

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen
Carl Jacobsens Vej 35
2500 Valby
Att. Emilie Rønn Jensen
Sendt pr e-mail på erj@kfst.dk

31. august 2020

Vesterbrogade 32
1620 København V

Høringssvar vedr. udkast til Konkurrencerådets analyse af advokatbranchen

Telefon 33 43 70 00
mail@danskeadvokater.dk
www.danskeadvokater.dk

Dok.nr. D-2020-056474

Danske Advokater vil gerne takke for muligheden for at afgive høringssvar vedr. det af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen udarbejdede udkast til Konkurrencerådets analyse af advokatbranchen.

Høringssvaret falder i tre dele:

1. Det mener Danske Advokater
2. Overordnede og principielle betragtninger
3. Bemærkninger til de 21 anbefalinger

Høringssvaret vedlægges to bilag:

Bilag 1 med en række konkurrenceretlige og -økonomiske betragtninger

Bilag 2 med en række mere detaljerede og tekstnære bemærkninger til udkastet

Danske Advokater anmoder om, at dette høringssvar med bilag offentliggøres sammen med rapporten.

Henset til høringsfristen, kvaliteten af det fremsendte udkast og det meget omfattende materiale forbeholder vi os retten til at fremsende yderligere bemærkninger til styrelsen.

Ad 1) Det mener Danske Advokater

Rapporten tegner et stærkt misvisende billede af advokatbranchen, baseret på ufuldstændigt og forkert faktum og analyser, hvis konklusioner ikke holder metodisk. Politikerne har derfor ikke på baggrund af rapporten et ordentligt og nuanceret vurderings- og beslutningsgrundlag. Der er talrige fejlagtige og falske sondringer og antagelser i rapporten, som ikke holder, hvilket vores høringssvar dokumenterer.

I Norge er man i fuld gang med at gå den modsatte vej af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens anbefalinger – nemlig at stramme reglerne for ejerskab af advokatvirksomhed for at sikre uafhængigheden og forbrugerbeskyttelsen. Det er værd at tage bestik af.

I England og Wales har man som det eneste sted (af dem vi normalt sammenligner os med) valgt at slække på ejerskabsreglerne. Det har ført til markante prisstigninger for forbrugerne. Rapporten ser helt bort fra erfaringerne fra den virkelige verden, hvor det netop ikke bliver billigere, hvis fx en investeringsbank eller andre opkøber og driver advokatvirksomhed.

I Storbritannien er man nu gået i gang med at regulere den anden vej, så rådgivning og revision opsplittes. De mange erhvervsskandaler¹ burde have gjort det lysende klart, at det er usundt med kasketforvirring i erhvervslivet med de såkaldt multidisciplinære partnerskaber. Der skal være rene linjer, så forbrugerne ved, at deres rådgiver KUN har deres interesser for øje, og at der ikke er falske lodder og skjulte kapitalinteresser.

Det er graverende, at rapporten tegner et billede af, at advokatarbejde og retssikkerhed hovedsageligt er noget, der foregår i en retssal. Retssikkerhed er i høj grad også noget, der skal være til stede uden for retssalen. Det skal faktisk være overalt! Hvis man fx skal sælge sin virksomhed, skal man da være sikker på, at ens rådgiver ikke også arbejder for køberen. Bare for at nævne et konkret eksempel (der er mange).

Med titlen advokat ved forbrugere og virksomheder, at der følger en tryghed med, fordi der er skrappe advokatregler. Det har en værdi for forbrugerne, at alle ikke bare må arbejde under titlen advokat. Der stilles helt særlige krav til advokaters uafhængighed på samme måde, som der stilles helt særlige krav til hjernekirurgers uddannelse. Lige som man kan hævde, at de særlige uafhængighedskrav til advokater hæmmer konkurrencen, kan man hævde at de særlige uddannelseskrav til hjernekirurger hæmmer konkurrencen på deres marked. Men mon ikke de fleste helst vil opereres af en person, der rent faktisk er uddannet til lige netop det? Og mon ikke de fleste gerne vil have rådgivning fra en advokat, der helt sikkert er uafhængig? Derfor bør der i rapporten være et helt andet fokus på retssikkerheden og forbrugerbeskyttelsen, og disse hensyn glimrer ved deres fravær.

I debatten om udbytteskattesagen lagde politikerne afgørende vægt på, at der ikke måtte være kasketforvirring hos advokater. Nu foreslår Konkurrence- og

---

¹ Det seneste eksempel vedrører virksomheden Wirecard i Tyskland, mens det britiske initiativ er taget på baggrund af den såkaldte Carillion-sag fra 2018, hvor en virksomhed med 43.000 ansatte helt uventet gik konkurs.

Forbrugerstyrelsen, at kasketforvirring skal være en legal mulighed. Det er mildest talt overraskende!

Det er åbenlyst usundt at give revisorer, der er offentlighedens tillidsrepræsentant, muligheden for samtidigt at have to kasketter på – altså på samme tid både at revidere på vegne af samfundet og så også rådgive mod samfundet fx i form af skatterådgivning. Særligt usundt er det, fordi der er langt flere penge i rådgivning end i revision, hvilket er grunden til, at de store revisionshuse satser på rådgivningsbenet i forretningen. Det skaber et uhensigtsmæssigt pres på revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant. Derfor er kasketforvirringen ulovlig i fx Frankrig, og i England har man netop besluttet, at der skal ske en opsplittning af rådgivning og revision på baggrund af store erhvervsskandaler, der involverer revisorer, sådan som vi desværre også har set i Danmark, hvor revisorer kun er reguleret inden for revisionsgerningen, og ikke når de rådgiver. Når revisor rådgiver om fx skatteoptimering, er der ingen lovgivningsmæssig sektorregulering.

Advokater og revisorer har således et meget forskelligt udgangspunkt: En advokat er KUN klientens mand og skal varetage vedkommendes interesser. Hvis en revisor opdager, at noget er galt, skal vedkommende råbe vagt i gevær til myndighederne. Advokater har en tonstung tavshedspligt – det har revisorer ikke. De kan spille på flere heste. Et sådant multidisciplinært partnerskab er svært at se for sig. Derfor har en EU-dom også slået fast, at det enkelte medlemsland er i sin gode ret til at forbyde det.

Rapporten svarer ikke på det helt grundlæggende spørgsmål: Hvorfor gamble med retssikkerheden og forbrugerbeskyttelsen, når nu de praktiske erfaringer fra udlandet har vist, at gevinsterne ved forslag svarende til rapportens er mere end svære at få øje på i virkelighedens verden?

Ad 2) Overordnede og principielle betragtninger

a. Analysen går på ét ben, hvor den burde gå på to

Helt grundlæggende fremstår udkastet til analyse som et forsøg på at forstå og beskrive advokatbranchen – og ikke markedet for juridisk rådgivning, som ville være det relevante marked at analysere - ud fra en meget partiel konkurrenceøkonomisk vinkel. De hensyn, der i den økonomiske litteratur normalt kan begrunde regulering – fx asymmetrisk information og advokatydelse som komplekse tillidsgoder samt betydningen af både positive og negative eksternaliteter – tillægges ikke nogen særlig vægt. Argumenter, der begrunder regulering af hensyn til borgeres og virksomheders retssikkerhed, advokaters uafhængighed og forbrugerbeskyttelse, fortoner sig dermed i udkastet.

Den nuværende advokatregulering er udtryk for en nøje afstemt balance imellem en række til dels modsatrettede hensyn, herunder især af retssikkerhedsmæssig karakter, og der skal derfor udvises betydelig varsomhed med at ændre på denne balance.

b. Der foretages en falsk sondring mellem forskellige dele af advokaters virke og forståelsen for advokaters uafhængighed mangler

I udkastet til rapport opereres med en fejlagtig historisk beskrivelse af advokaters rolle og virkefelt. I udkastet til rapport står:

”Den tidligste regulering af advokatprofessionen går flere hundrede år tilbage, og principperne i den nuværende regulering har rødder i den tidlige regulering.” (side 102)

”Det er således relevant at overveje, om man i reguleringen med fordel kunne sondre mellem juridisk bistand inden for retssystemet og øvrig rådgivning.” (side 105)

Sondringen, der lægges op til med ovenstående, og som er bærende for de senere anbefalinger i rapporten, er udtryk for en falsk sondring mellem forskellige dele af advokaters arbejde, som helt misforstår de bagvedliggende årsager til reguleringen af advokater. Advokater er og skal være reguleret i hele deres virke på en måde, der sikrer klienterne uafhængig rådgivning uden andre hensyn fra advokatens side, end hvad der tjener klientens interesser bedst. Det gælder, når en advokat repræsenterer en klient i retten, men det gælder med lige stor vægt, når en advokat repræsenterer en forbruger i en bolighandel, en familie i håndteringen af et dødsbo eller en virksomhed i forbindelse med et generationsskifte.

I forbindelse med ændringen af retsplejeloven i 1990, hvor det blev tilladt advokater at drive advokatvirksomhed i selskabsform, skrev lovgiver i lovbemærkningerne:

”Advokatvirksomhed kan med udgangspunkt i eneretten for advokater til at udføre retssager for andre, jf. retsplejelovens § 131, beskrives som juridisk rådgivning og i forbindelse hermed økonomisk og anden rådgivning til klienten samt

repræsentation af denne for domstolene og over for andre offentlige myndigheder og organisationer samt i retslige spørgsmål og tvister i øvrigt.”²

Der synes således ikke at være nogen tvivl om, at lovgiver har en mere holistisk opfattelse af advokatvirksomhed med fokus på **”juridisk og i forbindelse hermed økonomisk og anden rådgivning til klienten samt...”**, end hvad følger af den falske sondring i rapportudkastet.

Om advokaternes rolle i retssystemet og til beskyttelse af borgerne er der som det fremgår på side 16 i udkastet tale om "helt centrale samfundshensyn" og videre side 101, at:

"Reguleringen af advokatbranchen begrundes bl.a. i hensynet til at sikre borgernes retssikkerhed, herunder "access to justice" og hensynet til at opretholde tilliden til retsvæsenet. Blandt andet er det vigtigt, at advokater i deres virke er uafhængige af uvedkommende interesser. Desuden adresserer reguleringen en række forbrugerbeskyttelseshensyn." (side 101)

Det er korrekt, men det beskyttelsesbehov som følger heraf, er ikke snævert begrænset til den del af advokatarbejdet, som foregår i retstvister for domstolene, og det kan derfor ikke afgrænses således som styrelsen gør det oven for. Advokaternes arbejde indebærer afklaring og rådgivning baseret på gældende ret og baseret på, at kundernes handlinger skal kunne håndhæves og gennemtvinges af en domstol. Det er kendetegnende for advokatopgaverne, at en meget stor del af opgaverne reelt består i repræsentationer med modparter, som kan udvikle sig til egentlige retstvister, også i for eksempel M&A-transaktioner, som fylder meget af erhvervsrådgivningen. Stort set enhver opgave kan i sidste ende blive til en tvist, hvor advokatens arbejde og rådgivning skal kunne stå sin prøve.

For at kunne opfylde formålet med advokatens rolle som juridisk rådgiver inden for rammerne af retssamfundet, må advokaten derfor rådgive objektivt og uafhængigt i alle sager, hvilket den gældende regulering sikrer. For at kunne det, må kravet til advokatens uafhængighed, og de deraf afledte krav til ejerskab, ydelser, uddannelse, klagesystem mv., dække enhver form for rådgivning. Advokaten kan ikke i nogen sammenhænge optræde som delvis uafhængig og i andre sammenhænge skulle være fuldstændig uafhængig. Det er en illusion, som skader kunderne, jf. de engelske erfaringer, og - som anført ovenfor - i øvrigt ikke opfylder formålet med reguleringen og det samfundsmæssige hensyn bag.

Det er imidlertid ikke kun advokatens centrale rolle i retssamfundet, som reguleringen understøtter. Der er med advokaterhvervet tale om et marked med uperfekt konkurrence, fordi der er tale om komplekse vidensydelser. Det følger af anerkendt økonomisk teori, at der i et sådant marked altid vil være tale om asymmetrisk informationsniveau hos leverandøren og kunden. Kunden opsøger netop rådgivningsydelsen, fordi han ikke selv besidder den viden, som skal til for at løse hans sag. Som anført af Copenhagen Economics i deres 2014-rapport³, side 67:

---

² De almindelige bemærkninger, pkt. 4.3. i lovforslag nr. 150 af 17. januar 1990 om ændring af retsplejeloven (Dommeres habilitet, SSP-samarbejdet og advokatselskaber m.v.)

³ "Konkurrence og Regulering i Advokatbranchen", Copenhagen Economics, 2014

"Reguleringen af branchen har først og fremmest til formål at sikre, at forbrugerne får høj kvalitet i deres rådgivning, og at samfundet kan bygge på et velfungerende retssystem. Reguleringen er nødvendig for at løse de markedsfejl, som kunne opstå i et frit og ureguleret marked. I dette kapitel beskriver vi de to væsentligste markedsfejl, som er relevante for advokatbranchen – asymmetrisk information og eksterne virkninger."

Asymmetrisk information kan opstå, fordi advokaten er bedre informeret om kvaliteten af sin service end kunden. Ifølge økonomisk teori kan asymmetrisk information føre til dalende kvalitet i et ureguleret marked. Det ville for eksempel være tilfældet, hvis forbrugerne ikke er i stand til at identificere og frasortere dårlige advokater eller dårligt advokatarbejde. Problemet med asymmetrisk information er ikke unikt for advokatbranchen. Andre liberale erhverv, fx revisorer og ejendomsmæglere, stiller derfor også krav til både adfærd og uddannelse⁴.

De eksterne virkninger (eksternaliteter) opstår, når advokaternes arbejde skaber omkostninger eller fordele for tredjeparter – fx når en del af sagsomkostningerne i forbindelse med retssager betales af staten. Omvendt skaber advokater også samfundsmæssige gevinster for tredjeparter, fx når afgørelser i retssager danner præcedens for fremtidige sager, fordi det øger effektiviteten. Og advokaterne skaber effektivitet for staten, fordi advokaterne i deres rådgivning er forpligtet til at rådgive kunderne om ikke at anlægge håbløse sager. En velfungerende advokatbranche er også med til at sikre grundlaget for et effektivt forretningsmiljø, hvor kontrakter kan indgås og håndhæves effektivt, og uden at de giver anledning til tvister, hvilket er en vigtig drivkraft for vækst. Den rolle har advokaterne til fulde udfyldt, hvilket kan aflæses i, at der i Danmark generelt set tvistes mindre end i andre lande.

Den eksisterende regulering af branchen søger at rette op på disse markedsfejl, således som det sker i stort set alle andre lande. Vejen frem, således som det også er anerkendt i den økonomisk litteratur, kan omfatte regulering, licenser, renommé, tests og garantier.⁵ Den danske regulering har sine hovedhjørnestene i advokatbeskikkelsen, advokattitlen og uddannelseskravene, formåls- og ejerbegrænsningerne og interessekonflikt- og -tilsynsreglerne samt sanktionssystemet. Også dette formål med reguleringen tilsiger, at den må omfatte advokaten i alle advokatens funktioner.

Uanset om det på det abstrakte plan måtte være nærliggende ikke at tillægge advokaters uafhængighed stor betydning, viser erfaringen, at de fleste klienter, herunder staten og danske politikere, tillægger uafhængigheden afgørende betydning i sager, de selv har en interesse i.

---

⁴ I visse tilfælde er asymmetrien mere begrænset og kunden på højde med advokaten. Det kan eksempelvis gælde større virksomheder med store in-house juridiske afdelinger, som i sig selv lægger et betydeligt konkurrencepres på advokaterne, som høringsudkastet slet ikke forholder sig til.

⁵ Se rapport om advokatbranchen fra Copenhagen Economics (2014), tabel 25.

Som et eksempel gengives nedenfor Økonomi- og Erhvervsministeriets krav til habilitet for de advokater, der skulle gennemføre en undersøgelse af Amagerbanksagen for staten⁶.

Disse krav tages i udkastet til rapport (side 135-136) fejlagtigt som udtryk for, at de advokatetiske regler om interessekonflikt er konkurrencebegrænsende – alene baseret på et citat fra en markedsaktør.

Ironisk nok er pointen med dette eksempel netop det modsatte. Det var ikke de advokatetiske regler, der opstillede så skrappe krav til habilitet, at en lang række advokatvirksomheder var afskåret for at tilbyde at løse opgaven. Det var derimod de langt skrappe krav til den konkrete opgave, der var formuleret af staten – krav der gik langt videre end de advokatetiske regler foreskriver, og som vi må antage var formuleret så skarpt for at sikre staten uafhængig rådgivning. Tilliden til, at uafhængighedskravene og interessekonfliktreglerne, der gælder for advokater efter de advokatetiske regler, ville være tilstrækkelige til at sikre staten uafhængig og uvildig rådgivning, var ikke til stede. Derfor opstillede staten egne, skrappe krav:

1. *Tilbudsgiver skal være en fysisk person.*
2. *Tilbudsgiver skal opfylde følgende habilitetskrav:*
  - a. *Undersøgeren må ikke i de seneste 5 år forud for tilbuddets afgivelse have udført opgaver for Amagerbanken A/S, Finansiell Stabilitet A/S, Finanstilsynet eller Økonomi- og Erhvervsministeriet.*
  - b. *Undersøgeren må ikke i de seneste 5 år forud for tilbuddets afgivelse have udført opgaver for konkurrerende bankvirksomheder i ind- og udland.*
  - c. *Undersøgeren må ikke i de seneste 5 år forud for tilbuddets afgivelse have udført opgaver for personer, der er eller inden for de seneste 5 år før tilbuddets afgivelse har været medlemmer af bestyrelsen eller direktionen i Amagerbanken A/S eller Finansiell Stabilitet A/S.*
  - d. *Undersøgeren må ikke inden for de seneste 5 år forud for tilbuddets afgivelse have udført opgaver for virksomheder, institutioner mv., hvori de under punkt c) nævnte bestyrelsesmedlemmer eller direktører har haft ledelseshverv inden for de seneste 5 år.*
  - e. *Undersøgeren må ikke i øvrigt have en forbindelse til Amagerbanken A/S, Finansiell Stabilitet, Finanstilsynet, Økonomi- og Erhvervsministeriet eller til andre personer, virksomheder mv., hvis handlinger eller undladelser må antages at kunne blive genstand for vurdering som led i Undersøgelsen, og som derfor kan rejse tvivl om Undersøgerens habilitet.*
  - f. *Der må ikke i øvrigt foreligge forhold, der kan rejse tvivl om Undersøgerens uafhængighed i forhold til hvervet som Undersøger.*
  - g. *Hvis Undersøgeren er medejer af eller ansat i en virksomhed, skal alle ejere af virksomheden opfylde ovennævnte habilitetskrav. Desuden skal habilitetskravene være opfyldt i forhold til tidligere medejere i virksomheden. Er Undersøgeren selv tidligere medejer af en virksomhed, skal habilitetskravene også være opfyldt i forhold til nuværende og tidligere medejere i denne virksomhed.*

---

⁶ Gengivet fra artikel ”Hvem skal stå for Amager-undersøgelse” i FinansWatch, 11. maj 2011

- h. Alle personer, som bistår Undersøgeren med Undersøgelsen, skal opfylde ovennævnte habilitetskrav.*

Samtidig med de mange habilitetskrav lægger Økonomi- og Erhvervsministeriet vægt på, at undersøgeren skal have betydelig indsigt i banksager.

c. Ingen sondring mellem profession, branche og marked

I rapportudkastet er der et helt entydigt fokus på "advokatbranchen", hvilket også følger af rapportens titel. Det medfører desværre en mangelfuld forståelse for og beskrivelse af den omverden, som den enkelte advokat er en del af.

At være advokat er at være en del af en **profession** på lige fod med læger, tandlæger og en række andre aktører inden for de liberale erhverv. Advokaten er i sit virke reguleret af et sæt regler, uanset hvilken branche advokaten er beskæftiget i. 25 pct. af alle Danmarks advokater er beskæftiget uden for advokatbranchen – et tal, der har været i voldsom vækst i de seneste 10 år. Men uanset om man som advokat er beskæftiget i en bank, en fagforening eller en vindmøllefabrikant, er man underkastet advokatreguleringen. Det gælder også i forhold til de advokatetiske regler. Denne centrale pointe er helt misforstået i udkastet til rapport, hvor de advokatetiske regler konsekvent omtales som "branchens advokatetiske regler":

"Det anbefales videre, at branchens advokatetiske regler ændres, således at der skabes øget mulighed for at bruge informeret samtykke ved rådgivning af erhvervsklienter." (side 21)

"De branchefastsatte advokatetiske regler..." (side 131)

Alle henvisninger til "branchens advokatetiske regler" eller "de branchefastsatte advokatetiske regler" bør rettes.

Citatet på side 131 er udtryk for en yderligere alvorlig misforståelse omkring tilblivelsen af de advokatetiske regler, som dels giver indtryk af, at der er tale om brancheregler, hvilket der ikke er, dels at reglerne formuleres af branchen uden yderligere ophæng. Intet kunne være mere forkert. De advokatetiske regler er med afsæt i retsplejeloven udtryk for en kodificering af Advokatnævnets og domstolenes praksis, og en lang række domme og afgørelser gennem årene danner rammen om de regler, der gælder i dag.

Advokat**branchen** udgøres af de uafhængige advokater og uafhængige advokatvirksomheder, der bedriver juridisk rådgivning i overensstemmelse med retsplejelovens regler. Kun 75 pct. af landets advokater er beskæftiget i branchen, og branchen beskæftiger mange dygtige medarbejdere, som ikke er advokater. I 2018 var det således mindre end halvdelen af alle ansatte i advokatbranchen, der havde en juridisk kandidatgrad.

Uafhængige advokater og uafhængige advokatvirksomheder konkurrerer på et **marked** for juridisk rådgivning i konkurrence med juridiske rådgivere fra en lang række andre brancher. Boston Consulting Group har for Danske Advokater og

Advokatsamfundet udarbejdet en rapport⁷, der peger på, at det samlede marked for juridisk rådgivning er på ca. 42 mia. kr. Den uafhængige advokatbranche tegner sig for 14 mia. kr. af denne opsætning, svarende til ca. 1/3.

d. Fejlagtige og misvisende data fører til fejlagtige antagelser og konklusioner

Rapportens grundlag for sine anbefalinger er en række konkurrenceøkonomiske analyser og værktøjer, men der konkluderes enten forkert eller på et forkert grundlag. Her fremhæves en række af de væsentligste metodiske fejl og mangler. Disse er uddybet i bilag 1 til høringssvaret, hvor det er tydeligt, at der er væsentlige problemer heri:

- Det hævdes, at der er en høj koncentration i advokatbranchen. 1.800 virksomheder i branchen peger snarere på et fragmenteret marked, og selv ved et fokus på de 10 største virksomheder undlader rapporten helt at tage højde for konkurrence fra aktører fra andre brancher eller fra udlandet.
- Det hævdes, at der er begrænset indtræden i branchen. 180 nye advokatvirksomheder årligt svarer til en indtræden på 10 pct., hvilket ikke er begrænset. Samtidig tages der ikke højde for forskydninger som følge af fusioner og ekspansioner.
- Det hævdes, at der er lav mobilitet i markedsandele. En mobilitet på 8-12 pct. er ikke "problematisk lav" sammenlignet med andre brancher. Men helt centralt er det, at rapporten undlader at forholde sig til klientmobiliteten og effekten af den betydelige konkurrenceudsættelse, som branchen oplever på rammeaftaler og enkeltopdrag.
- Det hævdes, at advokatbranchen har en høj overskudsgrad sammenlignet med private byerhverv. Det er et aldeles misvisende sammenligningsgrundlag. Der indgår myriader af virksomhedstyper i private byerhverv – fx hele dagligvarehandlen, som notorisk er kendetegnet ved højt vareforbrug og små marginer – og sammenligningen bliver derfor meningsløs.

e. Beskrivelsen af de konkurrencebegrænsende virkninger af reguleringen er spekulative og overdrevne

I udkastets kapitel 4 gennemgås den gældende regulering, og det konkluderes, at

"Advokatbranchen er i dag underlagt omfattende regulering i bl.a. retsplejeloven samt i branchens advokatetiske regler, som begrænser det konkurrencemæssige pres, som advokatfirmaer er udsat for - både fra andre advokatfirmaer internt i advokatbranchen og fra andre professioner." (side 101)

Konklusionen baserer sig på en fejlagtig antagelse om, at advokatreguleringen alene skulle have betydning for den del af advokaternes arbejde, som vedrører retssagsarbejde, jf. ovenfor.

Analysens konklusioner må endvidere læses med det forbehold, at de hævdede konkurrencebegrænsende virkninger af enkeltelementerne i reguleringen alene er baseret på spørgeskemaundersøgelser hos advokater og -firmaer samt andre interessenter, som har en egeninteresse i deres besvarelser, ikke mindst interessenter uden for advokatbranchen, som kommercielt ønsker at agere som advokater uden at

---

⁷ "Konkurrence på markedet for juridiske tjenester", Boston Consulting Group, januar 2020

opfyldte reguleringskravene. Der er ingen undersøgelse af, om de påståede konkurrencebegrænsende virkninger reelt er til stede, den nærmere betydning heraf og spørgsmålet, om eventuelle negative virkninger opvejes af grundhensynet til advokaternes uafhængighed, som bærer reguleringen.

Herudover kan man konstatere, jf. tabel 4.1 og figur 4.2 i udkastet, at den danske regulering af branchen på ingen måde kan anses som særligt vidtgående i et internationalt perspektiv, ligesom man kan konstatere, at der i alle lande er regulering, fordi advokaten har en særlig rolle i samfundet.

f. Central viden fra både Danmark og udlandet mangler helt i udkastet

Danske Advokater har igennem hele forløbet med rapportens tilblivelse stillet sig til rådighed for Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, og vi har fremsendt ganske meget skriftligt materiale fra både Danmark og udlandet til brug for styrelsens arbejde.

På den baggrund kan vi med stor sikkerhed påpege, at styrelsen i vidt omfang har gjort brug af ”cherry picking” i det fremsendte materiale og alene henvist til eller gengivet de dele af forskellige artikler og analyser, der synes at støtte rapportens senere anbefalinger, men undladt de dele, der peger i den modsatte retning.

Et klart eksempel på denne metodiske tilgang er rapportens tabel 4.1 på side 107. På trods af, at Danmark med en 9. plads ligger klart over gennemsnittet af OECDs medlemslande, når det kommer til OECDs PMR-indikator, vælger rapportens forfattere i tabel 4.1 at indsætte en kolonne i tabellen benævnt ”Lande med mere konkurrencevenlig regulering end DK”.

Her cherry pickes regel for regel uden sammenhæng. Det kan fx give det indtryk, at Sverige har en mere konkurrencevenlig regulering end Danmark, fordi de har en lempeligere adgang for andre end advokater til at møde i retten. Men i Sverige må alene uafhængige advokater benytte titlen advokat, mens alle andre skal deponere deres bestalling⁸. Det kunne naturligt fremgå af afsnittet på side 118 om regulering af anvendelse af advokattitlen i andre lande, men her er det behændigt udeladt. Det er ellers en langt mindre konkurrencevenlig regel end i Danmark, hvor advokater kan beholde deres advokattitel og anvende den på vegne af deres private arbejdsgiver - også selv om de ikke længere er ansat i en uafhængig advokatvirksomhed. Med andre ord ville en regulering som den svenske betyde, at 25 pct. af Danmarks advokater ville være tvunget til at deponere deres bestalling straks, fordi de arbejder uden for advokatbranchen. Er det mere konkurrencevenligt?

Det norske Justitsministerium har netop sendt et forslag til stramning af de norske regler for, hvem der må eje eller lede advokatvirksomheder i høring. Man ønsker bedre kontrol med ejere og ledere, som ikke er advokater, ved at sikre, ”at de har hederlig vandel og ikke må anses uskikket”. Som der står i høringsnotatet⁹:

---

⁸ Af det svenske Advokatsamfunds hjemmeside fremgår, at en advokat er skyldig straks at udtræde af Advokatsamfundet (og dermed ophøre med at anvende titlen advokat, som alene må anvendes af medlemmer af Advokatsamfundet, hvis vedkommende får ansættelse hos en anden (juridisk) person end en advokat.

⁹ ”Høring om ændring af advokatregelverket” Justits- og Beredskabsdepartementet, 12. august 2020

”Utvikling av nye selskapsstrukturer i advokatbransjen har aktualisert problemstillinger knyttet til at det i dag ikke stilles krav til eiere og personer i ledende roller i advokatforetak uten advokatbevilling.” (side 1)

”Hovedprinsippene om advokaters uavhengighet og deres personlige ansvar overfor klientene er sentrale for dagens regulering av advokatforetak.” (side 1)

”En velfungerende rettsstat er avhengig av at klienter, myndighetene og befolkningen ellers har tillit til advokatbransjen. Etter departementets syn er det viktig for å opprettholde og styrke denne tilliten at det stilles strenge krav til personer med innflytelse over driften i advokatforetak eller som foretaket identifiseres med.” (side 2)

De norske overvejelser kunne med fordel inndrages i rapporten.

En helt anderledes og positiv konklusjon vedr. graden af regulering i Danmark kunne være fremkommet ved at sammenholde målet for graden af regulering med en vurdering af kvaliteten i retssystemet, således som Boston Consulting Group har gjort for Advokatsamfundet og Danske Advokater¹⁰. Det ville føre til den konklusjon, at den danske advokatregulering er helt tilpas ift. at sikre en balance mellem reguleringstryk og kvalitet i retssystemet, jf. nedenfor.

Rapportens analyse af reguleringstrykket er i bund og grund uinteressant uden en tilsvarende data- og evidensbaseret analyse af effekterne på adgangen til juridisk rådgivning af det danske reguleringstryk. En sådan analyse findes ikke i rapportudkastet.

Det er en helt grundlæggende præmis for uafhængige advokaters virke, at de alene har klientens interesser for øje. Af dette hensyn følger, at advokater skal være uafhængige, således at de hverken er - eller kan tiltænkes at være – påvirket af andre interesser end klientens.

Den danske advokatregulering, som den er i dag, er udtryk for en generelt hensigtsmæssig måde at varetage disse hensyn og denne balance. Alle kan levere juridisk rådgivning uanset baggrund eller uddannelse eller titel, men alene uafhængige advokater må levere rådgivningen under anvendelse af advokattitlen. Titlen ”advokat” er således en enkel og letgenkendelig markør for alle, der har behov for uafhængig juridisk rådgivning om, at nu står de over for en uafhængig rådgiver. Ydes den juridiske rådgivning uden en advokattitel, kan uafhængigheden ikke garanteres.

Den danske advokatregulering er således forholdsvis liberal sammenlignet med andre lande, idet det alene er retten til at kalde sig advokat, når man yder juridisk rådgivning til andre, der er forbeholdt uafhængige advokater sammen med retten til at møde i retten på vegne af andre (med alle de undtagelser, der i øvrigt gælder fra denne regel). At den danske regulering er udtryk for en fornuftig balance, der er med til at sikre høj kvalitet i leverancen af juridiske tjenester, følger også af OECDs

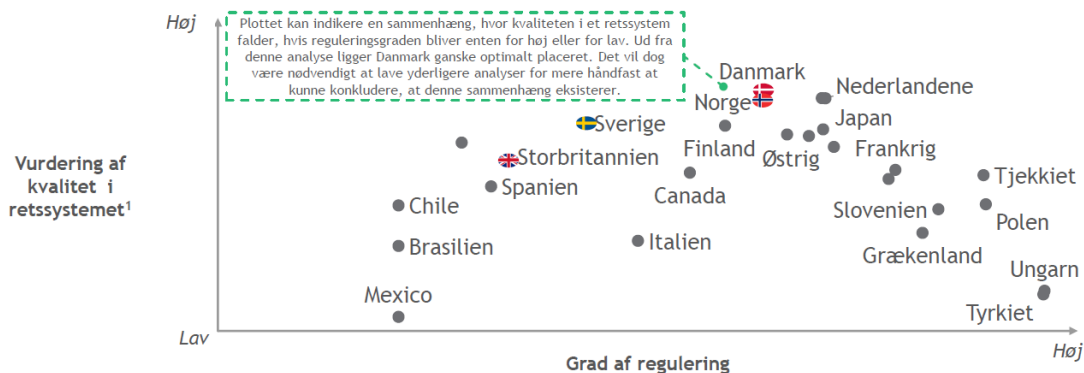
---

¹⁰ ”Konkurrence på markedet for juridiske tjenester”, Boston Consulting Group, januar 2020

opgørelse af forholdet mellem regulering og kvalitet, jf. figuren fra analysen fra Boston Consulting Group, som er indsat nedenfor.

Ingen umiddelbar negativ sammenhæng mellem reguleringsgrad og vurdering af retssystemets kvalitet. Deregulering vil ikke nødvendigvis øge kvalitet

Der er ikke en umiddelbar negativ sammenhæng mellem kvalitet og reguleringsgrad¹. Kvaliteten vurderes lavere i UK end i DK trods lavere grad af regulering. Danskerne har højeste vurdering af kvalitet i retssystemet

1. På grund af begrænset tidsmæssig variation i mål for kvalitet i retssystemet og grad af regulering vurderes det brugbart at sammenligne de to indeks på trods af forskellige årstal
Note: For metode se Botero, J. and Ponce, A. 2011 *Measuring Rule of Law*. Vurdering af kvalitet måles på 7 parametre: (1) Prismæssig tilgængelighed, (2) fravær af diskrimination, (3) fravær af korruption, (4) fravær af u hensigtsmæssig regeringsinvolvering, (5) ingen større ubegrundede forsinkelser, (6) effektiv håndhævelse og (7) retfærdige konfliktløsningsmekanismer
Kilde: OECD (2018): *Product Market Regulation*; World Justice Project (2019)

48

Copyright © 2019 by Boston Consulting Group. All rights reserved.

Tilsvarende er det helt uforståeligt, at styrelsen ikke – efter det vi kan læse i udkastet – har rettet henvendelse til de relevante aktører for at opnå en indsigt i de markeder, der analyseres. Det gælder fx direkte dialog med insolvensadvokater, arveretsadvokater, Sø- og Handelsretten eller de enkelte skifteretter.

Vedr. udpegningsfrekvensen ved Sø- og Handelsretten henvises der fx på side 224 i rapportudkastet til et notat fra FSR – danske revisorer. Oplysningerne er desværre fejlagtige, og det har formodningen for sig, at styrelsen kunne have fået korrekte oplysninger ved at rette henvendelse til Sø- og Handelsretten.

g. Særligt om relationen til revisionsbranchen

Særligt i relation til revisionsvirksomheders ønske om at levere juridiske tjenester under anvendelse af advokattitlen er der grund til betydelig skepsis. Revisor er i sin grundfunktion efter revisorloven ”samfundets tillidsrepræsentant”. En advokat er i sin grundfunktion det diametralt modsatte, nemlig ”klientens tillidsrepræsentant”. Der har siden finanskrisen været betydeligt fokus på de udfordringer, der ligger i, at revisorer på én og samme tid som en del af samme revisionsvirksomhed leverer både revisionsydelser og rådgivningsydelser til de samme kunder. For virksomheder af offentlig interesse følger det af revisorforordningens implementering i Danmark, at revisor er afskåret fra at levere en lang række ydelser til sine revisionsklienter, her blandt en række juridiske ydelser.

Samtidig har en række aktuelle og spektakulære virksomhedskrak i både Storbritannien og Tyskland ført til politiske krav om en opsplitning af de store revisions- og rådgivningshuse i separate revisionsvirksomheder og rådgivningsvirksomheder. Ønsket er at forhindre, hvad der politisk opfattes som en

sammenblanding af revisionsopgaven og betydelige økonomiske interesser i rådgivningen af samme virksomheder, som kan skabe tvivl om revisors uafhængighed og varetagelse af rollen som ”samfundets tillidsrepræsentant”.

Set i det lys vil det være paradoksalt, hvis den danske regulering af advokaters virke skulle lægge op til en yderligere deregulering, der muliggør leverance af revisionsydelse, forskellige rådgivningsydelser og juridisk rådgivning under anvendelse af advokattitlen, samtidig med at svækkede interessekonfliktregler medfører, at alt dette er muligt, så længe revisionsvirksomheden opererer med et sæt ”chinese walls”. At denne model klart svækker klienternes og samfundets opfattelse af, at advokater er uafhængige og alene varetager deres klienters interesse, synes hævet over enhver tvivl.

Vi har aktuelt i midten af 2020 fået henvendelse fra en uafhængig advokatvirksomhed, der ydede ansættelsesretlig rådgivning til en erhvervs klient. Samme klient modtog skattejuridisk rådgivning fra en ”Big Four” rådgivningsvirksomhed. Skatterådgiveren fremsendte uden at tale med klient eller advokatvirksomhed den ansættelsesjuridiske rådgivning til sin koncernforbundne advokatvirksomhed. Selv om denne ”Big Four” advokatvirksomhed uretmæssigt var kommet i besiddelse af viden om den ansættelsesretlige rådgivning ydet til klienten fra en uafhængig advokatvirksomhed, besluttede ”Big Four” advokaten af egen drift at fremsende sin egen vurdering af den modtagne rådgivning, der var egnet til at så tvivl om rådgivningen, direkte til klienten.

Eksemplet tjener både til at illustrere, at ”Big Four” allerede i dag kan oprette og drive advokatvirksomheder i Danmark, hvis de ønsker, og til at illustrere, at selv med en formel adskillelse af forretningsenheder, er der de facto – som i ovenstående eksempel – tale om, at de økonomiske interesser forbundet med at kapre kunder i et stærkt konkurrencepræget marked får nogle af aktørerne til at se stort på regler om fortrolighed, uafhængighed og klientens frie valg ved at vælge at gennembryde såvel formelle opdelinger som ”chinese walls”.

Ad 3) Bemærkninger til de 21 anbefalinger

Indledning

Der omtales i pkt. 9.1. i rapporten, at

”der præsenteres en række anbefalinger, som har til formål at skabe et mere velfungerende marked gennem mere effektiv konkurrence og mere aktive kunder i advokatbranchen samtidig med, at de nødvendige samfundshensyn fortsat sikres”.
(side 241)

Danske Advokater mener ikke, at udkastet til rapport indeholder tilnærmelsesvis den nødvendige analyse af markedet, reguleringen eller de påtænkte anbefalingers mulige virkning til at kunne udtale noget meningsfuldt om ”...nødvendige samfundshensyn fortsat sikres”. Selv hvis der rettes op på de mange metodiske fejl og mangler omtalt ovenfor og i bilag 1, udestår derfor et væsentligt stykke arbejde for Justitsministeriet og ansvarlige politikere med at sikre en advokatregulering, der tager skyldigt hensyn til uafhængighed, retssikkerhed og beskyttelse af klienternes interesser.

Særligt om fire af rapportens anbefalinger i forening

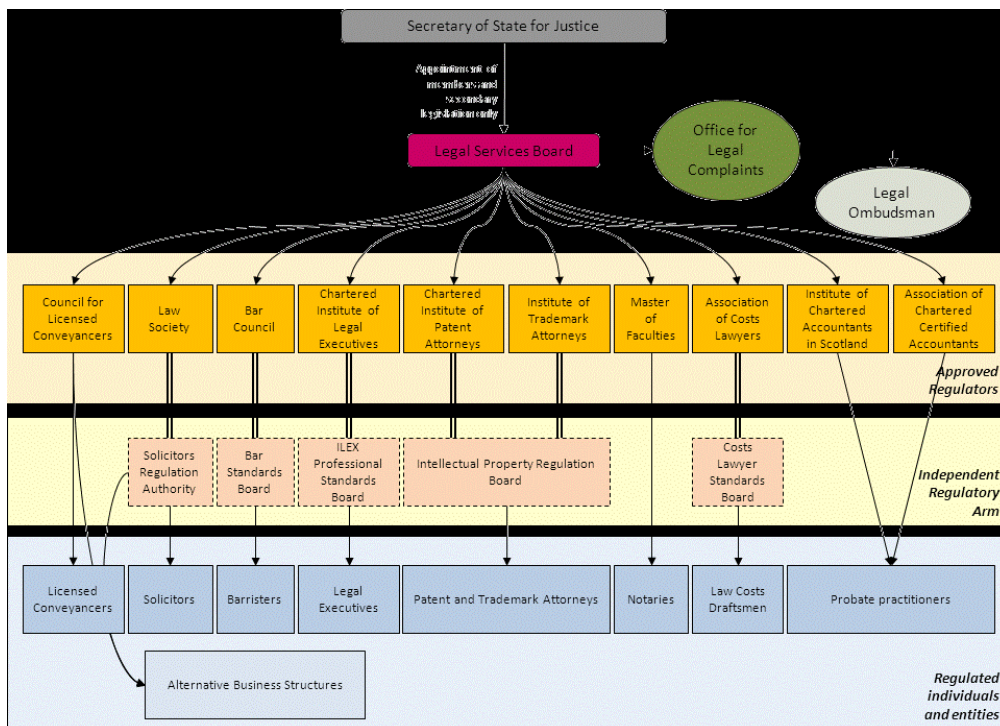
I forhold til særligt fire af rapportens anbefalinger finder vi grund til at påpege, at de i forening vil erodere borgere og virksomheders mulighed for at navigere i markedet for juridisk rådgivning, fordi rådgivning under anvendelse af advokattitlen ikke længere vil være en utvetydig markør for, at man nu modtager uafhængig rådgivning, der alene har klientens interesser for øje.

Forslagene i forening vil i væsentlig grad underminere de samfundsmæssige hensyn til retssikkerhed, uafhængig og forbrugerbeskyttelse, som ligger bag advokatreguleringen, ikke alene i Danmark, men i resten af verden.

Danske Advokater kender ikke til noget sted i verden, der har kastet sig ud i et sådant dereguleringseksperiment – ud over England og Wales, hvor markedet er markant anderledes (hvilket ikke er belyst i rapportudkastet), hvor der er tale om en ”split profession” mellem barristers og solicitors (hvilket ikke er belyst i rapportudkastet), hvor der findes en lang række andre regulerede erhverv inden for juridisk rådgivning (hvilket ikke er belyst i rapportudkastet), hvor reguleringstrykket og antallet af myndigheder, der i dag regulerer markedet for juridiske tjenester er eksploderet (hvilket ikke er belyst i rapporten), og hvor erfaringerne samlet set ikke er nær så gode, som rapporten giver indtryk af.

Vi kan igen henvise til analysen fra Boston Consulting Group for en mere nuanceret forståelse af markedsudviklingen i England, herunder prisudviklingen, hvor en prisstigning på 22 pct. siden dereguleringen er kraftigere end den generelle prisudvikling i samme periode.

Det nuværende reguleringsregime efter dereguleringen med organisationer og tilsynsorganer i England og Wales er gengivet nedenfor. Figuren tegner ikke et billede af et frit marked med enkle reguleringsstrukturer på trods af den påståede deregulering – tværtimod.

Kilde: Rapport 1460 fra OFT, januar 2013

De fire forslag, der i forening vil erodere borgere og virksomheders mulighed for at gennemskue advokaters uafhængighed og føle sig sikker på, at advokaten alene har deres interesser for øje, er:

Forslag 1.1. Lempe reglerne for advokatfirmaers ejerskab og ledelse

Forslag 1.2. Udvide advokatfirmaers mulige "formål", herunder tillade multidisciplinære partnerskaber i Danmark

Forslag 1.3. Åbne for at advokater må yde juridisk rådgivning under brug af advokattitel fra andre virksomheder end advokatfirmaer

Forslag 1.5. Lempe regler for interessekonflikt vedr. identifikation med kollegers interesser, for brug af informeret samtykke samt ved firmaskift og fusioner (s. 141)

Danske Advokater er ikke imod konkurrence, men konkurrencen skal finde sted på lige vilkår. Problemet med ovenstående fire forslag i forening er, at de vil skabe et marked for levering af advokatydelse under anvendelse af advokattitlen, hvor alle de hensyn til retssikkerhed, uafhængighed og forbrugerbeskyttelse, som ligger til grund for den nuværende advokatregulering, bliver tilsidesat.

Ideen om at lade advokater yde rådgivning fra andre virksomheder end advokatvirksomheder under anvendelse af advokattitlen, og uden at der er identifikation mellem den enkelte advokats interesser og interesserne for den øvrige del af den virksomhed, som den enkelte advokat er en del af, vil åbne for en så stor og uoverskuelig mængde af interessekonflikter, at tanken om, at borgere og virksomheder kan modtage uafhængig advokatrådgivning, helt er en illusion.

De mulige eksempler er mange.

- Kan en advokat beskæftiget i en revisionsvirksomhed garantere, at revisionsvirksomheden ikke indberetter oplysninger til myndighederne, som er kommet til advokatens kendskab i fortrolighed som advokat, men som samtidig er indberetningspligtig for revisionsvirksomheden?
- Kan en advokat beskæftiget i en konsulentvirksomhed yde ansættelsesretlig rådgivning til en opsagt medarbejder, samtidig med at andre advokater fra konsulentvirksomheden rådgiver arbejdsgiveren i samme sag?
- Kan en advokat beskæftiget i en finansiel virksomhed, der ejer både realkreditinstitut, pengeinstitut, ejendomsrådgivningsvirksomhed og nu også en advokatvirksomhed, garantere, at rådgivningen om valg af finansiering ikke er påvirket af, hvem advokatvirksomheden er ejet af?
- Kan en advokat beskæftiget i en advokatvirksomhed ejet af en dagligvarekæde påtage sig samvittighedsfuldt at føre en sag for en mand tiltalt for hustruvold, når dagligvarekædens øvrige markedsføring i vidt omfang er rettet mod kvinder?¹¹
- Kan en advokat beskæftiget i en advokatvirksomhed ejet af en kapitalfond eller en børsnoteret virksomhed i det hele taget redegøre for, hvilke ejerinteresser advokatvirksomheden er underlagt?
- Kan en advokat beskæftiget i et forsikringselskab repræsentere en forsikringstager i en tvist mod et andet forsikringselskab om at få erstatningen til forsikringstageren hævet, når advokaten i næste sag står i den modsatte situation og har til opgave at begrænse en udbetaling i en sag baseret på helt tilsvarende fakta?

Ad 3) Danske Advokaters bemærkninger til de enkelte forslag

1. Anbefalinger målrettet mere konkurrencevenlig regulering

1.1 Lempe reglerne for advokatfirmaers ejerskab og ledelse

Danske Advokater indgår gerne i drøftelser om visse lempelser i advokatvirksomheders ejerskab og ledelse.

- I dag må op til 10 pct. af en advokatvirksomhed være ejet af ikke-advokater, der arbejder i virksomheden, og som har bestået en partnerprøve. Denne grænse på 10 pct. kan hæves til fx op til 33 pct., idet det dog er væsentligt, at en klar ejermajoritet forbliver hos advokater, der arbejder i virksomheden.
- I dag er der ikke mulighed for eksterne bestyrelsesmedlemmer i en advokatvirksomheds bestyrelse. Vi ser gerne, at der skabes mulighed for, at et mindretal af bestyrelsesmedlemmerne kan være hentet eksternt. Her kan kravet om at bestå en prøve tilsvarende den nuværende partnerprøve indføres.
- De norske overvejelser om vandelskrav for ejere, bestyrelsesmedlemmer og ledere i advokatvirksomheder er i den forbindelse relevante at overveje
- Danske Advokater har til Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen fremsendt en detaljeret beskrivelse af de krav, der i Sverige stilles til udenlandske advokatvirksomheder, der ønsker at eje svenske advokatvirksomheder.¹² Kravene indebærer en konkret og individuel godkendelse af den udenlandske

---

¹¹ Dette eksempel lyder teoretisk, men er ikke desto mindre dokumenteret i en forskningsartikel fra Harvard vedr. Coops overvejelser i forbindelse med etablering af Coop Law i England "Neil Robinson: "When Lawyers Don't Get all the Profits", s. 49

¹² Bilag 4 i materialepakke fremsendt af Danske Advokater 1. marts 2019

advokatvirksomhed af det svenske Advokatråd for at sikre, at den udenlandske advokatvirksomhed har hjemme i en jurisdiktion, hvor man kan have tillid til den lokale advokatregulering. Danske Advokater kan tilslutte sig en tilsvarende model i Danmark.

Danske Advokater kan ikke tilslutte sig forslaget om eksternt ejerskab af advokatvirksomheder af de grunde, der er redegjort for ovenfor.

Eksternt ejerskab vil svække borgeres og virksomheders mulighed for ved valg af advokat at være sikker på, at vedkommende både reelt er og fremstår som at være fuldstændig uafhængig af andre interesser end deres. Denne mulighed er helt afgørende for borgeres og virksomheders retssikkerhed i et retssamfund, uanset om det drejer sig om uafhængig rådgivning eller repræsentation ifm. med en tvist.

1.2 Udvide advokatfirmaers mulige "formål," herunder tillade multidisciplinære partnerskaber i Danmark

Danske Advokater kan ikke tilslutte sig forslaget. En udvidelse af formålet for at kunne drive nært beslægtet virksomhed vil for borgere og virksomheder skabe uklarhed om advokatuafhængigheden. Det er i dag muligt at drive forretning i nær tilknytning til advokatvirksomheden i en selvstændig virksomhed, men et nyligt dansk eksempel har understreget, at uklarheden om, hvornår en advokat driver advokatvirksomhed – og kunderne dermed er sikret den beskyttelse, som ligger heri – og hvornår der er tale om anden virksomhed, er så skadelig for samfundets tillid til advokaters uafhængighed, at lovgiver har anmodet Advokatrådet om at præcisere dette i de Advokatetiske regler. Den 1. juli 2019 indførtes derfor nedenstående afsnit 13.9 i de gældende advokatetiske regler:

"Advokater, som uden for deres advokatvirksomhed i erhvervmæssigt øjemed driver anden virksomhed, der af kunderne kan forveksles med advokatvirksomhed, skal af egen drift oplyse kunderne om, at virksomheden ikke driver advokatvirksomhed og dermed ikke er omfattet af reglerne for advokatvirksomhed, og at virksomheden ikke er underlagt Advokatrådets tilsyn."

Forslaget om at tillade egentlige multidisciplinære partnerskaber kan Danske Advokater ikke tilslutte sig. Der er i udkastet ikke udarbejdet nogen analyse af virkningen af en sådan deregulering, samt hvilke effekter det i øvrigt vil have på de andre væsentlige samfundshensyn, der ligger bag reguleringen af anvendelsen af advokattitlen.

Her er de danske konkurrencemyndigheder ikke alene, for som det fremgår af indledningen til den irske rapport¹³, som er citeret i udkastet:

"A further point of interest for the Authority, is the extent to which other jurisdictions adopting MDPs have rigorously subjected their regulatory models to prior tests of necessity (i.e. are the restrictions imposed in a model permitting MDPs really required in order to achieve the desired objectives?) and proportionality (i.e. are the restrictions imposed in the model reasonable or do they risk undermining take-up through over- regulation?). The very low rate of take-up

---

¹³ "Study into International Experience of Multi-Disciplinary Practices and the Likely Impact on Ireland of Adopting them", Hook Tangaza, March 2017

of MDPs in many jurisdictions and the fact that regulations governing MDPs have nearly always been revised within a few years of their adoption, suggests that these tests have rarely been applied rigorously prior to adoption. (side 8)

Med andre ord har de fleste andre lande, der har indført multidisciplinære partnerskaber, gjort det uden en forudgående struktureret analyse af behov og proportionalitet, effekten har været minimal og behovet for at revidere reguleringen efter få år har været evident. Man kan derfor med de internationale erfaringer beskrevet ovenfor spørge, om man skal indlade sig på et markant eksperiment uden forudgående analyser af behov og effekt og helt uden overblik over de mulige skadevirkninger?

1.3 Åbne for at advokater må yde juridisk rådgivning under brug af advokattitel fra andre virksomheder end advokatfirmaer

Danske Advokater kan ikke tilslutte sig forslaget. Rådgivning under anvendelse af advokattitlen skal være forbeholdt advokater beskæftiget i uafhængige advokatvirksomheder. Det er den klare markør, der signalerer til markedet, at her er den uafhængige rådgivning garanteret. Der er i øvrigt frit slag for at yde juridisk rådgivning i Danmark – det er anvendelsen af advokattitlen, der er reguleret.

1.4 Arbejdsgruppe om optag af andre kandidater end cand.jur. på advokatfuldmægtiguddannelsen

Danske Advokater kan tilslutte sig forslaget. Vi medvirker gerne til i regi af en arbejdsgruppe at se på, hvilke yderligere krav der skal stilles til fx cand. merc. jur.-uddannede for at kvalificere dem til at blive optaget på advokatuddannelsen.

1.5 Lempe regler for interessekonflikt vedr. identifikation med kollegers interesser, for brug af informeret samtykke samt ved firmaskift og fusioner

Danske Advokater kan ikke tilslutte sig, at reglerne om identifikation mellem den enkelte advokats interesser og samtlige medarbejdere i virksomhedens interesser lempes. Reglen er med til at sikre den ubetingede uafhængighed, som borgere og virksomheder forventer, når de søger rådgivning hos en advokat.

Forslaget om at indføre såkaldte ”chinese walls” afvises af den grund ligeledes. Muligheden anvendes i dag i vidt omfang af de store revisions- og rådgivningshuse, der ikke har etiske regler, herunder interessekonfliktregler, der tilnærmelsesvis er så strenge som advokaternes.

Spørgsmålet om at udvide muligheden for at benytte informeret samtykke, som allerede kendes i et vist omfang i dag, kan skabe risiko for, at advokatens ubetingede uafhængighed sættes over styr. En udvidelse skal derfor i givet fald indføres med varsomhed og have karakter af en undtagelse for den gældende regel.

Den udvidede adgang til informeret samtykke vil i givet fald skulle kræve en klar og eksplicit dialog med klienten, som skal være en professionel indkøber af advokatydelse i relation til juridisk bistand til et konkret og veldefineret opdrag.

Det er korrekt, at der ved medarbejderskift eller fusioner kan opstå situationer, der af hensyn til de ubetingede regler om interessekonflikt og identifikation kan føre til, at enkelte medarbejdere ikke ansættes eller medtages i en fusion. Hovedudfordringen

er den generelle uklarhed om, hvornår en sådan interessekonflikt ikke længere eksisterer.

Danske Advokater medvirker gerne til at drøfte initiativer, der kan føre til større klarhed og dermed forudberegnelighed. Det kunne fx være ved at se på ”cool off” perioder eller bagatelgrænser, som omtalt i anbefalingen.

1.6 Afskaf forbud mod såkaldt ”klientfiskeri”, dog ikke i straffesager eller sager vedr. særligt udsatte eller sårbare personer

Danske Advokater kan tilslutte sig forslaget med de præciseringer, der følger omkring straffesager og sager vedr. særligt udsatte eller sårbare personer.

1.7 Afskaf forbud mod honorardeling med ikke-advokater

Danske Advokater er bekymret for, at honorardeling i tilknytning til ydelser, der leveres af advokatvirksomheden, vil kunne så tvivl om advokatens uafhængige rådgivning, da advokaten vil kunne have en økonomisk interesse forbundet med rådgivningen, som det kan være svært for klienten at gennemskue. Det vil derfor være en forudsætning for at arbejde videre med en eventuel model for at tillade honorardeling, at der er tale om, at honorardelingen finder sted på et fuldt oplyst grundlag og alene i situationer, hvor klienten med sikkerhed kan gennemskue konsekvenserne.

Der er rig mulighed for advokater til at medvirke til udvikling og innovation i markedet. Der er ligeledes rig mulighed for advokater, der måtte ønske det, til at tilslutte sig digitale platforme for at komme i kontakt med markedet. Forbuddet begrænser sig til egentlig honorardeling, ikke til muligheden for via en af opdraget uafhængig betaling at kunne komme i betragtning til at løse konkrete opgaver.

1.8 Afskaf forbud mod resultatbaserede pris aftaler, dog ikke i straffesager

Der er i dag i Danmark ikke forbud mod resultatbaserede pris aftaler. De både findes og anvendes i vidt omfang i dag. Blandt den flerhed af salærparametre, som Højesteret har fastslået, kan indgå i opgørelsen af en advokats salær, indgår sagens værdi eller betydning for klienten samt det opnåede resultat, jf. UfR1978.448 H. Det er også i Danmark tilladt at indgå aftale om ”no cure – no pay”; altså en salæraftale, hvor klienten ikke skal betale advokaten et honorar, såfremt klienten ikke modtager noget økonomisk udbytte af sagen. Det er alene egentlige matematisk opstillede honoreringsmodeller, hvor honoraret udgør en fast andel af det vundne beløb, der ikke er tilladt, svarende til en model baseret på en ret linje, der går igennem 0,0.

Danske Advokater kan tilslutte sig, at muligheden for inden for visse klare rammer at afskaffe forbuddet mod pactum de quota litis-aftaler – altså aftaler, hvor advokatens salær udgør en fast andel af det til klienten vundne beløb, overvejes.

2. Anbefalinger målrettet mere aktive kunder i advokatbranchen

2.1 Alle kunder modtager tilbud i fast ’standardskabelon’, før en aftale indgås

Danske Advokater medvirker gerne til at øge transparensen. I dag skal alle advokater fremsende en opdragsbekræftelse i forbrugersager. Danske Advokater anbefaler, at man forbeholder ideen om at anvende en fast skabelon til netop forbrugersager. Erhvervsklienter køber i vidt omfang ydelser, der ikke muliggør eller egner sig til at

blive beskrevet i en standardskabelon, og det er ganske tvivlsomt, om professionelle indkøbere af advokatydelse vil vinde noget ved det.

2.2 Advokatfirmaerne skal oplyse priser på hhv. ydelser til standardpris og timepriser på egen hjemmeside

Danske Advokater medvirker gerne til at øge transparensen. Vi ser derfor positivt på, at der for de ydelser, hvor det giver mening at oplyse en standardpris, oplyses en sådan standardpris på advokatvirksomhedens hjemmeside.

Selv om det kan virke besnærende at bede advokater oplyse timepriser på deres hjemmeside, taler en række forhold imod, at det øger transparensen for kunderne, når det kommer til stykket.

For det første anvender advokater i mange klientforhold honoraraftaler, der hverken er en løbende timetimer eller fast pris. Det skyldes dels, at der kan være tale om andre anerkendte prismodeller, dels at prisen i mange sammenhænge også påvirkes af den flerhed af andre salærparametre, som Højesteret mener, kan ligge til grund for salærfastsættelsen. Højesteret skriver:

”Honoraret bør fastsættes efter et skøn under hensyn til retsforholdets beskaffenhed, sagens betydning for vedkommende part, herunder den økonomiske værdi af de erhvervsmæssige interesser og størrelsen af det omtvistede beløb, sagens udfald, samt arten og omfanget af det af advokaten udførte arbejde, herunder den tid, som det har været rimeligt at anvende til sagens forberedelse og øvrige behandling.”¹⁴

Den medgåede tid er således alene én blandt flere salærparametre.

For det andet yder advokatvirksomheder ofte rabatter på de oplyste timepriser, hvorfor det kan være svært alene på baggrund af de evt. på hjemmesiden oplyste timepriser at foretage en sammenligning mellem forskellige advokater.

For det tredje varierer timepriser afhængig af advokatens erfaring og specialisering. Det er således vanskeligt at danne sig et billede af den reelle omkostning uden at kende sammensætningen af det hold advokater, der skal løse opgaven.

For det fjerde – og nok så vigtigt – siger timeprisen isoleret set ikke noget om den endelige pris for klienten. Det kræver også kendskab til det forventede antal timer, det vil tage at løse opgaven. Er det bedre at antage en advokat til 1.000 kr. i timen, som er 10 timer om at løse en sag, end en advokat til 4.000 kr. i timen, som er i stand til at opnå et for klienten bedre resultat efter to timers arbejde?

Denne type overvejelse er de fleste forbrugere og virksomheder sig helt bevidste om. Derfor er pris ikke en afgørende parameter for valg af juridisk rådgiver.

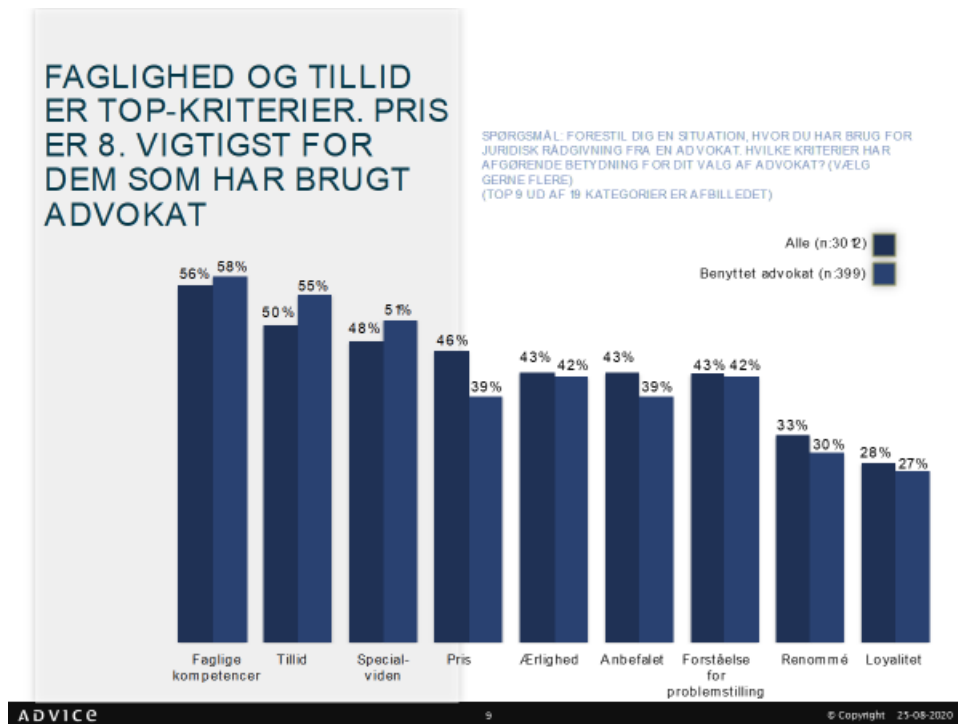
Analysebureauet Advice gennemførte i oktober 2014 en analyse for Danske Advokater om forbrugernes overvejelser om valg af advokat¹⁵. Her blev forbrugerne spurgt, hvilke kriterier der har afgørende betydning for deres valg af advokat (der var

---

¹⁴ UfR1978.448 H

¹⁵ Forbrugeres overvejelser om valg af advokat, Advice, oktober 2014

mulighed for at vælge flere svar). Pris kom ud som fjerdevigtigst, jf. nedenstående figur. Faglige kompetencer, tillid og specialviden betyder mere for forbrugerne.

Dette resultat, som er baseret på mere end 3.000 respondenter, hvoraf 399 tidligere har anvendt en advokat, må anses som mere robust end rapportudkastets figur 5.8, hvor priser kommer ud på førstepladsen, når man alene ser på de 164 respondenter, der eksplicit har svaret, at de har sammenlignet flere advokatvirksomheder. Styrelsen har ikke i den kundeundersøgelse, den har bestilt, stillet det fundamentale spørgsmål om, hvilke kriterier, der har afgørende betydning for den enkelte forbrugers valg af advokat.

3. Anbefalinger til at styrke konkurrence om offentlige kunders – især statens – køb af advokatbistand

3.1 Øget konkurrence om statens indkøb af juridisk bistand

Staten er landet største indkøber af advokatydelse. Staten er samtidig en helt særlig indkøber af advokatydelse på samfundets vegne. Det stiller krav til staten om at være en skarp og kompetent indkøber, der gør brug af den bedste viden og kompetence, der er tilgængelig i markedet, og som indkøber også denne type ydelser på de mest konkurrencedygtige vilkår. Det sker efter Danske Advokaters opfattelse ikke i dag.

Danske Advokater mener derfor grundlæggende om statens køb af advokatydelse:

- Der er gode grunde til, at det er eksterne, uafhængige advokater, der fører sager på vegne af staten og det offentlige i det hele taget. Det sikrer friske øjne på en sag og at det ikke er de samme embedsmænd, der har truffet afgørelser i sagen, der også procederer den i retten.
- Der er mange advokatvirksomheder i Danmark, og der er hård konkurrence imellem dem på de forskellige markeder og inden for de forskellige specialer,

hvor de opererer. Den hårde konkurrence mellem advokatvirksomhederne bør også kunne komme staten til gavn.

- Staten er ikke sikret en tilstrækkelig fordel gennem transparent priskonkurrence af sin position som landets største indkøber af advokatydelse, når den ikke indkøber ydelserne i konkurrence mellem flere advokatvirksomheder.
- Staten er ikke sikret en tilstrækkelig fordel på kvaliteten af de advokatydelse den indkøber, når den ikke indkøber ydelserne i konkurrence mellem flere advokatvirksomheder med forskellige faglige kompetencer.
- Der kan fortsat være områder, hvor alene én advokatvirksomhed vil være statens foretrukne leverandør. Det er en naturlig konsekvens af, at der på visse områder kan være et sådant særligt behov og at staten – lige som andre klienter – har lov til at forvente, at dens advokat er uafhængig af andre interesser end statens. Men på de områder, hvor der ikke gør sig sådanne særlige forhold gældende, bør udgangspunktet for Statens indkøb af advokatydelse være, at dette sker på en konkurrenceudsat måde.
- Da staten indkøber advokatydelse på en række forskellige markeder og inden for mange forskellige specialer, er det ikke et problem, at potentielt mange forskellige advokatvirksomheder leverer advokatydelse til staten, så længe uafhængigheden er klar og interessekonfliktreglerne er overholdt. Det gælder en række af de opgaver, der i dag løses under Kammeradvokataftalen, men det gælder i høj grad også de opgaver, der ligger uden for.
- Moderniseringsstyrelsen har i september 2019 indskærpet, at Advokatfirmaet Poul Schmith kun må anvende titlen ”Kammeradvokaten”, når de rådgiver statens kunder. En konsekvens af den bevægelse mod mere konkurrenceudsættelse, der er sat i gang, er, at det bliver vanskeligere at tale om en ”Kammeradvokat”. Gør staten alvor af fremover at konkurrenceudsætte sit indkøb af advokatydelse i større omfang, bør staten også se på anvendelsen af betegnelsen ”Kammeradvokaten”.
- Muligheden for én advokatvirksomhed til at ”brande” sig som ”Kammeradvokat” sender et signal i markedet, som kan misforstås, og som kan risikere at fastholde statslige indkøbere i gamle indkøbsmønstre. Brugen af titlen kan endvidere have en afsmittende virkning på andre offentlige enheder, der ikke er omfattet af ”kammeradvokatorordningen”.
- Staten bør derfor nøje overveje, om – og i givet fald i hvilke mere konkrete situationer – betegnelsen ”Kammeradvokaten” kan anvendes i fremtiden.

3.2 Øget konkurrence om kommuner og regioners indkøb af juridisk bistand

Danske Advokater kan tilslutte sig, at kommuner og regioner konkurrenceudsætter deres indkøb af advokatydelse, jf. i øvrigt vores argumenter ovenfor under punkt 3.1.

4. Anbefalinger til at styrke konkurrence om kurator- og bobestyrer-opgaver

4.1 Etablering af brancheneutral autorisationsordning for kuratorer

Der er ingen krav i konkursloven til, at kurator skal være advokat. Kurator vælges som udgangspunkt af boets kreditorer, og det står dem frit for at vælge, hvem de vil.

Store dele af den faktuelle beskrivelse af markedet og reguleringen tyder på en manglende forståelse for, hvordan arbejdet i realiteten foregår. En nærmere dialog

med advokatororganisationerne og skifteretterne, herunder Sø- og Handelsretten, kunne have rettet op på den manglende faktuelle forståelse.

Der indgår mange forskellige faglige opgaver i behandling af et konkursbo, men en række af dem er ubestrideligt af juridisk karakter. Det gælder helt centralt opgaven med at identificere og håndtere omstødelige dispositioner, fordringsprøvelse, at forfølge krav retligt, evt. at indstille til konkurskarantæne osv. Alt sammen dispositioner, der kan begrunde, hvorfor kreditorer, der frit kan pege på kurator, meget ofte peger på en advokat.

Der er fra Danske Advokater side ingen modstand mod initiativer, der kan medvirke til at skabe øget konkurrence om kuratorhverv på lige vilkår. Vi finder det imidlertid ikke godt gjort, at den øgede konkurrence skabes ved at etablere en autorisationsordning. Konstateringen af, at flere revisionshuse har forsøgt, men har lukket området ned, er ikke i sig selv en begrundelse for at indføre en autorisationsordning. Der kan være mange andre grunde til, at det ikke er lykkedes, og det er svært at forstå, hvorfor staten skal begunstige en række i øvrigt fremgangsrigt revisions- og konsulenthuse på et område ved at indføre en administrativt tung og bureaukratisk autorisationsordning på et område, hvor der hersker fri konkurrence.

Fra Danske Advokaters dialog med såvel kreditorerne som skifteretterne har vi ikke fundet godt gjort, at de har oplevet væsentlige tiltag fra revisorerne med henblik på at blive udpeget som kurator. Det ville være det naturlige sted at begynde, inden man skrider til bureaukratiske tiltag.

Der vil være behov for at skulle stille ganske omfattende krav til viden, erfaring og kompetencer ved indførelse af en brancheneutral autorisationsordning. Der vil ligeledes være behov for at administrere autorisationsordningen gennem tilsyn, audit, eksamination, ligesom det må være nødvendigt at opstille nogle særlige kriterier for, hvordan der klages, hvem der kan sanktionere i tilfælde af en klage mv.

4.2 Kredsen af faste kuratorer og faste kuratorpaneler skal udpeges hyppigere og på baggrund af konkurrence mellem ansøgerne

Danske Advokater medvirker gerne til at drøfte udpegningsfrekvens og konkurrence mellem ansøgerne.

Vi kan være bekymrede for at arbejde i retning af en ordning, hvor udpegning finder sted på landsplan. Det er for Danske Advokater et væsentligt hensyn, at der skal være adgang til advokatbistand i hele Danmark, ligesom hensyn til, at kurator skal kunne møde i skifteretten og overtage konkursboer på meget kort varsel – også uden for almindelig åbningstid – taler for at bevare en vis nærhed til skifteretten. Det er i den forbindelse væsentligt at holde fast i, at for de større boer, der tiltrækker sig medieinteresse, finder kreditorernes valg af kurator allerede sted på landsplan og på tværs af retskredse, hvilket i sig selv understreger, at der ikke er en praksis med at gøre brug af lister eller faste medhjælpere i disse sager.

4.3 Tildeling af de konkrete konkursboer til kuratorer efter transparente kriterier

Danske Advokater kan tilslutte sig hensigten med anbefalingen. Men det er vigtigt at kvalificere forståelsen af udpegningen af kurator, herunder som nævnt at sondre mellem forskellige typer af konkursboer. Det er samtidig vigtigt at sikre en

vagtordning, hvorefter skifteretterne hurtigt kan udpege en kurator, der kan rykke så hurtigt ud, at så mange af boets værdier som muligt sikres. Etableres ordninger, der indebærer, at der går for mange timer eller dage med at udpege kurator, vil det med stor sandsynlighed medføre tab af værdier til kreditorerne, herunder statskassen.

4.4 Mere forudsigelighed og gennemsigtighed om salærer på kuratoropgaver

Danske Advokater kan tilslutte sig denne anbefaling. Vi vil i den forbindelse gerne pege på det arbejde, der i 2016 blev udført af FinansDanmark og Danske Insolvensadvokater, som førte til en række anbefalinger i et notat fra FinansDanmark, der peger på, hvordan repræsentanter for kreditorerne kan være med til at kvalificere deres ønsker til behandlingen af konkursboet og sikre en bedre forventningsafstemning¹⁶.

4.5 Autorisation som bobestyrer gøres brancheneutral og gives til alle, der opfylder kravene

Danske Advokater kan ikke tilslutte sig forslaget om en brancheneutral autorisationsordning. Vores bekymring er, at omkostninger og bøvnl ved administrationen af en sådan ordning vil være helt ude af proportioner med det antal boer, man måtte ønske at skabe mere konkurrence omkring, ligesom det ikke er godtgjort, at en brancheneutral autorisationsordning ville øge konkurrencen om de boer, der i dag udleveres af skifteretten.

92 pct. af alle dødsboer i Danmark behandles, uden at skifteretten udpeger en aut. bobestyrer, som skal være advokat. Der er altså fri konkurrence, og der er i praksis rigtig mange forskellige mennesker inde over de 92 pct. af boerne.

Når man er aut. bobestyrer, har man en pligt til at behandle de boer, skifteretten sender, uanset om der er aktiver i disse eller ej. Man kan ikke sige nej. Det gælder også boer uden kendte arvinger, insolvente boer, bøvlede boer med uenige arvinger etc. Bobestyrerens opgave er i praksis at afklare arveforholdene, herunder fortolke afdødes testamente, og der føres hvert år en del retssager om uklare arveforhold.

Langt de fleste uklarheder afgøres af bobestyreren i den direkte dialog med arvingerne, hvor bobestyreren anvender sin juridiske uddannelse, sin viden om juridisk metode, sit kendskab til retspraksis og sin erfaring med retssager til at få lukket uenighederne, før de bliver til tvister i retten. Der er i realiteten tale om delegation, hvor skifteretterne uddelegerer arbejde til kvalificerede dødsbobehandlere.

Dødsboskiftelovens § 56 siger, at hvor der er uenighed mellem arvingerne om et bestemt krav mod boet, skal bobestyreren udarbejde en endelig indstilling om, hvordan dette krav skal håndteres, og indbringes bobestyrerens indstilling ikke for skifteretten inden for fire uger, er den endelige indstilling fra bobestyreren godkendt. Denne type krav kan ikke sjældent dreje sig om at sikre den korrekte fordeling af boets midler, herunder sikring af, at der afregnes korrekt arveafgift, skat mv. til statskassen.

---

¹⁶ <https://finansdanmark.dk/nyheder/2016/stoerre-gennemsigtighed-i-konkursboer/>

Man kan sige, at den aut. bobestyrer laver rettens arbejde – og det er ikke helt forkert. Ordningen med aut. bobestyrere blev indført i 1996 – netop for, at retterne kunne ”høj niveau” outsource denne opgave til nogle private aktører med de nødvendige kompetencer og under skifterettens kontrol.

Vi går ind for fri konkurrence – og det er der også på 92 pct. af markedet for dødsboer. De sidste 8 pct. har de aut. bobestyrere både ret og pligt til at håndtere, idet disse boer ikke kan overlades til arvingernes private skifte, men skiftes offentligt.

I det omfang arvinger skal vælge en aut. bobestyrer er det naturligvis vigtigt, at de får vejledning om deres muligheder fra skifterettens personale. Det bør omfatte muligheden for at vælge frit blandt retskredsens aut. bobestyrere, eller at vælge en aut. bobestyrer fra en anden retskreds end der, hvor afdøde er hjemhørende, hvis det er det, man ønsker.

Der vil være behov for at skulle stille ganske omfattende krav til viden, erfaring og kompetencer ved indførelse af en brancheneutral autorisationsordning. Der vil ligeledes være behov for at administrere autorisationsordningen gennem tilsyn, audit, eksamination, lige som det må være nødvendigt at opstille nogle særlige kriterier for, hvordan der klages, hvem der kan sanktionere i tilfælde af en klage mv.

I det hele taget kan det være vanskeligt at forstå ønsket om at indføre en særlig autorisationsordning til at løse en opgave, hvor der for mere end 90 pct. vedkommende er frit valg, og hvor der allerede findes en profession, der er uddannet til at løse netop den type opgaver.

4.6 Kredsen af autoriserede bobestyrer i den enkelte retskreds udpeges hyppigere og på baggrund af konkurrence mellem ansøgerne

Danske Advokater mener, at der allerede i dag er konkurrence om at blive udpeget til aut. bobestyrer af retten, som de seneste opslag i 2019 har vist. Der var i de fleste tilfælde 75-100 ansøgere til hvert hverv.

-

De nuværende udpegningsperiode på 10 år blev indført i 2018, så der er tale om en forholdsvis ny ordning med tidsbegrænsning. Der er gode grunde til at ville fastholde en lang udpegningsperiode, da man som advokat i vidt omfang skal indrette sin virksomhed efter, om man har et sådant hverv eller ej, herunder ift. ansatte højtspecialiserede medarbejdere mv. Danske Advokater medvirker gerne til en drøftelse af, om en kortere udpegningsperiode vil kunne indføres uden at ændre afgørende på opfyldelsen af de hensyn, der i dag ligger bag den 10-årige udpegningsperiode.

4.7 Bobestyrere til de konkrete dødsboer vælges efter transparente kriterier – og som udgangspunkt af arvingerne

Danske Advokater kan tilslutte sig, at kendte arvinger får en frist til at pege på en bestemt autoriseret bobestyrer, før boet udleveres. Ved fastsættelse af tidsfristen bør det dog have for øje, at boet kan være af en sådan karakter, at det er hensigtsmæssigt hurtigst muligt at få det udleveret til behandling, hvis f.eks. afdøde drev virksomhed, eller hvis der er en bolig, der hurtigst muligt bør afvikles. En lang tidsfrist kan medføre unødvendige omkostninger for boet og dermed arvingerne.

Hvis boets karakter kræver, at boet hurtigt udleveres til behandling af en autoriseret bobestyrer, vil det ligeledes være en mulighed i denne situation at udpege en midlertidig bobestyrer, der kan varetage akutte problemer, indtil der er klarhed over, om der eventuelt skal udpeges en anden bobestyrer, eller om boet kan skiftes som privat skifte.

4.8 Bobestyrersalærets andel af boets aktivmasse skal oplyses før valg af bobestyrer

Danske Advokater mener ikke, at der er mulighed for at realisere et sådant forslag, da aktivmassen oftest ikke er kendt på tidspunktet for udpegningen af bobestyreren. Går man alligevel den vej, vil det svare til at indføre faste takster, en ordning man af gode grunde gik bort fra for mange år siden.

Det bemærkes, at Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens forslag om salær til bobestyrer bygger på en statistik, der både omfatter salærer til autoriserede bobestyrer og ikke autoriserede bobestyrere. Det er almindelig kendt, at de ikke autoriserede bobestyrere i gennemsnit tager højere salærer end de autoriserede bobestyrere. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens forudsætning for anbefaling 4.8. findes derfor at være fejlbehæftet.

Vi mener i øvrigt ikke, at det i udkastet er godtgjort, eller at der er statistisk belæg for, at en sådan ordning ville være billigere for arvingerne.

4.9 Undersøgelse af behov for at ændre regler for, hvornår et bo skal udleveres til en bobestyrer

Danske Advokater medvirker gerne til en sådan undersøgelse.

Afslutning

På baggrund af ovenstående bemærkninger og bemærkningerne i de to bilag finder Danske Advokater ikke, at rapporten indeholder beskrivelser og analyser, der egner sig til at danne faktisk grundlag for egentlige anbefalinger af ændringer i reguleringen af advokater.

Danske Advokater medvirker fortsat gerne til at tilvejebringe den nødvendige viden for arbejdet, men det kræver en reel og troværdig interesse fra Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen i en dialog med henblik på at sætte sig ind i området.

Med venlig hilsen

Paul Mollerup
Adm. Direktør
pmo@danskeadvokater.dk

Bilag 1

Bilag 1 til Danske Advokaters høringssvar vedr. udkast til Konkurrencerådets analyse af advokatbranchen - konkurrenceretlige og -økonomiske betragtninger

---

1. INDLEDNING

I tillæg til de overordnede og principielle betragtninger anført i Danske Advokaters høringssvar vedr. udkast til Konkurrencerådets analyse af advokatbranchen redegøres i det følgende mere detaljeret for en række metodiske fejl og mangler ved de analyser, der ligger til grund for rapportens konklusioner vedrørende konkurrencen i advokatbranchen og rapportens anbefalinger.

Det er Danske Advokaters vurdering, at rapportens analyser lider af så væsentlige metodiske fejl og mangler, at de ikke med rimelighed kan danne grundlag for en konstatering af, at der ikke skulle være effektiv konkurrence i advokatbranchen, eller anbefalinger, der har til formål at fremme konkurrencen. Det gælder særligt under hensyn til, at implementering af rapportens anbefalinger kan kompromittere de hensyn til borgeres og virksomheders retssikkerhed, advokaters uafhængighed og forbrugerbeskyttelse, der begrundes den nuværende advokatregulering (blandt andet anbefaling 1.1, 1.2, 1.3, 1.5 og 1.7), og vil være administrativt og kommercielt bebyrdende for advokatvirksomheder (blandt andet anbefaling 2.1 og 2.2), og at Justitsministeriet og politikerne, der skal tage stilling til rapportens konklusioner og anbefalinger, må forventes i vidt omfang at lægge Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens faglige/konkurrenceøkonomiske vurderinger til grund.

I afsnit 2 nedenfor angives nogle generelle bemærkninger vedrørende fejl og mangler ved analyserne.

I afsnit 3 nedenfor angives nogle bemærkninger specifikt vedrørende fejl og mangler ved de analyser, der ligger til grund for rapportens redegørelse for konkurrencen i advokatbranchen i kapitel 3 og 4 af rapporten og de deri dragne konklusioner.

Under hensyn til den korte høringsfrist, der delvist har overlappet med sommerferien, har Danske Advokater begrænset sig til at adressere en række af de identificerede fejl og mangler ved rapportens analyser. Det følgende er derfor ikke udtryk for en udtømmende redegørelse for de kritikpunkter, der med rette kan rejses mod analyserne.

2. GENERELLE BEMÆRKNINGER

2.1 Dragelse af konklusioner uden (tilstrækkelig) støtte i de foretagne analyser

I rapporten drager man med henvisning til de foretagne spørgeundersøgelser en række konklusioner, som ikke har tilstrækkelig støtte i resultaterne af spørgeundersøgelserne.

2.1.1 Konkurrencerådets konklusioner vedrørende reglerne om ejerskab af advokatvirksomheder

Som eksempel kan nævnes rapportens konklusioner vedrørende de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder i retsplejelovens § 124c. Herom angiver rapporten:

"Ejerskabsrestriktionerne begrænser for det andet eksisterende advokatfirmaers mulighed for at vokse (ekspansionsbarriere). Fx ved at begrænse muligheden for at hente kapital til advokatfirmaet. Analysen viser, at to ud af fem (40 pct.) af de allerstørste advokatfirmaer med en omsætning på over 600 mio. kr. tilkendegiver, at adgangen til kapital begrænser deres mulighed for at vokse. Dette gælder også 20 pct. af de næststørste advokatfirmaer med en omsætning på mellem 200-600 mio. kr." (side 129).

I fodnoten til udsagnet henvises til *"Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, survey blandt advokatfirmaer, 2019. Spørgsmål Q28, Hvordan har retsplejelovens regler i §§ 124-124g påvirket jeres mulighed for at vokse og udvide forretningen de seneste fem år?"* Det i fodnoten citerede spørgsmål er retteligt spørgsmål Q29.

I dette spørgsmål blev advokatvirksomhederne bedt om at svare "Meget positivt", "Positivt", "Hverken eller", "Negativt" henholdsvis "Meget negativt" til hver af fire "underspørgsmål", herunder ét med ordlyden **"Mulighed for at rejse kapital: Advokatvirksomheder skal som udgangspunkt være ejede af personer med en dansk advokatbeskikkelse"**. Dette var antageligt tiltænkt som en henvisning til de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder i retsplejelovens § 124c.

Hertil bemærkes *for det første*, at det på grund af den anvendte formulering er usikkert, om respondenterne (subjektivt) har svaret på, hvordan de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder har påvirket deres mulighed for at vokse og udvide forretningen de seneste fem år (hovedspørgsmålet) eller deres mulighed for at rejse kapital (underspørgsmålet), hvilket ikke er det samme, jf. nedenfor.

Det støttes af, at rapporten øjensynligt også selv er i tvivl om fortolkningen af spørgsmålet. Mens rapporten nogle steder udlægger besvarelsen af spørgsmål Q 29 således, at 40 pct. af de allerstørste advokatfirmaer og 20 pct. af de næststørste advokatfirmaer har tilkendegivet, at adgangen til kapital (som forstås som en henvisning til de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder) begrænser deres mulighed for at vokse, angiver rapporten et andet sted, at *"Den nuværende regulering af ejerskab og ledelse begrænser også de eksisterende advokatfirmaers mulighed for at hente kapital til advokatfirmaet (herunder udenlandsk kapital)"* (side 243).

For det andet bemærkes, at mens der efter det oplyste er fem af de kun 105 adspurgte om spørgsmål Q29, der svarede "Meget negativt" eller "Negativt" til det relevante underspørgsmål, kan det ikke af besvarelsenerne til spørgeundersøgelsen konstateres, om én eneste af disse som svar på spørgsmål Q28 (*"Hvorfor er det ikke lykkes jer at udvide forretningen?"*) har svaret *"Vi kunne ikke rejse den nødvendige kapital"*. Selvom det ikke er angivet i forhold til gengivelsen af besvarelsenerne af spørgsmålet Q28, kan det af det forhold, at der ud fra nogle af svarmulighederne er angivet "-", konstateres, at besvarelsenerne for to af de 13 respondenter *"Af hensyn til respondenternes anonymitet"* ikke er oplyst (selvom det ikke ville have afsløret noget om respondenternes identitet, hvorvidt de har svaret *"Vi kunne ikke rejse den nødvendige kapital"*, *"Vi kunne ikke tiltrække kunderne på grund af konkurrence fra andre advokatvirksomheder"*, *"Vi kunne ikke tiltrække kunderne på grund af konkurrence fra andre rådgivervirksomheder"* eller *"Vi kunne ikke tiltrække kunderne, fordi kunderne i stigende omfang løser opgaverne med brug af egne ressourcer (in house)"*). Det kan dog maksimalt være to af ovennævnte fem respondenter, der som svar på spørgsmål Q28

("Hvorfor er det ikke lykket jer at udvide forretningen?") har svaret "Vi kunne ikke rejse den nødvendige kapital", mens det ikke er tilfældet for de andre. Det betyder, at mindst tre og potentielt samtlige af ovennævnte de fem respondenter som svar på spørgsmål Q 27 ("Har I de seneste fem år udvidet jeres advokatvirksomhed?") enten har valgt én af "Ja"-mulighederne eller, hvis de er blandt de kun 13 respondenter, der har svaret "Nej, vi har forsøgt, men det er ikke lykket", har angivet andre begrundelser herfor end mangel på kapital.

Det kan forstås sådan, at de relevante respondenter mener, at de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder godt nok har en vis negativ virkning på deres muligheder for at vokse og udvide forretningen, men at den virkning ikke er så stor, at den har forhindret dem i at vokse. Det kan også fortolkes således, at de relevante respondenter (subjektivt) har svaret, at de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder negativt har påvirket deres muligheder for at rejse kapital, men ikke at dette har påvirket deres muligheder for at vokse og udvide forretningen.

Denne tvivl har Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen ikke forsøgt afdækket ved supplerende undersøgelser, og i rapporten har man ikke forholdt sig til forholdet i sin fortolkning af besvarelsene af spørgsmål Q29.

For det tredje bemærkes, at mens der efter det oplyste er fem af de adspurgte, der har svaret "Meget negativt" eller "Negativt" til det relevante underspørgsmål, er der hele 29, der har svaret "Meget positivt" eller "Positivt". Heraf har hele 21 svaret "Meget positivt", mens der til forskel kun er én, der har svaret "Meget negativt". Dermed indikerer besvarelsen, at de nuværende regler om ejerskab af advokatvirksomheder generelt anses for at have en positiv effekt på advokatvirksomheders muligheder for at vokse og udvide forretningen (eller, afhængig af forståelsen af underspørgsmålet, deres muligheder for at rejse kapital). Dette forholder rapporten sig ikke til.

2.1.2 Rapportens konklusioner vedrørende reglerne om ledelse af advokatvirksomheder

Som et andet eksempel kan nævnes rapportens konklusioner vedrørende de nuværende regler om ledelse af advokatvirksomheder i retsplejelovens § 124e. Herom angiver rapporten:

"Den nuværende regulering af advokatfirmaers ejerskab og ledelse begrænser de eksisterende advokatfirmaers mulighed for at få andre (eksterne) profiler og uddannelsesmæssige baggrunde repræsenteret i firmaets ledelse. Analysen viser, at to ud af fem (40 pct.) af de allerstørste advokatfirmaer med en omsætning på over 600 mio. kr. tilkendegiver, at retsplejelovens regler om ledelse begrænser deres mulighed for at vokse. Dette gælder også 20 pct. af de næststørste advokatfirmaer med en omsætning på mellem 200-600 mio. kr. " (side 130)

I fodnoten til udsagnet henvises til "Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, survey blandt advokatfirmaer, 2019. Spørgsmål Q28, Hvordan har retsplejelovens regler i §§ 124-124g påvirket jeres mulighed for at vokse og udvide forretningen de seneste fem år?" Det i fodnoten citerede spørgsmål er retteligt spørgsmål Q29.

I dette spørgsmål blev advokatvirksomhederne også bedt om at svare "Meget positivt", "Positivt", "Hverken eller", "Negativt" henholdsvis "Meget negativt" til et "underspørgsmål" med ordlyden "**Ledelse:** Medlemmer af advokatselskabers bestyrelse og direktion skal aktivt drive advokatvirksomhed i selskabet eller dets moder- eller datterselskab", som forstås som en henvisning til de nuværende regler om ledelse af advokatvirksomheder i retsplejelovens § 124e.

Hertil bemærkes for det første, at selvom der efter det oplyste er 11 af de adspurgte om spørgsmål Q29, der har svaret "Meget negativt" eller "Negativt" til dette, kan det ikke deraf udledes, at nogen af de pågældende er af den opfattelse, at de nuværende regler om ledelse af advokatvirksomheder har begrænset deres "mulighed

for at få andre (eksterne) profiler og uddannelsesmæssige baggrunde repræsenteret i firmaets ledelse", sådan som rapporten konkluderer.

Som det også anerkendes i rapporten, giver de nuværende regler for ledelse af advokatvirksomheder mulighed for, at også andre end advokater kan blive repræsenteret i ledelsen af en advokatvirksomhed, hvis de ejer kapitalandele i virksomheden og har bestået en partnerprøve, og andre end advokater kan eje op til 10 pct. af advokatvirksomheder. Der er Danske Advokater bekendt kun enkelte af de danske advokatvirksomheder med en omsætning på mere end 200 mio. kr., der har gjort brug af den eksisterende mulighed for at optage andre end advokater som partnere, og ingen af de relevante har blot tilnærmelsesvist udnyttet grænsen på 10 pct., således at de ikke ville være i stand til at optage flere ikke-advokater som partnere, og derfor ikke ville være i stand til at få flere ikke-advokater ind i ledelsen. I lyset heraf må de 11 negative besvarelser skyldes andre forhold.

Dette har Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen ikke forsøgt afdækket ved supplerende undersøgelser, og rapporten har ikke forholdt sig til forholdet i sin fortolkning af besvarelserne af spørgsmål Q29.

For det andet bemærkes lige som i forhold til ovenstående, at mens der efter det oplyste er 11 af de adspurgte, der har svaret "Meget negativt" eller "Negativt" til det relevante underspørgsmål, er der hele 24, der har svaret "Meget positivt" eller "Positivt". Heraf har 13 svaret "Meget positivt", mens der til forskel kun er én, der har svaret "Meget negativt". Dermed indikerer besvarelsen, at de nuværende regler om ledelse af advokatvirksomheder generelt anses for at have en positiv effekt på advokatvirksomheders muligheder for at vokse og udvide forretningen. Dette forholder rapporten sig heller ikke til.

2.1.3 Rapportens konklusioner vedrørende konkurrencepresset fra andre end advokater

Som et tredje eksempel kan nævnes rapportens konklusioner vedrørende konkurrencepresset fra andre end advokater. Herom angiver rapporten:

"Det skal bemærkes, at der inden for nogle af specialerne kan være konkurrence fra andre leverandører uden for advokatbranchen. Der er således ikke tale om, at der er afgrænset et isoleret advokatmarked for hvert enkelt speciale. Analysen peger imidlertid på, at markedet set fra efterspørgselssiden ikke skal afgrænses bredere end juridisk rådgivning fra advokatfirmaer. Det understøtter, at advokatfirmaerne kun i begrænset omfang er udsat for konkurrence fra andre udbydere af juridisk rådgivning." (side 8).

"Analyserne finder, at advokatfirmaerne kun i begrænset omfang er i konkurrence med andre udbydere af juridisk rådgivning, fx revisorer." (side 62)

"Analysen finder, at der set fra efterspørgselssiden kan afgrænses et selvstændigt marked for juridisk rådgivning fra advokatfirmaer. Det peger på, at advokatfirmaerne kun i mindre omfang er udsat for konkurrence fra andre udbydere af juridisk rådgivning. Inden for visse specialer er der imidlertid en vis konkurrence, fx ved konkursboer og skatterådgivning." (side 168)

"Samtidig peger analyserne i kapitel 5 og 6 dog på, at det er muligt at afgrænse et marked for advokatydelse. Kunderne vil således kun i begrænset omfang skifte deres advokatfirma ud med et firma uden for advokatbranchen, hvis den hidtidige leverandør skulle ophøre med at eksistere. Det peger på, at advokatfirmaer overordnet kun i begrænset omfang er udsat for konkurrence fra andre uden for branchen [...]." (side 275)

Selvom man i rapporten således anerkender, at der inden for nogle specialer kan være konkurrence fra andre leverandører, udtales det generelt, at advokatvirksomheder kun i begrænset omfang er udsat for konkurrence fra andre udbydere af juridisk rådgivning, og der efterlades det klare indtryk, at dette skulle være medvirkende til, at der ikke er effektiv konkurrence.

Det angives ikke, præcis hvad konklusionerne baseres på, men det kan udledes af konteksten, at den er baseret på besvarelserne af spørgsmål Q29 i survey blandt erhvervs kunder og spørgsmål Q19 i survey blandt privatkunder, som handler om, hvor kunden ville "være gået hen for at få den juridiske bistand, hvis det ikke havde været muligt at købe den hos den pågældende advokatvirksomhed?". Hertil svarede efter det oplyste 72,7 pct. af erhvervs kunderne og 80,2 pct. af privatkunderne, at de ville være gået til en anden advokatvirksomhed.

Hertil bemærkes *for det første*, at det heraf modsætningsvist følger, at næsten 30 pct. af erhvervs kunderne og 20 pct. af privatkunderne som alternativ til én advokatvirksomhed ville gå til en ikke-advokat i stedet for én af de ca. 1800 andre danske advokatvirksomheder. Dette er ikke omtalt i rapporten og er i modstrid med en konklusion om, at advokatvirksomheder kun i "*begrænset omfang*" er udsat for konkurrence fra andre udbydere af juridisk rådgivning.

For det andet bemærkes, at selv hvis andelen af respondenterne, der svarede, at de ville være gået til andre udbydere af juridisk rådgivning, havde været meget lav, ville dette stadig ikke i sig selv kunne understøtte en konklusion om, at andre udbydere af juridisk rådgivning ikke yder et konkurrencepres på advokatvirksomheder. Sådan som de relevante spørgsmål er formuleret, kan der således ikke udledes af besvarelserne, at de af respondenterne, der svarede, at de ville være gået til en anden advokatvirksomhed, ikke anså andre end advokatvirksomheder som et realistisk alternativ til en advokatvirksomhed. Analyser af diversion ratios kan være anvendelige i fusionssager til at vurdere konkurrenceforholdet mellem to bestemte aktører, men kan ikke i sig selv bruges til at afgrænse den samlede mængde af markedsaktører, der i større eller mindre omfang yder et konkurrencepres på én eller flere andre markedsaktører. Dette har rapporten ikke forholdt sig til i fortolkningen af besvarelserne.

2.1.4 Rapportens konklusioner vedrørende konkurrence fra udenlandske advokater

Som et fjerde eksempel kan nævnes rapportens konklusioner vedrørende konkurrence fra udenlandske advokater. Herom angiver rapporten:

"De største advokatfirmaer får hovedparten af deres omsætning fra store erhvervs kunder, og den konkurrence, som de møder fra [...] fra udlandet, ser ud til at være meget begrænset." (side 14)

"Konkurrencen fra udlandet er samtidig relativt begrænset." (side 62)

Det angives ikke, præcis hvad konklusionerne baseres på, men det antages at være besvarelserne af spørgsmål Q18 i survey blandt advokatfirmaer, som lød: "*Oplever I konkurrence fra virksomheder, der ligger i udlandet, på de opgaver, som I løser i Danmark?*". Hertil svarede efter det oplyste 20 ud af 226 af advokatvirksomhederne (svarende til 8,8 pct.) "Ja".

Hertil bemærkes *for det første*, at man i rapporten ikke har oplyst, hvordan besvarelserne fordeler sig mellem advokatvirksomheder af forskellige størrelser, således at det er muligt at efterprøve, hvorvidt ovennævnte udsagn om de største advokatfirmaer har støtte i besvarelserne.

For det andet bemærkes, at besvarelserne formentlig dækker over det forhold, at der er mange typer af juridisk rådgivning, der alene (eller næsten udelukkende) udbydes af danske advokater, men hvor der utvivlsomt alene blandt danske advokatvirksomheder er effektiv konkurrence, herunder fordi der er et stort antal danske advokatvirksomheder, der udbyder ydelserne, og hvor fraværet af konkurrence fra udenlandske advokatvirksomheder derfor ikke kan tages til indtægt for, at der ikke skulle være effektiv konkurrence i forhold til sådanne ydelser. Det tager rapporten ikke højde for.

2.1.5 Rapportens konklusioner vedrørende konkurrenceforholdet mellem større og mindre advokatvirksomheder

Som et femte eksempel kan nævnes rapportens konklusioner vedrørende konkurrenceforholdet mellem større og mindre advokatvirksomheder. Herom angiver rapporten:

"De største advokatfirmaer får hovedparten af deres omsætning fra store erhvervs kunder, og den konkurrence, som de møder fra mindre firmaer [...], ser ud til at være meget begrænset." (side 14 og 168)

"De største advokatfirmaer konkurrer indbyrdes, men er kun i begrænset omfang

udsat for et konkurrencepres fra mindre advokatfirmaer." (side 62)

Dermed gives der indtryk af, at de største advokatvirksomheder generelt kun i meget begrænset omfang er udsat for konkurrence fra mindre advokatvirksomheder.

Det angives ikke, præcis hvad konklusionerne baseres på, men det må antages at være besvarelserne af spørgsmål Q17 i survey blandt advokatfirmaer, som lød: *"Angiv venligst jeres fem nærmeste konkurrenter i prioriteret rækkefølge for hhv. privatkunder, erhvervs kunder, offentlige kunder, foreninger og organisationer og andre klienttyper?"*.

Hertil bemærkes *for det første*, at Konkurrencerådet kun har oplyst om besvarelserne fra de største advokatvirksomheder for så vidt angår *erhvervs kunder* (figur 3.5 i rapporten), men ikke for så vidt angår *privatkunder, offentlige kunder, foreninger og organisationer* eller *andre klienttyper*, og at det derfor ikke er muligt at efterprøve, hvorvidt ovennævnte udsagn om de største advokatfirmaer har støtte i besvarelserne for så vidt angår disse andre klienttyper og dermed generelt for alle klienttyper, således som rapporten giver indtryk af.

For det andet bemærkes for så vidt angår *erhvervs kunder*, at der efter det oplyste kun skulle være én respondent blandt de ti største advokatvirksomheder, som skulle have angivet en advokatvirksomhed, som ikke er blandt de ti største advokatvirksomheder, som én af sine nærmeste fem konkurrenter (figur 3.5).

Det kan imidlertid ikke i sig selv understøtte en konklusion om, at de største advokatvirksomheder kun er udsat for et meget begrænset konkurrencepres fra mindre advokatvirksomheder. Sådant som spørgsmålet er formuleret, kan der ikke udledes af besvarelserne, at de 9 af de 10 største advokatvirksomheder, der alene angav andre af de 10 største advokatvirksomheder som deres fem nærmeste konkurrenter, ikke også anser mindre advokatvirksomheder som reelle konkurrenter. Sådanne analyser kan være anvendelige i fusionssager til at vurdere konkurrenceforholdet mellem bestemte aktører, men kan ikke i sig selv bruges til at afgrænse den samlede mængde af markedsaktører, der i større eller mindre omfang yder et konkurrencepres på én eller flere andre markedsaktører. Dette har rapporten ikke forholdt sig til i fortolkningen af besvarelserne.

Derudover gælder det selv inden for de specialer, som ifølge analyser i rapporten er karakteriseret ved den største grad af koncentration, at de største advokatvirksomheder er udsat for konkurrence fra et stort antal advokatvirksomheder, herunder både små og mellemstore advokatvirksomheder. Der henvises til afsnit 3.1 nedenfor.

2.2 Manglende inddragelse af relevante faktorer

For en række af rapportens analyser gælder det, at der ikke er inddraget faktorer, som er relevante for vurderingen af de analyserede forhold, og at resultaterne af analyserne derfor ikke er retvisende.

Nogle af disse omstændigheder burde uden videre kunne identificeres selv af personer, der ikke selv tilhører advokatbranchen, men har blot et minimum af kendskab hertil, mens andre af omstændighederne kunne være identificeret ved gennemførelse af kvalitative analyser, eksempelvis interviews med ansatte i advokatbranchen. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har imidlertid ikke gennemført sådanne kvalitative analyser.

2.2.1 Lønpræmie i advokatbranchen

Som eksempel kan nævnes rapportens analyse af en mulig lønpræmie i advokatbranchen, som fremhæves som indikator for, at konkurrencen i advokatbranchen på nogle områder ikke er velfungerende (rapporten, side 62). Herom angiver rapporten:

"Analysen viser en lønpræmie i advokatbranchen på 12 pct. i forhold til "referencebranchen", når den estimeres ved en OLS estimation (DØR-metode), og der kontrolleres for bl.a. formel uddannelse, erhvervs erfaring og karaktergennemsnit, jf. model (3) i bilag 4.

Lønpræmien er samtidig forskellig inden for advokatbranchen. Lønpræmien i de fem største advokatfirmaer er 25 pct. højere end i referencebranchen, mens lønpræmien i den resterende del af advokatbranchen er 8 pct. højere end referencebranchen. Lønniveauet i top-fem advokatfirmaer er dermed cirka 17 pct. point højere, end hvad en person med lignende (observerbare) karakteristika ville kunne tjene i resten af advokatbranchen, jf. Figur 3.20." (side 92)

Det fremgår af bilag 4 (rapporten, side 291), at den valgte referencebranche er møbelindustrien.

Analysen lider af en lang række betydelige faktiske mangler, der medfører en overvurdering af forskellen mellem lønniveauet i advokatbranchen og andre brancher.

For det første bemærkes, at beregningen er baseret på lønstatistik fra Danmarks Statistik (rapporten, side 291). Om dette data angives i rapporten, at *"Her er præsterede timer målt som de arbejdsgiverbetalte præsterede arbejdstimer, inklusive betalte overarbejdstimer. Ubetalt overarbejde er dermed ikke medtaget i statistikken [...]"* (side 96, fodnote 151).

Det er imidlertid notorisk tilfældet, at mange advokater, advokatfuldmægtige og andre advokatansatte – særligt i de større advokatvirksomheder – arbejder langt flere timer, end deres ansættelseskontrakter lyder på, og at dette kun sjældent udløser overarbejdsbetaling. Dette er der ikke taget højde for rapportens analyse, som derfor allerede af den grund overestimerer timelønnen for ansatte i advokatbranchen i forhold til andre brancher, hvor overarbejde udløser overarbejdsbetaling.

For det andet bemærkes, at på trods af, at man i rapporten i øvrigt regulerer for uddannelse, og at rapportens analyser viser, at bare de to ekstra års uddannelse fra bachelor til kandidat i gennemsnit i sig selv kan forklare en lønpræmie på mellem 14,99 pct. (model 2) og 17,0 pct. (model 4) (rapporten, side 293), tager analysen ikke hensyn til det forhold, at advokatfuldmægtige gennemgår yderligere uddannelse i form af fuldmægtiguddannelsen, eller at advokater løbende gennemfører obligatorisk efteruddannelse. Også derfor overestimerer analysen timelønnen relativt til uddannelsesniveau for advokatansatte i forhold til ansatte i andre brancher, der ikke gennemfører nogen videre uddannelse efter afslutningen af deres længerevarende (universitets-)uddannelse.

For det tredje bemærkes, at der i rapportens analyser alene er kontrolleret for (i) personens køn, (ii) om personen har børn, (iii) personens alder og civilstatus (angiver om personen er gift eller ej), (iv) personens etnicitet (efterkommer, indvandrer eller personer med dansk oprindelse), (v) personens uddannelsesniveau (ufaglært, faglært, gymnasial, kort videregående, mellemlang/bachelor, lang videregående eller forskeruddannelse), (vi) personens stillingsbetegnelse (fx med eller uden ledelsesarbejde), (vii) personens

karaktergennemsnit fra gymnasiet, (viii) personens bopæl (Københavnsområdet, Aarhus eller resten af Danmark (residualen)) og slutteligt (ix) personens potentielle erhvervs erfaring (rapporten, side 289).

Dermed kontrolleres der ikke for en række andre faktorer, der notorisk adskiller advokatbranchen fra mange andre brancher, herunder den valgte referencebranche "møbelindustrien", og som utvivlsomt kan være med til at forklare et relativt højere lønniveau i advokatbranchen. Det gælder blandt andet, at mange advokatansatte – særligt på de større advokatkontorer – er udsat for (i) et generelt meget højt arbejdspress, herunder ofte med korte afleveringsfrister, (ii) atypiske arbejdstider, herunder hyppigt arbejde om aftenen, natten og/eller i weekenden, og (iii) en høj grad af uforudsigelighed i forhold til planlægning af arbejdsugen.

I øvrigt noteres det, at det fremgår af bilag 4, at selv uden regulering for ovennævnte forhold viser rapportens analyse, at når lønpræmien i advokatbranchen estimeres ved en OLS regression, og der kontrolleres for medfødte evner og erhvervs erfaring, er den *kun 6 pct.* højere end medianbranchen (rapporten, side 292). Dette er ikke afspejlet i konklusionen om analysen i selve rapporten eller den afledte konklusion om, at lønpræmien skulle være en indikator for, at konkurrencen i advokatbranchen på nogle områder ikke er velfungerende.

2.2.2 Omsætning per time i advokatbranchen

Som et andet eksempel kan nævnes rapportens analyse af omsætningen per time i advokatbranchen. Herom angiver rapporten:

"Omsætning per time i advokatbranchen er steget og er højest i de store advokatfirmaer

[...]

Omsætningen opfanger alle aktiviteterne i et advokatfirma og afspejler både en pris og en mængdekomponent. Omsætningen per arbejdstime i advokatfirmaer er næsten fordoblet fra 2000 til 2016, hvilket svarer til en gennemsnitlig årlig vækst på 4,4 pct., jf. Figur 3.23. Væksten i den samlede omsætning per arbejdstime har været mindre i andre vidensintensive brancher som revision og bogføring, virksomhedskonsulenter samt arkitekter og rådgivende ingeniører. De generelle forbrugerpriser er i samme periode steget med 1,7 pct. årligt." (side 96f.)

Det angives ikke udtrykkeligt i rapporten, hvilken betydning den beregnede udvikling i omsætningen per time skulle have for vurderingen af konkurrencen i advokatbranchen, men behandlingen af forholdet i rapporten, herunder sammenligningen med de generelle forbrugerpriser, efterlader klart et indtryk af, at den ifølge rapporten også skulle være en indikator for, at konkurrencen i advokatbranchen på nogle områder ikke er velfungerende.

Rapportens analyse lider imidlertid af samme væsentlige fejl som analysen af den mulige lønpræmie, jf. ovenfor, at beregningen er baseret på lønstatistik fra Danmarks Statistik, der ikke medregner ubetalt overarbejde (rapporten, side 96, fodnote 150), og at analysen derfor ikke tager hensyn til det forhold, at mange advokatansatte – særligt i de større advokatvirksomheder – arbejder langt flere timer, end deres ansættelseskontrakter lyder på, uden overarbejdsbetaling. Dermed er omsætningen per time overestimeret.

I øvrigt er det relevant at bemærke, at mens Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen i sine spørgeundersøgelser spurgte kunderne, hvordan de vurderede de priser, de havde betalt, i forhold til priserne hos andre advokatvirksomheder, der kunne have været relevante for dem (spørgsmål Q25 i survey blandt erhvervs-kunder henholdsvis Q15 i survey blandt privatkunder), har Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen ikke – som ellers ville have været oplagt – stillet nogen spørgsmål til afklaring af, hvordan kunderne vurderer forholdet mellem pris og kvalitet/værdi for advokatvirksomhedernes ydelser, herunder om kunderne anser priserne for at være høje i forhold til kvaliteten/værdien af ydelserne.

Erhvervskunderne fik imidlertid mulighed for selv at komme med kommentarer til deres oplevelser vedr. køb af juridisk bistand (spørgsmål Q39). På trods af, at de 907 adspurgte respondenter har været bekendt med, at analysen skulle bruges til at vurdere konkurrencesituationen i advokatbranchen, og at deres besvarelser har kunnet påvirke rapportens vurderinger og ultimativt anbefalinger, har kunderne ikke i større omfang fundet anledning til at give udtryk for, at priserne i deres optik er for høje. Således har kun 1,7 pct. af respondenterne angivet, at de oplever juridisk bistand som værende for dyr. Dette forhold forholder man sig ikke til i rapporten.

2.3 Manglende analyser af virkninger af anbefalinger

Om anbefalingerne angives i rapporten, at de *"har til formål at skabe et mere velfungerende marked gennem mere effektiv konkurrence og mere aktive kunder i advokatbranchen samtidig med, at de nødvendige samfundshensyn fortsat sikres"*, og at de *"søger bl.a. at mindske de barrierer for entry og ekspansion, som aktører kan opleve i advokatbranchen, samt de udfordringer som kunderne møder, når de forsøger at navigere og vælge udbydere"* (side 241).

Rapportens anbefalinger er alene baseret på *antagelser* om, at de relevante tiltag vil skabe mere effektiv konkurrence. Der er ikke foretaget hverken kvantitative eller kvalitative analyser for at underbygge, at de anbefalede tiltag må forventes at have en gavnlig effekt på konkurrencen, og at de ikke går længere end nødvendigt for at opnå den gavnlige effekt. Blandt andet har Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen ikke gennemført spørgeundersøgelser eller interviews blandt hverken advokater eller kunder om de mulige virkninger af de anbefalede tiltag.

Som eksempel kan nævnes rapportens anbefaling 1.1 om ændring af retsplejelovens § 124c, således at det fremover tillades, at advokatfirmaer kan have eksterne ejere. Denne anbefaling forekommer at være begrundet i rapportens konklusion om, at de nuværende regler om ejerskab begrænser advokatfirmaers muligheder for at vokse. Som redegjort for i afsnit 2.1.1 ovenfor, er denne konklusion ikke underbygget af de foretagne analyser.

I rapporten har man imidlertid heller ikke analyseret – eksempelvis ved at spørge de seks advokatvirksomheder, der som svar på spørgsmål Q29 har svaret "Negativt" eller "Meget negativt" på underspørgsmålet om "Muligheder for at rejse kapital" – hvorvidt det er nødvendigt at give mulighed for, at advokatvirksomheder kunne ejes 100 pct. af ikke-advokater, for at overkomme de negative virkninger, som de nuværende regler i disse respondenter optik giver anledning til, eller det ville være tilstrækkeligt at hæve den nuværende 10pct.-grænse til eksempelvis 33 pct..

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har heller ikke analyseret – eksempelvis ved at spørge de 29 advokatvirksomheder, der som svar på spørgsmål Q29 har svaret "Positivt" eller "Meget positivt" på underspørgsmålet om "Muligheder for at rejse kapital" – hvorvidt den anbefalede lovændring ville modvirke de positive virkninger, som de nuværende regler ifølge disse respondenter giver anledning til, således at den anbefalede ændring samlet set ville have en negativ indvirkning på advokatbranchen.

Som et andet eksempel kan nævnes rapportens anbefaling 2.1 om, at alle kunder modtager tilbud i fast 'standardskabelon' før en aftale indgås. Herom angiver rapporten:

"Det anbefales, at advokater – når de afgiver tilbud til kunder – skal udforme dette efter en ensartet 'standardskabelon' med få relevante oplysninger bl.a. pris og afgive det, inden en aftale om advokatbistand indgås.

I erhvervsforhold skal anbefalingen gælde, når advokater afgiver tilbud til små- og mellemstore virksomheder og medmindre oplysningerne allerede fremgår af sammenhængen.

Tilbuddet skal indeholde en pris på advokatbistand. Hvis advokatbistand ydes til en fast pris, så skal denne oplyses. [...]

Endvidere skal en beskrivelse af elementer, der ikke er inkluderet i den faste pris, også oplyses. Hvis advokatbistanden derimod ikke ydes til en fast pris, skal standardtilbuddet indeholde et prisoverslag over, hvad bistanden samlet koster, dvs. estimeret timeforbrug og timepris, og beregningen for dette overslag." (side 263)

Anbefalingen antages at være begrundet i besvarelsene af spørgsmål Q17 i survey blandt erhvervskunder og spørgsmål Q10 i survey blandt privatkunder, som lød: "Hvor let eller svært synes [I/du], at det var at sammenligne forskellige advokatvirksomheder?". Hertil svarede efter det oplyste 28,3 pct. af erhvervskunderne og 45,8 pct. af privatkunderne, at det var "Overvejende svært" eller "Meget svært".

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har imidlertid ikke analyseret – eksempelvis ved at spørge de relevante respondenter – hvorfor nogle kunder anser det for svært at sammenligne forskellige advokatvirksomheder. Det er sandsynligt, at det ikke eller kun i begrænset omfang skyldes besvær med sammenligning af timepriser eller prisoverslag, men derimod skyldes besvær med sammenligning af kvalitative kriterier som eksempelvis relevante kompetencer, relevante erfaringer og forslag til løsning af komplekse juridiske problemstillinger.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har heller ikke analyseret – eksempelvis ved at spørge de relevante respondenter – om modtagelse af tilbud med prisoverslag i alle tilfælde, herunder i forhold til komplekse juridiske problemstillinger, ville gøre det nemmere for kunderne at sammenligne advokatvirksomheder.

Hertil kommer, at implementeringen af anbefalingen vil medføre et væsentligt administrativt arbejde for advokatvirksomheder, særligt i forhold til komplekse juridiske problemstillinger, der vil øge advokatvirksomhedernes omkostninger og dermed kan lede til højere priser. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har heller ikke analyseret – eksempelvis ved at spørge advokatvirksomhederne – om effekten på omkostningerne og i sidste ende priserne for at være i stand til at vurdere, om den mulige positive virkning af implementeringen af anbefalingen overstiger den negative virkning i form af højere priser.

I øvrigt bemærkes, at det forhold, at der efter det oplyste er ca. 30 pct. af de adspurgte i Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens survey blandt *privatkunder*, der på trods af kravet herom i henhold til de advokatetiske regler og forbrugeraftaleloven §17 ikke har modtaget et prisoverslag (rapporten, side 262), og som forekommer at have været med til at motivere anbefalingen, logisk set ikke kan afhjælpes ved at udstrække krav om prisoverslag til også at gælde i forhold til *små- og mellemstore virksomheder*.

3. SÆRLIGT VEDRØRENDE KAPITAL 3 OG 4

3.1 Der er ikke høj koncentration i advokatbranchen

I rapporten undersøger man koncentrationen i advokatbranchen og finder "*en række specialer*" med "*høj koncentration*", se høringsudkastet side 6 og side 66-67, og på den baggrund konkluderer man, at koncentrationen i advokatbranchen "peger på konkurrenceudfordringer," se høringsudkastet side 9, figur 1.1.

Rapportens analyse er misvisende, og den dragne konklusion er ikke korrekt.

Det er helt grundlæggende forkert, at advokatbranchen skulle have høj koncentration. Ifølge rapportens tal fandtes i 2017 knap 1.800 advokatfirmaer i Danmark, hvoraf de ti største advokatfirmaer udgjorde ca. 38 pct. af markedet, og de fem største advokatfirmaer udgjorde ca. 24 pct. af markedet, se høringsudkastet side 64. Det betyder, at selv de fem største danske advokatfirmaer i gennemsnit blot havde en andel på knap 5 pct. af det samlede marked. Det vidner om et fragmenteret, snarere end et koncentreret marked. Selv hvis fokus alene rettes mod de største advokatfirmaer, ville der fortsat ikke være tale om høj koncentration.

I rapporten anvender man det såkaldte HHI-indeks som mål for koncentrationen i advokatbranchen. HHI-indekset bruges typisk af konkurrencemyndighederne i behandling af fusionssager. Indekset er et tal mellem 0 og 10.000, der beregnes på grundlag markedsandele for alle deltagerne på markedet. Et højere HHI betyder højere koncentration. EU-Kommissionen beskriver i sine retningslinjer om horisontale fusioner, at markeder med et HHI under 1.000 vil *"normalt ikke kræve en indgående undersøgelse"*, dvs. at en fusion næsten umiddelbart vil kunne godkendes, og selv for markeder med et HHI over 2.000 er det ved små merkonzentrationer på markedet *"usandsynligt, at Kommissionen vil påvise horisontale konkurrencemæssige problemer [...], medmindre der foreligger særlige omstændigheder"*, se EU-Kommissionens Retningslinjer for vurdering af horisontale fusioner, punkt 20. HHI indekset har sin berettigelse i at kunne vejlede om, hvorvidt en strukturel markedsændring bør undersøges nærmere, men siger metodisk intet om konkurrenceforholdene på et givet marked.

I høringsudkastet rapporterer om et HHI-indeks på 216 for advokatbranchen i Danmark. Dermed falder advokatbranchen som helhed i kategorien af helt uproblematiske markeder, hvor konkurrencemyndighederne ifølge egne retningslinjer burde vurdere, at det ville have formodningen imod sig, at koncentrationen i markedet (der altså slet ikke er høj) skulle skabe betænkeligheder i forbindelse med en fusion. Men rapporten synes at ignorere dette forhold og vælger i stedet at lede efter høj koncentration i små delområder af advokatbranchen.

I rapporten opgør man HHI for 25 enkeltstående specialeområder, se høringsudkastet side 67, figur 3.3. Heraf har 17 specialeområder et HHI under 1.000, seks specialeområder er i mellemgruppen med et HHI mellem 1.000 og 2.000, og blot to specialeområder har et HHI over 2.000. Sidstnævnte fremhæves i rapporten som et muligt konkurrenceproblem, se høringsudkastet side 9, figur 1.1.

Der er flere problemer med rapportens beregning af HHI på enkeltstående specialeområder. Rapporten anfører selv, at *"HHI kan beregnes for brancher, men giver mest mening for velafgrænsede markeder"*, side 65. Det er muligt, men langt fra givet, at advokatbranchen i Danmark som helhed udgør et velafgrænset marked. Derimod er det usandsynligt, at enkeltstående specialeområder udgør velafgrænsede markeder. Det skyldes, at efterspørgslen, særligt fra erhvervskunder, i de fleste tilfælde går på tværs af flere, ofte adskillige, specialeområder. Desuden udbyder advokatfirmaer gerne rådgivning indenfor så mange specialeområder som muligt, fordi der er synergier herved, og det bedre imødekommer kundernes behov. Dermed kan enkeltstående specialeområder næppe udgøre velafgrænsede markeder. Mere sandsynligt er det, at markedet bør afgrænses bredt som juridisk rådgivning, herunder måske opdelt som juridisk rådgivning til erhvervskunder henholdsvis private kunder. Samlet betyder det, at rapportens opgørelse af HHI på enkeltstående specialeområder ikke er meningsfuld til at belyse konkurrencesituationen.

Videre har man i rapporten ikke taget højde for, at de specialeområder, hvor rapporten opgør et højt HHI, er højt specialiserede og har en begrænset efterspørgsel, selv om det fremgår af høringsudkastet. Begge dele vil helt naturligt føre til højere koncentration, fordi det for mange advokatfirmaer ikke vil kunne betale sig at udbyde sådanne ydelser. Det gælder både for Patenter og ophavsret samt Offentlig ret, der i rapportens opgørelse har et HHI over 2.000, og for Finansiell rådgivning, Udbuds- og Konkurrenceret samt Energi- og miljøret, der i rapportens opgørelse har et HHI på knap 2.000. Rapporten har heller ikke taget højde for følgende i forhold til de pågældende specialeområder:

- 1) Danske advokatfirmaer møder ofte konkurrence fra patent- og varemærkebureauerne indenfor specialeområdet Patenter og ophavsret. Det betyder, at rapportens opgørelse af HHI, der ikke medtager patent- og varemærkebureauerne, ikke giver et korrekt billede af konkurrencesituationen.
- 2) Udbud anvendes bredt af offentlige myndigheder og virksomheder - med undtagelse af staten - indenfor særligt specialeområdet Offentlig ret. Det betyder, at konkurrencen stimuleres, selvom der eventuelt kun er få advokatfirmaer, der udbyder specialeområdet.

- 3) Kunderne er typisk større erhvervsvirksomheder eller offentlige institutioner med betydelig købermagt indenfor alle de nævnte specialeområder. Det betyder, at den hævdede koncentration giver et mangelfuldt billede af konkurrencesituationen, fordi køberne af ydelserne indenfor de pågældende specialeområder er store, professionelle virksomheder og organisationer, der besidder stor indsigt i de pågældende specialeområder og en betydelig købermagt.
- 4) In-house jurister spiller en betydelig rolle indenfor flere af de nævnte specialeområder. Det betyder, at advokatfirmaerne hele tiden er i en slags konkurrence med egne klienter, der kan vælge at håndtere opgaver, helt eller delvist, i deres egne organisationer. Det betyder videre, at klienterne på sådanne specialeområder typisk er jævnbyrdige med advokatfirmaerne med hensyn til information og viden om specialeområdet, og at klienterne dermed i kraft af deres velkvalificerede in-house afdelinger er professionelle og erfarne indkøbere af advokatydelse.
- 5) Udenlandske advokatfirmaer udøver et betydeligt konkurrencepres på erhvervsområdet og de større sager. Det gælder indenfor blandt andet M&A, finansiel rådgivning, Patenter og ophavsret samt Konkurrenceret. Det betyder, at rapportens opgørelse af HHI, der ikke medtager udenlandske advokater, ikke giver et korrekt billede af konkurrencesituationen.

Samlet betyder det, at selv hvis rapportens opgørelse af HHI på enkeltstående specialeområder var meningsfuld, ville man i rapporten have udeladt så mange forhold, der er vigtige for forståelsen af markedet, at man savner ethvert rimeligt grundlag for at konkludere, og dermed når man i rapporten også til den forkerte konklusion om konkurrencesituationen indenfor de pågældende specialeområder.

Endelig er det uklart, hvordan rapporten præcis har afgrænset specialområderne og opgjort HHI på de enkelte specialeområder. Selv internt i advokatfirmaerne er det vanskeligt at allokere omsætning mellem specialeområder, fordi mange sager vil kræve rådgivning indenfor flere forskellige specialeområder. Der kan således være stor usikkerhed bag, hvordan specialeområderne er afgrænset indenfor det enkelte advokatfirma, og denne afgrænsning kan desuden variere på tværs af advokatfirmaerne. Der kan nævnes mange eksempler på dette. For eksempel vil en M&A-transaktion ofte være oprettet under et M&A-sagsnummer, uagtet at der løbende igennem sagsløsningen ofte ligeledes vil være behov for rådgivning om konkurrenceret og fusionskontrol, skat, ansættelsesret, fast ejendom samt rådgivning fra andre specialeområder. Et andet eksempel kunne være IT-rådgivning, som udføres på en udbudssag, eller udbudsrådgivning der udføres på en IT-sag. Disse usikkerheder vil kun blive større, når data bliver forsøgt opgjort på tværs af hele advokatbranchen. Det sår tvivl om, hvorvidt man i rapporten har anvendt et tilstrækkeligt præcist datagrundlag til overhovedet at kunne belyse koncentrationen på enkeltstående specialeområder.

Ser man imidlertid på de tre specialeområder, som særligt fremhæves som bærende for høringsudkastets antagelse om "koncentration", kan man konstatere følgende:

Ad Offentlig ret

Det i høringsudkastet omtalte specialeområde Offentlig ret er et godt eksempel på vanskelighederne ved at afgrænse specialeområder. Traditionelt omfatter Offentlig ret delområderne statsforfatningsret, forvaltningsret, procesret samt strafferet og folkeret. Der er formentlig i høringsudkastet anvendt en lidt snævrere afgrænsning til de regler, der regulerer myndighedernes retsforhold, og forholdet mellem myndighed og borger. Den præcise afgrænsning fremgår dog ikke af høringsudkastet. Men selv med denne snævrere afgrænsning er der tale om en bred paraplybetegnelse, der omfatter mange delområder, herunder forvaltningsret, kommunalret, sundhedsret, socialret, udbudsret, miljøret, arbejdsmiljøret, planret, konkurrenceret osv. Det vil sige såvel selvstændige retsområder med en bred anvendelighed, som en delmængde af en lang række andre specialeområder. Hertil kommer de særlige procesregler, der gælder i

forhold til administrativ rekurs og domstolsprøvelse af forvaltningsakters gyldighed/offentlige myndigheders erstatningsansvar. Samlet viser det, at **(i)** selv indenfor et enkelt advokatfirma er det vanskeligt at afgrænse og opgøre omsætning indenfor specialeområdet Offentlig ret, at **(ii)** det vil være overordentligt vanskeligt på tværs af advokatfirmaer, og endelig at **(iii)** rapportens opgørelse af HHI indenfor specialeområdet Offentlig ret, der end ikke synes baseret på nogen eksplicit definition af indholdet af specialeområdet, ikke kan bruges til at sige noget om konkurrencesituationen på området.

Danske Advokater er ikke bekendt med tilgængelige data, der med præcision kan vise markedsandele og koncentration indenfor Offentlig ret. I hvert fald følgende advokatkontorer kan nævnes som eksempler på advokatkontorer, der overordnet set og på landsdækkende plan har aktiviteter indenfor specialområdet for Offentlig ret:

- Kammeradvokaten
- Bech Bruun
- Horten
- Kromann Reumert
- Plesner
- Nielsen Nørager
- DLA Piper

Allerede på det overordnede niveau tegnes dermed et billede af et specialeområde, hvor koncentration ikke står i vejen for effektiv konkurrence. Der er et betydeligt antal aktører herudover og lokalt, allerede fordi emnet "Offentlig ret" omfatter juridiske discipliner, som ethvert advokatkontor på den ene eller anden måde skal kunne håndtere, for eksempel aktindsigt i en familieretssag som et banalt eksempel. Der er også en del mellemstore og mindre nichekontorer, der markedsfører sig aktivt på området, særligt på specialistområder, eks. miljø- og planretten. Det gælder følgende:

- Vingaardshus
- Lundgreens
- Energi og Miljø
- Dahl
- Codex
- Holst
- Mazanti-Andersen
- Interlex
- Vibeke Westergaard

I specialeområdet Offentlig ret er et af de primære områder for advokatydelser det klassiske spændingsfelt mellem myndighed og borger i relation til prøvelse af konkrete forvaltningsakter. I forhold til at bistå staten, herunder klagenævnene, i sådanne tvister indtager Kammeradvokaten naturligvis en særstatus. Men i forhold til den myndighed, der har truffet afgørelse i førsteinstans, typisk en kommune, vil Kammeradvokaten normalt være inhabil (da afgørelsen vil kunne prøves af et nævn). I forhold til kommunerne varetages repræsentationen typisk af et af de større advokathuse med særlig fokus på de offentlige klienter, herunder Bech Bruun, Plesner og Horten. Men også andre kontorer, herunder mindre kontorer og nichekontorer har fået fodfæste i dette segment, herunder eksempelvis Codex Advokater i Vejle (miljø og planret), Energi og Miljø i Aarhus (offentlig forsyning) og Vibeke Westergaard fra Fyn (tidligere Lundgrens) (primært planret). Derudover har mellemstore kontorer en fast portefølje af sager for deres

respektive kommuneklienter, eksempelvis Holst i Aarhus, Dahl i blandt andet Kolding og Esbjerg samt Vingaardshus i Aalborg.

Hertil kommer hele repræsentationen på borger/virksomhedssiden. På den side af tvisten er der en meget rig variation i advokatrepræsentationen, som tæller såvel de store advokathuse, men som også omfatter en lang række lokale samt mindre og mellemstore advokatkontorer i hele landet. Langt størstedelen af disse sager bliver ikke trykt, bortset fra i MAD (Miljøretlige Afgørelser og Domme), men selv her angives advokatrepræsentationen ikke i klagesager fra nævnene, men alene i domme. En sammentælling vil forventeligt vise en lang liste med advokater fra en bred vifte af advokatfirmaer, der har bistået private klienter i enkeltsager ved nævn og domstole. Danske Miljøadvokater, som optager advokater med særlig interesse for miljø og planretten, har til eksempel ca. 100 medlemmer fordelt over hele landet fra såvel store som små kontorer. Langt størstedelen af disse er aktive indenfor området.

Alt i alt viser det, at Offentlig ret fortjener en langt grundigere analyse end rapportens kortfattede opgørelse af et HHI på over 2.000, og at en sådan analyse med høj sandsynlighed vil vise et specialeområde, der er fragmenteret, snarere end koncentreret, og samtidig et specialeområde, hvor nyindtrådte samt små og mellemstore advokatkontorer i høj grad gør sig gældende i konkurrencen. Styrelsen har end ikke forsøgt en sådan analyse.

Ad Udbuds- og konkurrenceret

På specialeområdet Udbuds- og konkurrenceret har man i rapporten opgjort en HHI på knap 2.000, se høringsudkastet side 67, figur 3.3. Konkurrencen på udbudsområdet kan for eksempel belyses ud fra antallet af kendelser fra Klagenævnet for Udbud fordelt på advokatfirmaer. I løbet af det seneste år (fra 1. august 2019 til 14. august 2020) har der været i alt 122 kendelser fra Klagenævnet for Udbud, se **tabel 1**.

Tabel 1. Kendelser fra Klagenævnet for Udbud, 1. august 2019 til 14. august 2020, fordelt på advokatfirmaer

Advokatfirma	Kendelser	Andel	
		Med Kammeradvokaten	Uden Kammeradvokaten
	<i>Antal</i>	--- pct. ---	
Kammeradvokaten	23	18,9	–
Bech Bruun	18	14,8	18,2
Bird & Bird	7	5,7	7,1
Horten	7	5,7	7,1
DLA Piper	6	4,9	6,1
Kromann Reumert	5	4,1	5,1
Sune Troels Poulsen	5	4,1	5,1
Publicure	4	3,3	4,0
SSI	4	3,3	4,0
Bach Law	3	2,5	3,0
Lund Elmer Sandager	3	2,5	3,0
NT Law	3	2,5	3,0
Aumento	2	1,6	2,0
Dahl	2	1,6	2,0
Focus	2	1,6	2,0
Kønig	2	1,6	2,0
Lundgrens	2	1,6	2,0
Nielsen Nørager	2	1,6	2,0
Njord	2	1,6	2,0
Rikke L. Slavensky	2	1,6	2,0
Sirius	2	1,6	2,0

Accura	1	0,8	1,0
Fønix	1	0,8	1,0
Gorrissen Federspiel	1	0,8	1,0
Hjulmand Kaptain	1	0,8	1,0
Innova Law	1	0,8	1,0
Intra Legal	1	0,8	1,0
LRP	1	0,8	1,0
Molt Wengel	1	0,8	1,0
North Advokater	1	0,8	1,0
OC Law	1	0,8	1,0
Penta	1	0,8	1,0
Plesner	1	0,8	1,0
Rambøll	1	0,8	1,0
Ret & Råd	1	0,8	1,0
Rådgivningsenheden	1	0,8	1,0
Viltoft	1	0,8	1,0
Total	122	100,0	100,0
HHI-indeks	—	771	632

Note: HHI-indekset er opgjort som summen af de kvadrerede markedsandele. Ved beregningen af HHI er det lagt til grund, at alle kendelser har samme vægt.

Kilde: Nævnenes Hus, Klagenævnet for Udbud, diverse kendelser, <https://klfu.naevneneshus.dk/>.

Af tabellen fremgår, at udbudsområdet er uhyre fragmenteret. De 122 kendelser er fordelt på ikke færre end 37 forskellige advokatfirmaer. Det bemærkes videre, at flere af de traditionelt større advokatfirmaer ikke ligger i toppen med hensyn til procentuel andel. Desuden optræder eksempelvis Rambøll (ingeniørfirma) på listen, selvom der ikke er tale om et advokatfirma. Rambøll er en blandt mange rådgivere, som også tilbyder den fulde udbudsretlige rådgivning, jf. nedenfor. Endelig noteres det, at HHI er meget lavt og væsentligt under 1.000, uanset om Kammeradvokaten medregnes eller ej.

Samtidig viser tabellen i sig selv et markant anderledes billede, end det der i rapporten tegnes af udbudsområdet. Den tager omvendt ikke hensyn til det betydelige antal aktører, der i lighed med Rambøll ikke er advokatfirmaer, men er aktive spillere indenfor udbudsretten. En simpel søgning finder virksomheder som Tenbid Consulting, K. Thomsen Udbudsrådgivning, Dansk Servicerådgivning, Tholstrup og Hvilsted, Mondrup & Co., Thorkil Jørgensen Rådgivende Ingeniører, men også de store revisionsvirksomheder som PwC, Deloitte, EY, KPMG og BDO markedsfører sig aktivt på området.

Konkurrencen på konkurrenceområdet kunne tilsvarende belyses ud fra koncentrationen af afgørelser i konkurrencesager fra Konkurrenceankenævnet, Domstolene samt afgørelser i straffesager, se **tabel 2**.

Tabel 2. Afgørelser i konkurrencesager, 1. januar 2016 – 14. august 2020, fordelt på advokatfirmaer

Advokatfirma	Afgørelser				Andel	
	Konkurrenceankenævnet	Domstolene	Straffesager	I alt	Med Kammeradvokaten	Uden Kammeradvokaten
	--- antal afgørelser ---				--- pct. ---	
Kammeradvokaten	3	11	0	14	19,2	-
Gorrissen Federspiel	4	4	0	8	11,0	13,6
Accura	3	3	0	6	8,2	10,2
Bech Bruun	3	1	2	6	8,2	10,2
Bruun Hjejle	4	2	0	6	8,2	10,2
Kromann Reumert	4	1	1	6	8,2	10,2

Plesner	1	4	0	5	6,8	8,5
Aumento	1	3	0	4	5,5	6,8
Bach law	2	0	0	2	2,7	3,4
DLA Piper	1	0	1	2	2,7	3,4
Nielsen Nørager	0	2	0	2	2,7	3,4
TVC	2	0	0	2	2,7	3,4
Advodan Slagelse	0	0	1	1	1,4	1,7
Focus	0	0	1	1	1,4	1,7
Holst Law	1	0	0	1	1,4	1,7
Horten	1	0	0	1	1,4	1,7
Mazanti-Andersen	1	0	0	1	1,4	1,7
Sirius	1	0	0	1	1,4	1,7
Szecskey Attorneys at Law	1	0	0	1	1,4	1,7
Thomas Klausen	1	0	0	1	1,4	1,7
Utiger Advokater	0	0	1	1	1,4	1,7
WTC advokaterne	0	0	1	1	1,4	1,7
I alt	34	31	8	73	100,0	100,0
HHI-indeks					884	790

Note: HHI-indekset er opgjort som summen af de kvadrerede markedsandele. Ved beregningen af HHI er det lagt til grund, at alle afgørelser har samme vægt. For straffesager er alene medtaget sager, hvor det har været muligt at identificere advokatfirmaet.

Kilde: Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, diverse afgørelser.

Af tabellen fremgår, at også konkurrenceområdet er fragmenteret. De 73 afgørelser siden begyndelsen af 2016 er fordelt på hele 22 forskellige advokatfirmaer. Det bemærkes, at konkurrenceområdet dermed omfatter et væsentligt bredere spænd af advokatfirmaer end rapportens fokus på enten top 10 eller top 5. Det skal ses i lyset af, at sager fra Konkurrenceankenævnet, Domstolene samt afgørelser i straffesager på konkurrenceområdet må betragtes som tungere sager, der kræver både stor erfaring, høj faglig kompetence og den nødvendige kapacitet fra de involverede advokatfirmaer, mens der må antages at være betydelig større bredde i kredsen af advokatfirmaer, som yder rådgivning. Dermed omfatter det samlede konkurrenceområde, som også inkluderer en lang række mindre opgaver, forventeligt en endnu bredere vifte af advokatfirmaer. Ikke desto mindre er rækken af aktører i afgørelsessagerne i sig selv betydeligt. Endelig noteres det, at HHI også på konkurrenceområdet er meget lavt og væsentligt under 1.000, uanset om Kammeradvokaten medregnes eller ej.

Det har ikke været muligt at lave en tilsvarende opgørelse for så vidt angår fusionssager, der også vejer tungt på konkurrenceområdet, men her har styrelsen adgang til informationen og mulighed for at lave opgørelsen, som det umiddelbart vurderes vil vise en større spredning end det, man i rapporten lægger op til skulle være tilfældet. Hertil kommer, at danske advokater i stigende og væsentlig grad møder konkurrence fra udenlandske advokater i fusionssager, se nedenstående afsnit herom.

Samlet sår ovenstående gennemgang for udbuds- og konkurrenceområdet tvivl om det i rapporten anvendte datagrundlag og konklusioner om, at specialeområdet for Udbuds- og konkurrenceret skulle være højt koncentreret til skade for konkurrencen. Det synes klart, at man i rapporten langt fra har undersøgt specialeområdet grundigt nok til at fremkomme med så håndfaste konklusioner.

Ad patentretten

Endnu et område er patentretten, hvor rapporten tilsvarende er nået frem til, at der skulle foreligge høj koncentration til skade for konkurrencen. På baggrund af Danske Advokaters medlemmers erfaring er det imidlertid åbenbart, at konklusionen om et koncentreret specialeområde ikke er faktisk korrekt, og at man i

rapporten i særdeleshed undervurderer det stadigt stigende konkurrencepres, som kommer fra udenlandske aktører.

De mest etablerede danske aktører udgøres af Plesner, Kromann Reumert, Bech-Bruun, Bugge Valentin (som i parentes bemærket er en ny, seriøs aktør i markedet), Horten, Gorrissen Federspiel, Accura samt Kammeradvokaten og Homann. Det er allerede et fragmenteret marked med adskillige aktører. Ser man imidlertid på, hvorledes advokatrepræsentationen var i en række konkrete retstvister, kan man se, at en betydelig del af advokatarbejdet udføres af advokater uden for denne kreds. Bare i perioden siden januar 2018 har der således i afgjorte patentsager optrådt andre advokater. En opgørelse over sager i Sø- og Handelsretten viser, at følgende andre advokater havde patentsager:

- Advokat Peter Ruhr, Selandia Advokater, Holbæk
- Advokat Niels Ankerstjerne Sloth, DLA, Århus
- Advokat Nick Lissner Johansen, Patrade, Århus
- Advokat Frank Henrik Børresen Jørgensen, Njord, København
- Advokat Mikkel Kleis, Patrade, Århus
- Advokat Jørgen Lykkegaard, TVC, Århus
- Advokat Nikolaj Jalili-Trudslev, Haugaard-Braad, Ålborg
- Advokat Michael Hansen, Otello, Århus
- Advokat Claes Vildfang, Dahl, Århus
- Advokat John H. Jeppesen, Lou, Randers

Yderligere er der visse patentagenter, som i tilknytning til almindelig rådgivning i konkurrence med advokaterne, også optræder i patentretssager. Der gælder firmaer som Zacco og Patrade. Der er endvidere mobilitet og dynamik også på patentområdet. Det gælder i form af nye spillere og advokater, som skifter firma. Inden for de seneste to-tre år kan peges på følgende:

- Bugge Valentin etableret som IP-nichefirma med en væsentlig patentforretning (kom fra Horten)
- Martin Gantzhorn flyttet fra Horten til Bech-Bruun
- Jeppe Brinck-Jensen flyttet fra Accura til Plesner
- Jakob Krag Nielsen flyttet fra Lundgrens til Horten

Området er endvidere i stigende grad udsat for konkurrence fra udenlandske advokater. Danske Advokaters medlemmer oplever ofte, at processkrifter, eksperterklæringer, skønstemaer m.v. i det væsentlige draftes af udenlandske advokater. Klienterne bruger i stigende omfang de udenlandske advokater som strategiske rådgivere i de store sager, mens de danske advokater agerer underleverandører.

Det er en tendens, der for alvor begyndte for 10 år siden og siden er eskaleret. I større sager oplever Danske Advokaters medlemmer, at det *mere er reglen end undtagelsen*, at de danske advokater er hyret ind som underleverandør af et udenlandsk advokatfirma, som leverer en stor del af det input, som de danske advokater ellers havde skullet tilvejebringe, i samarbejde med klienten og en dansk patentagent.

Samlet viser ovenstående gennemgang vedrørende specialeområderne Offentlig ret, Udbuds- og konkurrenceret samt Patenter og ophavsret, der alle i rapporten er blev fremhævet som havende høj koncentration til skade for konkurrencen, at områderne er fragmenterede snarere end koncentrerede, og at

konkurrencesituationen er mere bredspektret, end rapporten fanger med en analyse, der næsten udelukkende er baseret på markedsandele.

Det er påfaldende, at man i rapporten konkluderer så håndfast om koncentrationen på de nævnte specialeområder uden at have mere fast grund under fødderne i analytisk forstand, og det sår tillige tvivl om de øvrige specialeområder, der i rapporten fremhæves som højt koncentrerede. Der gør imidlertid også, at den gennemgående antagelse i høringsudkastet om en "høj koncentration" i branchen og betydningen heraf ikke har noget analytisk og faktisk fundament.

3.2 Ekspansion er vigtigere end indtræden

I rapporten anføres, at der er et relativt lavt niveau af entry og exit i advokatbranchen sammenlignet med andre brancher, se høringsudkastet side 73ff. Angiveligt skyldes det adgangs- og ekspansionsbarrierer, der hindrer både oprettelsen af nye advokatfirmaer og muligheden for, at eksisterende advokatfirmaer kan vokse, hvilket kan svække konkurrencen.

Det er ikke faktisk eller ud fra en konkurrenceøkonomisk metodisk tilgang korrekt, at der skulle være en lav grad af entry/exit i den danske advokatbranche, eller at der skulle være særligt høje adgangsbarrierer i forhold til at oprette et nyt advokatfirma. Tværtimod. Enhver person med en advokatbestilling kan oprette et advokatfirma. I princippet kræver det kun et (hjemme)kontor, en computer, en forsikring samt tilstrækkeligt med klienter til at kunne dække de faste omkostninger.

Der oprettes da også mange nye advokatfirmaer hvert eneste år. I rapporten finder man, at antallet af nye advokatfirmaer i 2017 umiddelbart "kun" udgjorde 12 pct. af det samlede antal advokatfirmaer i Danmark. Et antal nyetableringer svarende til 12 pct. er imidlertid i sig selv betydeligt, og det svarer til, at der alene i 2017 blev oprettet over 180 nye advokatfirmaer i Danmark. En så væsentlig årlig indtræden af nye virksomheder sker ikke i mange andre brancher.

Rapportens entry/exit-analyse fanger kun de helt nystartede advokatfirmaer, der typisk er små og ekspanderer langsomt. Den langsomme ekspansion skyldes, at der er en risiko, særligt for små virksomheder, ved at ansætte nye folk, og det er nødvendigt, at tilgangen af opgaver løbende kan følge med.

I rapporten argumenteres for, at ekspansion ofte bremses af vanskeligheder med at rekruttere arbejdskraft. Det argument hviler på Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens spørgeskemaundersøgelse blandt advokatfirmaer. Men kun 13 ud af 226 adspurgte advokatfirmaer har svaret, at det ikke er lykkedes at udvide deres forretning, og heraf har kun seks svaret, at det ikke er lykkedes på grund af vanskeligheder med at rekruttere medarbejdere. Til sammenligning har 156 advokatfirmaer svaret, at de har udvidet deres forretning, og 76 advokatfirmaer har gjort det ved at ansætte flere medarbejdere.

Det er ikke rimeligt at antage, at der hver eneste år skulle opstå nye advokatfirmaer, der formår at vokse sig store inden for få år. Set over en længere årrække kan der dog peges på nystartede advokatfirmaer, der på kort tid har vokset sig store og har formået at gøre sig selv til en vigtig faktor indenfor de områder, de dækker. Her kan for eksempel nævnes Accura, Moalem Weittemeyer Bendtsen, Njord, Advokatfirmaet Bugge, Publicure, Nørgaard & Piening og SSI Advokatfirma.

Endvidere har man i rapporten slet ikke inddraget fusionerne i advokatbranchen, der typisk fører store konkurrenceforskydninger i branchen med sig. Fusionerne sker ved, at partnere fra forskellige advokatfirmaer slår sig sammen med henblik på at opnå større skala og et bredere udbud af specialer. Disse forskydninger i konkurrencebilledet fremgår slet ikke i rapportens entry/exit-analyse, selvom de spiller en lang større rolle for konkurrencesituationen end indtræden af helt nye advokatfirmaer.

Rapporten har heller ikke ret i, at der ikke er konkurrence fra udenlandske advokatfirmaer. Først og fremmest er der flere eksempler på, at udenlandske advokatfirmaer er trådt ind på det danske marked, både i

stor og lille skala. Det seneste eksempel er DLA Piper, som i 2017 fusionerede med LETT Advokatpartnerselskab for dermed at oprette DLA Piper Denmark Advokatpartnerselskab. Efter en efterfølgende fusion med Delacour Advokatpartnerselskab er DLA Piper i dag et af landets største advokatfirmaer. Endvidere kan som et andet eksempel nævnes Bird & Bird Advokatpartnerselskab, som trådte ind på det danske marked i 2013 gennem en fusion med Advokatfirmaet BvHD.

Oven i dette er der mange eksempler på, at store udenlandske advokatfirmaer rådgiver i transaktioner, der involverer danske virksomheder. Det gælder blandt andet i forbindelse med M&A-transaktioner.

Konkurrencen fra de udenlandske advokatfirmaer viser sig ved, at de oftest har en tæt klientrelation til store, udenlandske klienter (og i visse tilfælde store danske klienter). De udenlandske advokatfirmaer engagerer danske advokater som underleverandører i forbindelse med rådgivning om køb eller salg af et dansk target, men det er de udenlandske advokatfirmaer, som styrer alle processerne, udformer aftaledokumentation, forhandler aftalerne mv. Markante internationale advokatfirmaer har decideret etableret en "Nordic desk". Det gælder eksempelvis firmaer som Allen & Overy, White & Case, Freshfields Bruckhaus Deringer, Latham & Watkins LLP og Herbert Smith Freehills.

Det fremgår eksempelvis af rapporterne fra Merger Markets fra 2019, at der var fem udenlandske advokatfirmaer på top 10-listen over advokatfirmaer på danske transaktioner målt på værdien af transaktionerne. Det gjaldt Clifford Chance, Kirkland & Ellis, Skadden, Ashurst og Slaughter and May, se **tabel 3** nedenfor.

Tabel 3. Oversigt over rådgivere på M&A-transaktioner i Danmark målt på værdi og antal, 2019.

	Advokatfirma	Transaktioner, værdi (USD millioner)	Transaktioner, antal
1	Gorrissen Federspiel	13.607	52
2	Clifford Chance	9.000	2
3	Plesner	8.192	47
4	Kromann Reumert	8.020	34
5	DLA Piper	6.560	67
6	Kirkland & Ellis	6.4090	3
7	Accura	6.332	47
8	Skadden Arps Slate Meagher & Flom	6.316	3
9	Bech-Bruun	6.147	60
10=	Ashurst	5.807	1
10=	Slaughter and May	5.807	1

Kilde: Mergermarket, Global & Regional M&A Report 2019

3.3 Der er ikke lav mobilitet

Rapporten undersøger mobilitet af markedsandele og mobilitet af medarbejdere i advokatbranchen ud fra den præmis, at høj mobilitet er nødvendig for effektiv konkurrence. Rapporten viser, at mobiliteten i markedsandele i advokatbranchen har ligget på ca. 8-12 pct. årligt i perioden 2008-2018, og man konkluderer, at *det "relativt stabile og forholdsvis lave niveau for markedsandelsmobilitet kan pege på, at de etablerede firmaer har lettere ved at fastholde deres markedsandele, end tilfældet er i vidensservice generelt. Det gælder ikke mindst for de store firmaer, som har ret stabile markedsandele"*, se høringsudkastet side 72.

Rapportens fokus på mobilitet af markedsandele er misvisende, og rapportens konklusion er ikke korrekt. Mobilitet af markedsandele fortæller ikke direkte noget om klientmobilitet, og det er netop klientmobiliteten, der er af væsentlig betydning for konkurrencen. Klientmobiliteten kan være høj uden tilsvarende udsving i markedsandelene. Således kan rapportens analyse ikke fortælle, hvor mange klienter, der skifter mellem

advokatfirmaerne hvert år, og analysen kan heller ikke fortælle, hvor hårdt advokatfirmaerne kæmper om nye klienter og for at fastholde eksisterende klienter.

Det er erfaringen blandt Danske Advokaters medlemmer, at praksis med konkurrenceudsættelse er bredt forankret blandt advokatbranchens erhvervskunder, herunder særligt de større kunder, hvis efterspørgsel typisk er rettet mod de større advokatfirmaer. Derfor er det påfaldende, at man i rapporten ikke har undersøgt området og ligefrem har konkluderet, at advokatfirmaer, og særligt de større advokatfirmaer, "har lettere ved at fastholde deres markedsandele," selv om det er i direkte modstrid med forholdene på markedet.

Rapporten forholder sig ikke til, at produktionskapaciteten i advokatbranchen traditionelt har været begrænset af medarbejderstaben hos hvert advokatfirma, men at medarbejderstaben kun kan og bør udvides langsomt og omhyggeligt. Det skyldes, at det er helt afgørende for advokatvirksomhederne, at alle medarbejdere har et højt fagligt niveau og en bred indsigt i advokatvirksomheden. Det tager tid at sikre for nye medarbejdere, og det sker bedst gennem årelang oplæring internt i advokatvirksomheden. Dermed er advokatvirksomhed ikke let skalerbar på samme vis som andre brancher, hvor kapaciteten ikke på samme måde er afhængig af medarbejderstaben. Medarbejdernes produktivitet er over en årrække steget i advokatbranchen, hvilket blandt andet skyldes store investeringer i IT og digitalisering. Det ændrer dog ikke på, at produktionskapaciteten udgøres af medarbejderstaben. Samlet betyder det, at muligheden for hurtigt at vinde store markedsandele i advokatbranchen er begrænset uden for fusionstilfældene. Det betyder imidlertid ikke, at konkurrencen om klienterne bliver mindre intens af den grund. Således drager man i rapporten en forkert konklusion på basis af en relativt lav mobilitet af markedsandele i advokatbranchen.

3.4 Overskudsgraden fortæller ikke noget om konkurrencen

Rapporten sammenligner en beregnet overskudsgrad i advokatbranchen med den lavere gennemsnitlige overskudsgrad i de private byerhverv, og på den baggrund konkluderer man, at forskellen kan være udtryk for, at konkurrencen i advokatbranchen ikke er effektiv, se høringsudkastet side 8off.

Det er ikke korrekt, at overskudsgraden i advokatbranchen er urimeligt høj sammenlignet med andre brancher, eller at en høj overskudsgrad nødvendigvis skyldes manglende konkurrence. Selv hvis overskudsgraden i advokatbranchen er højere end i andre brancher, kan der være mange andre årsager hertil.

Rapporten sammenligner en beregnet overskudsgrad i advokatbranchen med den gennemsnitlige overskudsgrad i de private byerhverv. Men de private byerhverv er ikke et meningsfuldt sammenligningsgrundlag. Ifølge Danmarks Statistik omfatter private byerhverv en bred vifte af virksomheder indenfor blandt andet detailhandel, industri og anden fremstillingsvirksomhed, transportvirksomhed samt forskellige typer af vidensservice. Det er en metodisk helt urimelig og uanvendelig sammenligning. For eksempel vil overskudsgraden i en butik eller et supermarked være markant lavere end indenfor advokatbranchen, allerede fordi detailhandlen helt naturligt har et højt vareforbrug og små marginer. Forskellen mellem den beregnede overskudsgrad i advokatbranchen og overskudsgraden i de private byerhverv kan derfor ikke sige noget som helst om konkurrencen i advokatbranchen.

En høj overskudsgrad kan endvidere godt eksistere på et marked med velfungerende konkurrence. Den kan for eksempel skyldes et produkt af høj kvalitet som følge af medarbejdernes høje faglige niveau og uddannelse. Men rapporten tager kun dette nødtørftigt med i deres analyse ved at inddrage advokatfirmaernes partners karakterer fra gymnasiet. Men gymnasiekaraktererne kan kun sige noget om partnernes underliggende (latente) kompetenceniveau.

I advokatbranchen er der stor specialisering og høje uddannelseskrav, og advokater har derfor en længere uddannelse end i de fleste andre brancher. For at blive advokat kræves det (af både partnere og ansatte) en femårig cand.jur.-uddannelse på universitetet og efterfølgende en treårig advokatfuldmægtig-uddannelse som led i ansættelsen på et advokatkontor. Herudover er en advokat af Advokatsamfundet forpligtet til holde

sin viden ved lige ved løbende over treårige perioder at deltage i obligatorisk efteruddannelse. Herudover er det ikke ualmindeligt, at advokater tager efteruddannelse i form af for eksempel en postgraduate-uddannelse eller en L.LM-uddannelse. Rapporten forholder sig ikke hertil og inddrager det ikke i analysen.

Der er flere metodiske årsager til, at **(i)** rapporten har opgjort en unaturligt høj overskudsgrad i advokatbranchen, og at **(ii)** den opgjorte lønpræmie for de ansatte i advokatbranchen er overvurderet væsentligt. Det gør samlet, at sammenligningen med andre brancher, eksempelvis de private byerhverv som helhed, ikke giver mening, herunder at den beregnede overskudsgrad og den beregnede lønpræmie ikke er retvisende i forhold til at indikere noget om konkurrencen i advokatbranchen.

- Rapporten har uden tvivl opgjort den imputerede løn for en partners arbejde, dvs. ikke ejerskab, for lavt. Det fører til, at den beregnede overskudsgrad i advokatbranchen overvurderes. Rapporten antager, at en partners løn kan fastsættes som den løn, som partneren tjente året før partnerskabets begyndelse. Det er ikke en rimelig antagelse. Antagelsen undervurderer dels, at en partner allerede det første år får et langt større ansvar end en ansat advokat på samme anciennitetstrin, dels at en partner over tid stadig udvikler sig og forventes at udvikle sig, herunder i forhold til fortsat at dygtiggøre sig, at besidde flere tillidshverv, at skaffe mere forretning selvstændigt, at opnå en større gearing af forretningen mv. Dette skulle gerne afspejle sig i en væsentligt højere værdi af partnerens arbejde over tid, som rapportens robusthedstest på en antaget lønstigning på 20 pct. end ikke er tæt på at justere for.
- Rapporten har ikke taget højde for, at der i advokatbranchen arbejdes markant flere timer end i de erhverv, som branchen sammenlignes med. Rapporten har således taget udgangspunkt i antallet af arbejdsgiverbetalte præsterede arbejdstimer fra Danmarks Statistiks arbejdstidsregnskab. Det er dog velkendt, at ansatte i advokatbranchen arbejder markant flere timer end deres normerede arbejdsgiverbetalte arbejdstid. Dette skal give sig udslag i en markant højere effektivitet, hvorfor overskudsgraden og løn til de ansatte skal være højere end i andre brancher, hvor der præsteres færre timer.
- Rapporten har i selve analysen ikke taget højde for, at advokatbranchen er blevet mere effektiv over tid, men alene forsøgt at udelukke dette med en timeproduktivitetsanalyse, der, jf. nedenfor, i sig selv ikke er retvisende.

Det er heller ikke korrekt som man lægger til grund i rapporten, at en højere beregnet overskudsgrad i de store advokatfirmaer eller den højere aflønning til partnere i de store advokatfirmaer nødvendigvis skulle være udtryk for, at konkurrencen er svagere blandt de store advokatfirmaer.

For det første er de ovennævnte metodiske svagheder formodentligt særligt relevante for de største advokatfirmaer, hvorfor forskellen mellem advokatfirmaerne nok er mindre, end det umiddelbart fremgår.

For det andet tager rapporten ikke højde for, at der arbejdes med vidt forskellige forretningsmodeller på tværs af advokatbranchen.

For det tredje tager rapporten ikke højde for, at der i store advokatfirmaer er helt andre stordriftsfordele, herunder både synergier mellem specialeområderne og en generelt meget effektiv drift. Der er altså både *economics of scope* og *economics of scale* at opnå.

For det fjerde har rapporten hverken beskrevet eller taget højde for i analysen, at de store advokatfirmaer typisk har en højere gearing, medarbejdere per partner, end i mindre advokatfirmaer, og at evnen til at holde en højere gearing er afgørende for den indtjening pr. partner, som advokatvirksomheden kan generere. Det

er et afgørende forklaringsselement i, hvorfor partner aflønningen for arbejde såvel som ejerskab i store, effektivt drevne advokatfirmaer er højere end i de mindre advokatfirmaer.

Rapporten anfører endvidere, at det særligt er i de sidste ti år, at der er sket en stigning i overskudsgraden og partner aflønningen i de store advokatfirmaer. Men rapporten har ikke taget højde for, at omsætningen i advokatbranchen er steget fra finanskrisen og henover den seneste højkonjunktur, ligesom omsætningen er steget i alle andre brancher, ligesom effekten af effektivisering og gearing heller ikke inddrages. Endvidere er der i analysen ikke taget højde for, at der i det seneste årti efter finanskrisen er sket store effektiviseringer i advokatbranchen, herunder særligt de store advokatfirmaer. For eksempel er antallet af administrative medarbejdere per juridiske medarbejdere nedbragt, og der har været omfattende investeringer i IT, som har bidraget til at øge effektiviteten i sagsløsningen.

Rapportens analyse af timeproduktiviteten i advokatbranchen bidrager ikke umiddelbart med noget nyt i analysen. Det skyldes blandt andet, at timeproduktiviteten er udregnet på baggrund af bruttoværditilvæksten, som er stærkt korreleret med den beregnede overskudsgrad. Endvidere er sammenligningsgrundlaget ikke retvisende. Sammenligningen med de private byerhverv er for det første også her skæv, idet en række virksomheder, for eksempel industrivirksomheder, er langt mere kapitalintensive, hvorfor de over en lang periode naturligvis vil kunne effektivisere driften mere end videnstunge erhverv. Timeproduktiviteten i advokatbranchen er sammenlignet med de private byerhverv i en periode fra 1966-2015. Det er helt urimeligt at udregne den gennemsnitlige årlige produktivitetsvækst i perioden fra 1966-2015 og sammenligne denne med den årlige vækst i den beregnede overskudsgrad i advokatbranchen i perioden fra 2008-2017. Udover at være vidt forskellige perioder tager sammenligningen ikke højde for, at både omsætningen og effektiviteten i advokatbranchen er steget markant fra bunden af finanskrisen og til i dag, herunder ikke mindst også fordi antallet af sager løbende er steget, og fordi der er udført store effektiviseringer i branchen, særligt i de store advokatfirmaer.

Bilag 2

Bilag 2 til Danske Advokaters høringssvar vedr. udkast til Konkurrencerådets analyse af advokatbranchen - tekstmære bemærkninger

---

Danske Advokater kan desværre konstatere, at udkastet til rapport på en lang række centrale punkter og i ganske betydelig grad fremstår ufuldstændigt og unuanceret og i en række tilfælde med egentlige fejl. Hos en læser med indsigt i området kan det meget let efterlade et indtryk af, at hensigten med rapporten ikke er objektivt og med det rette detaljeringsniveau at beskrive konkurrencen i advokatbranchen, men derimod at præsentere en beskrivelse, der i videst muligt omfang understøtter nogle på forhånd fastlagte ønskede konklusioner.

Det finder vi fra Danske Advokaters side er særdeles beklageligt - både fordi vi i hele processen med styrelsens rapportskrivning og i forbindelse med forhøringen over 2 kapiteludkast har bestræbt os på at forsyne styrelsen med alt det for os tilgængelige materiale, der kan belyse branchen og markedet for juridiske ydelser – materiale som desværre ikke ses at have fundet vej til styrelsens rapport i nævneværdigt omfang – og også ærgerligt fordi det betyder, at den foreliggende rapport ganske enkelt er uegnet til med rimelighed at kunne danne grundlag for en nuanceret og kvalificeret drøftelse af de vigtige samfundsmæssige spørgsmål, som den omhandler.

Nedenfor er indsat nogle mere tekstmære/tekniske bemærkninger til rapportudkastet, som efter vores opfattelse enten er udtryk for fejl eller fejlopfattelser/-vurderinger, eller som vi mener er illustrative i forhold til en oplevelse af, at rapporten er skrevet med en farvning i retning af ret ensidigt at fremhæve elementer eller anvende skrivemetoder, der understøtter de konklusioner, man ønsker at kunne drage – en metodisk tilgang, der i sig selv er ganske problematisk i lyset af et almindeligt forvaltningsretligt objektivitetsprincip.

Nedenfor følger kommentarer til de enkelte kapitler:

Konkrete bemærkninger til kapitel 1 – Indledning og resumé

s. 6, 1. afsnit "Advokatbranchen spiller en væsentlig rolle i forhold til at sikre, at det danske retsvæsen er velfungerende, og at borgernes retssikkerhed opretholdes. Et velfungerende retsvæsen bidrager også til den økonomiske velstand ved bl.a. at reducere transaktionsomkostningerne og bidrage til klare spilleregler for de økonomiske aktiviteter, der finder sted i markedsøkonomien."

I afsnittet anvendes således begrebet "retsvæsen" – andre steder i rapporten anvendes (muligvis i samme betydning) begrebet "retssystem", uagtet at dette efter en naturlig sproglig forståelse synes at have en bredere rækkevidde. Eksempelvis anføres følgende:

s. 16, 1. afsnit under 1.4. ”På grund af advokaternes centrale rolle i retsvæsenet er advokater og advokatfirmaer underlagt omfattende sektorlovgivning og omfattende branchefastsatte regler for advokaters adfærd. Hovedformålet bag reguleringen er at bidrage til at opretholde et velfungerende retssystem og borgernes retssikkerhed. Der er tale om helt centrale samfundshensyn.” (understreget her)

s. 16, 3. afsnit ”Analysen peger på, at dele af reguleringen er indrettet på en måde, som begrænser konkurrencen unødigt. Det gælder ikke mindst for den del af markedet, som vedrører juridisk rådgivning uden for retssystemet, og som udgør langt hovedparten af branchens samlede omsætning.” (understreget her)

Rapportens inkonsistente sprogbrug er ikke befordrende for en kvalificeret stillingtagen til, om der – som rapporten lægger op til – meningsfyldt kan sondres mellem advokatens opgaver i forbindelse med retssagsførelse og advokatens rolle i forbindelse med rådgivning af klienter i øvrigt.

Danske Advokater kan konstatere, at rapporten således fortsat – på linje med det udkast, der tidligere har været udsendt i forhøring – arbejder ud fra en falsk sondring om, at der kan skelnes mellem advokatens rolle og forpligtelser over for klienten, alt efter om der er tale om repræsentation i retten eller rådgivning.

Danske Advokater deler til fulde præmissen om, at advokatbranchen udfylder en særlige rolle – det gælder i relation til alle typer sager og i relation til alle typer klienter. Reguleringen gælder i dag både, når advokater repræsenterer parter, hvor kundernes retssikkerhed er på spil, og ved rådgivning af kunder, som i princippet ydes i konkurrence med andre brancher.

Der er ikke nogen steder i advokatreguleringen grundlag for den falske sondring om, at der på den ene side er noget advokatarbejde, ”hvor kundernes retssikkerhed er på spil”, og på den anden side rådgivning af kunder, som i princippet ydes i konkurrence med andre brancher. Kundernes retssikkerhed er altid på spil.

Uanset om man måtte mene, at advokatens rolle historisk er knyttet op på advokatens rolle som klientens repræsentation i retten – hvilket vi som nævnt er uenig i - er det imidlertid evident, at udviklingen i et retssamfund som det danske bevæger sig i en retning, hvor en væsentlig opgave for advokater i stigende omfang og til gavn for samfundsøkonomien er at sikre klienterne forudberegnelighed og transparens, således at tvister og retssager i videst muligt omfang undgås. Det ændrer ikke ved, at dette til alle tider har været en hel central del af advokatens opgaver, og en opgave der – herunder i retssamfundets interesse – har udviklet sig til at blive stadig mere central, f.eks. ved bistand til udformning af kontrakter osv. I alle disse dele af advokatens virke udfører advokatens en væsentlig rolle i et retssamfund, som indebærer, at de retssikkerhedsgarantier, der er opstillet af hensyn til den enkelte klient og samfundet, i alle sammenhænge skal gælde.

Helt generelt tager vi således skarp afstand fra den falske sondring, der gennemsyrrer rapporten. Der henvises i den forbindelse også til de generelle bemærkninger herom i høringssvaret.

Konkrete bemærkninger til kapitel 2 – Introduktion til advokatbranchen

s. 25, 1. afsnit ”Advokatbranchen spiller en væsentlig rolle i forhold til at sikre, at det danske retsvæsen er velfungerende, og at borgernes retssikkerhed opretholdes. Et velfungerende retsvæsen bidrager også væsentligt til den økonomiske velstand ved bl.a. at reducere transaktionsomkostningerne og bidrage til klare spilleregler for de økonomiske aktiviteter, der finder sted i en markedsøkonomi.”

Igen – vi deler til fulde beskrivelsen af advokatens centrale rolle, herunder i relation til en velfungerende markedsøkonomi, men er uenig i begrebet ”retsvæsen” i denne sammenhæng – det er alt for snævert og giver

anledning til falske sondringer om advokatens rolle. Det havde været mere retvisende at anvende et begreb som ”retssamfund”.

Side 25, 4. afsnit: ”Af de 12.200 personer, som i 2018 arbejdede i advokatbranchen, var godt 4.800 uddannet advokater. Derudover var der i 2018 godt 1.600 advokater, som var ansat uden for advokatbranchen, fx i virksomheder eller organisationer. Advokater ansat uden for advokatbranchen må ikke bruge advokattitlen i forbindelse med salg af bistand til eksterne kunder.” (understreget her)

Det undlades at omtale, at retsplejelovens mandatarregel netop handler om muligheden for, at en person, herunder en advokat der ikke er ansat i en advokatvirksomhed, kan repræsentere en klient under anvendelse af advokattitlen. Dette sker i ganske betydeligt omfang og også i et omfang, der efter vores opfattelse er stadigt stigende. Således er det helt sædvanligt, at advokater ansat i eksempelvis faglige organisationer eller forsikringsselskaber repræsenterer medlemmer og forsikringsselskab i retten, ligesom de pågældende i stigende omfang ses at anvende advokattitlen i en række eksterne sammenhænge, herunder eksempelvis i forbindelse med tilmelding til kurser, som en del af deres autosignatur osv. At de endvidere kan levere ydelserne i ikke-momsregistreret form, giver dem i øvrigt en ikke-uvæsentlig konkurrencefordel.

Side 25, 5. afsnit: ”...Et groft skøn over størrelsen af det samlede marked for juridiske tjenester peger på, at omsætningen på dette marked i 2018 lå på 23,5 mia. kr.”

En række antagelser i rapportens bilag 1 er efter vores opfattelse med til at undervurdere størrelsen af markedet. For det første medtages alene jurister, advokater og cand.merc.jur. Der er ingen tvivl om, at konkurrencen fra en række andre faggrupper, herunder revisorer, ejendomsmæglere, bedemænd og bankrådgivere som angivet i figur 5.1 på side 147 er betydelig. For det andet antages, at den fundne faktureringsgrad fra advokatbranchen på 65 pct. også er gældende for alle andre brancher. Det er der bestemt ikke belæg for – og slet ikke, når det gælder offentligt ansatte. Som bekendt har BCG på baggrund af en beregningsmodel udarbejdet af konsulenthuset Incentive i en rapport fra 2020 opgjort markedet for juridisk rådgivning til 42 mia. kr.

Side 25, 5. afsnit: ”Samtidig peger analyserne i kapitel 5 og 6 dog på, at advokatfirmaer overordnet set kun i begrænset omfang er udsat for konkurrence fra andre uden for branchen, og at andre udbydere af juridisk rådgivning således hovedsageligt tilbyder en anden type ydelser, end advokatfirmaerne. Inden for enkelte juridiske specialer kan konkurrencepresset dog være mere mærkbart.”

Danske Advokater er ikke enig i, at analyserne i kapitel 5 og 6 er egnede til at drage ovennævnte konklusion, jf. herved også bilag 1 til høringssvaret, hvorved en helt grundlæggende præmis for de efterfølgende vurderinger af og konklusioner omkring konkurrencen på ”markedet” bliver forfejlede. Anerkendelsen i ovennævnte afsnit af, at der på visse juridiske specialeområde er et ”mere mærkbart” konkurrencepres følges imidlertid ikke op i rapporten. Det havde været ønskeligt, om man havde fuldt denne erkendelse op med en nærmere analyse, som kunne bidrage til en vurdering på et mere oplyst grundlag.

Side 25, sidste afsnit:

Den angivne relative fordeling af advokatbranchens omsætning på forskellige kundetyper summer ikke op til 100 pct.

Side 26, 1. afsnit:

Igen omtales advokatens rolle i ”retsvæsenet”, og den falske sondring mellem advokatens rolle i og uden for retssalen gentages.

Side 26, 1. afsnit: "Dette kommer bl.a. til udtryk i reglerne om, hvem der må eje og lede et advokatfirma, som tilsiger, at 90 pct. af et advokatfirma skal være ejet af advokater, og kun må ledes af ejerne af firmaet."

Beskrivelsen gives en "farvning", der kan tjene til at understøtte de konklusioner, man tilsyneladende ønsker at kunne drage i rapporten. Hvorfor er det eksempelvis ikke fremhævet, at reglerne således ikke er til hinder for, at advokatvirksomhedens ledelse omfatter ikke-advokater?

Side 26, 2. afsnit: "En mindre del af specialerne er særligt rettet mod bistand til retssager, hvor advokater har en særstatus i forhold til andre udbydere af juridisk rådgivning i kraft af deres eneret til at føre alle typer sager ved domstolene (møderetsmonopolet)."

Igen – det havde været klædeligt, om man i rapporten – også selv om der her er tale om en opsamling – havde været mere nuanceret i sin beskrivelse af de faktiske forhold og rent faktisk havde omtalt de mange undtagelser, der er, til advokaters eneret til at møde i retssager på vegne af en klient, fx småsagsprocessen, den forenklede inkassoproses, mandatarreglen og det offentlige adgang til at møde ved rettergangsfuldmægtige.

Side 26, 3. afsnit:

Her omtales klage- og sanktionsmuligheder for Advokatnævnet. Det bemærkes, at Advokatnævnet ikke alene er et uafhængigt nævn, men rent faktisk består af medlemmer, hvoraf et flertal er ikke-advokater.

Side 28, 1. nye afsnit: "Advokatbranchens aktiviteter i retsvæsenet er forbundet med positive, eksterne virkninger, idet branchens arbejde i fx retssager har positive konsekvenser for resten af samfundet ved at bidrage til gældende ret, der sætter retningslinjer for de økonomiske aktiviteter, som er med til at skabe velstanden." (understreget her)

Her tales igen om "retsvæsen", og den efterfølgende eksemplificering indikerer, at dette begreb nu anvendes i en betydning, hvor det omfatter andet og mere end advokatens repræsentation af klienten i retten – en opfattelse Danske Advokater til fulde deler – retssager udgør en del af, men langt fra hele advokatens grundlæggende samfundsunderstøttende rolle.

Man kunne vælge at folde beskrivelsen af advokatens bredere rolle for hele samfundsøkonomien, som beskrevet af Yarrow og Decker i det forudgående afsnit mere ud. Yarrow og Decker skriver:

"The central conclusion of this section is that the core activity of the legal services sector tends to expand markets in goods and services generally, and is therefore closely linked to economic performance and growth. This is a distinguishing feature of legal services, and one that differentiates them from a number of other areas of professional services activities – such as dentistry or architecture – with which they are sometimes compared in economic and policy assessments.

There are important implications of this point for current discussions of reform in professional legal services markets themselves. In particular, given the role that legal services play in facilitating and sustaining economic activity in markets generally, any changes that may potentially impact on the quality or quantity of legal services needs to be carefully assessed within a broad economic framework. Among other things, such an assessment should take account of whether the changes are likely to lead to benefits to consumers as a whole in terms of: building confidence in markets, lowering the transactions costs of market trading, and increasing the overall level of economic activity."

I det umiddelbart efterfølgende afsnit under pkt. 2.3. citeres i rapporten da også netop uddrag af lovbemærkninger til ændring af retsplejeloven, hvoraf det tydeligt fremgår, at også lovgiver udtrykkeligt anerkender grundpræmissen i advokatens rolle og i indholdet af advokatvirksomhed, idet ”juridisk rådgivning og i forbindelse hermed økonomisk rådgivning til klienter samt repræsentation af denne for domstolene og overfor andre offentlige myndigheder og organisationer samt i retlige spørgsmål og tvister i øvrigt.”

Også af denne grund kan det undre, at rapporten uden nærmere belæg efterfølgende fastholder den falske sondring.

Side 29, figur 2.2

Figuren angiver omsætning på en række specialeområder og baserer sig ifølge side 28 på en opdeling af specialer, der er anvendt i en analyse fra Danske Advokater og Advokatsamfundet, som er udarbejdet af Copenhagen Economics i 2014. Det bemærkes, at den omtalte analyse imidlertid arbejder med en anden opgørelse, end den, der anvendes i figur 2.2. Vi ville fx aldrig omtale et speciale som ”Ægteskabsret”. Det findes ikke. Tabellen fra 2014 rapporten er gengivet nedenfor:

Ydelse	Andel af omsætning (1 pct.)	Samlet omsætning (mio. kr.)
Fagområder primært rettet mod erhverv	60	7.189
Erhvervsrådgivning	37	4.459
Inkasso	6	693
Konkurs	10	1.199
Rådgivning vedr. patenter og ophavs	1	88
Juridisk bistand i forbindelse med au	0	48
Arbejds- og ansættelsesret	3	369
Energi- og miljøret	1	141
Voldgiftssager og mægling	2	192
Fagområder primært rettet mod private	14	1.695
Privat rådgivning	10	1.234
Strafferet	4	426
Notartjenester	0	35
Fagområder rettet mod både erhverv og p	26	3.157
Civile retssager	7	838
Anden juridisk rådgivning og informa	4	430
Andre produkter og serviceydelser	3	351
Skatterådgivning, revision og bogføring	2	262
Rådgivning vedr. fast ejendom	11	1.276
I alt	100	12.041

Note: Omsætningsstallene er for 2012.

Kilde: Danmarks Statistik (2014) – særkørsel

Side 29

Under figuren omtales ”de mindste firmaer (med under 50 mio. kr. i omsætning). (understreget her). Henset til omsætningens størrelse i den pågældende gruppe havde det været mere korrekt at omtale de pågældende advokatvirksomheder som ”de mindre” i betydningen ”mindre end de større” og ikke i betydningen ”små”.

Side 30, 1. afsnit

Det faktuelle grundlag for afsnittets konklusioner om konkurrencen fra andre brancher på de enkelte specialeområder forekommer løst funderet, og der anvendes formuleringer som ”i nogen grad”, ”en mindre del” osv. Det er i øvrigt en særdeles misvisende beskrivelse, når det angives, at ”advokater har særstatus i forhold til andre udbydere af juridisk rådgivning i kraft af deres eneret til at føre alle typer af sager ved domstolene.” Der er som bekendt en lang række undtagelser til denne eneret, hvilket det havde været passende at nævne.

Side 31, 1. afsnit

Det anføres, at 30 pct. af statens køb hos Kammeradvokaten i 2019 vedrører retssager, og at denne andel kan pege på, at andel af omsætning fra retssager i hele branchen kan være større end nævnt i en analyse fra Copenhagen Economics.

Det er imidlertid centralt at påpege, at statens sagsporteføje ikke er umiddelbart sammenlignelig med andre klienter, idet den bl.a. er præget af et ganske betydeligt antal retssager på skatteområdet. Der er derfor ingen grund til at tro, at andelen generelt i branchen og hos Kammeradvokaten skulle være den samme.

Side 32, 1. afsnit

Det havde været retvisende, om man allerede i dette indledende afsnit havde omtalt ikke blot erhvervskunder og privatkunder, men også offentlige kunder.

Side 32, 2. afsnit: ”Uanset om kunden er en privatperson, en virksomhed eller en offentlige kunde, er relationen mellem advokaten og kunden præget af, at advokaten besidder en viden, som kunden ikke har adgang til. Relationen er derfor præget af en vis form for informationsasymmetri, hvor rådgiveren ofte både foreslår løsningen og udfører opgaven.”

Afsnittet fremstår uden faktisk ophæng og uden den nødvendige sondring mellem privatkunder og erhvervskunder, hvoraf en ganske betydelig del må betragtes som ”professionelle kunder”, og hvor der kun i beskeden eller intet omfang er tale om informationsasymmetri. I det efterfølgende afsnit konstateres blot, at graden af asymmetri varierer for forskellige segmenter, men konsekvensen heraf og betydningen for de efterfølgende analyser og konklusioner er uomtalt.

Side 33, 1. afsnit: ”Kunderne kan modtage visse former for juridisk rådgivning fra andre aktører end advokatfirmaer, fx fra revisorbranchen samt branche- og fagforeninger. Andre virksomheder end advokatfirmaer har gennem lov om juridiske rådgivning siden 1. juni 2006 haft adgang til at sælge forskellige juridiske tjenesteydelser, dog ikke juridisk bistand i retssager.”

Til dette udsagn mangler den centrale tilføjelse, at omdrejningspunktet for lov om juridisk rådgivning er forbrugerbeskyttelse, hvorfor loven da også alene finder anvendelse i forbindelse med salg af juridisk rådgivning til private. Konsekvensen heraf er imidlertid ikke, at andre end advokater ikke kan sælge juridisk rådgivning til erhvervskunder – det kan de (og det gør de i vidt omfang), og det uden at være reguleret af hverken lov om juridisk rådgivning eller den reguleringsmæssige ramme, som advokater arbejder under i alle forhold og i forhold til alle klienttyper.

Side 33, 2. afsnit

Markedet for juridisk rådgivning angives efter et skøn at være på 23 mia. kr. i 2018.

Danske Advokater er som nævnt grundlæggende uenig i denne beregning. Som nævnt har BCG i en rapport fra 2020 anslået markedet for juridisk rådgivning til 42 mia. kr.

Side 33, 4. afsnit: ”Inden for visse juridiske specialer er der imidlertid et vist konkurrencepres fra andre virksomheder uden for advokatbranchen. Det kan eksempelvis være fra revisorer, varemærke- og

patentbureauer, ejendomsmæglere eller bankrådgivere, samt brancheforeninger for så vidt angår eksempelvis ansættelsesret. De andre aktører, der udbyder juridisk rådgivning, udbyder dog typisk ikke rådgivning inden for alle advokatbranchens specialer, og som regel ikke juridisk rådgivning af mere kompleks eller sammensat karakter.”

Det er utvivlsomt korrekt, at disse øvrige aktører typisk ikke udbyder rådgivning inden for alle advokatbranchens specialer. Oplysningen er imidlertid helt irrelevant, og det centrale må i en konkurrencemæssig sammenhæng være, at de udbyder visse typer af juridisk rådgivning i konkurrence med (dele af) advokatbranchen.

Side 36

Der angives en række procentuelle andele i forhold til privat- og erhvervskunders køb af advokatydelse. Det er imidlertid helt uklart, om der tales om omsætningsandele, om andel af tilkendegivelser om køb af advokatydelse eller noget helt tredje.

Side 37

Beskrivelsen af ordningen med fri proces og beneficerede advokater fremstår ufuldstændig og til dels misvisende.

Får man tilladelse til fri proces, indebærer det, at det offentlige betaler sagsomkostningerne, herunder salæret til den advokat, der beskikkes. Salæret udmåles med udgangspunkt i landsretspræsidenternes vejledende takster for salær i civile sager. I sådanne sager kan advokaten både være en beneficeret advokat og en ikke-beneficeret advokat. Det er imidlertid en del af et beneficium, at en beneficeret advokat ikke kan sige nej til en sag og således – i modsætning til en ikke-beneficeret – er forpligtet til at tage en fri proces sag.

Ordningen med fri proces indgår i øvrigt i et ganske kompliceret samspil med reglerne og retshjælp og reglerne om sager dækket af retshjælpsforsikring. En forståelse af området kræver således en mere fyldestgørende beskrivelse af de pågældende ordninger og deres indbyrdes sammenhæng og samspil. Dette er eksempelvis beskrevet i en rapport fra 2017 fra en arbejdsgruppe nedsat under Danske Advokater og Advokatsamfundet. Rapporten kan læses her:

https://www.danskeadvokater.dk/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2fNyheder%2f2017%2f2016_rapport_retshjlp.pdf. Ordningerne er i øvrigt aktuelt genstand for behandling i et lovforbereende udvalg under Justitsministeriet, som skal se på reglerne om retshjælp og fri proces.

Side 38, 1. afsnit: ”Forsvarsadvokaten er i straffesager den eneste, der er på sigtedes side, og advokaten spiller derfor en afgørende rolle for den sigtedes retssikkerhed.”

Danske Advokater er enige i, at forsvarsadvokaten altid er sin klients ”mand m/k” og spiller en afgørende rolle i forhold til klientens retssikkerhed. På dette punkt er en forsvarsadvokats rolle imidlertid ikke anderledes end enhver anden advokats – advokaten skal altid være garanten for uafhængighed og for alene at varetage sin klients interesser og derved sikre klientens retssikkerhed.

Side 38, 4. afsnit: ”Hvis en borger i en straffesag ikke selv peger på en bestemt advokat, vil retten beskikke en forsvarer på rettens liste. Tildelingen går således automatisk på tur mellem retskredsens beneficerede advokater uden konkurrence om opgaven, og uden at kunden præsenteres for andre mulige advokater. I praksis vil retterne alene beskikke advokater, der enten på forhånd har anmodet om at være offentlig beneficerede advokater eller som på forhånd anmoder om at blive beskikket i en konkret sag. Med et beneficium følger således både rettigheder (et automatisk flow af sager) og pligter (til at tage alle sager).”

Det hører med til billedet, at kredsen af beneficerede advokater er forpligtede til at stå til rådighed, hvilket bl.a. har betydning i straffesager, hvor en del af advokatens rolle er at repræsentere en sigtet i et

grundlovsforhør, der skal afholdes inden 24 timer efter anholdelsestidspunktet. Det siger sig selv, at opgavens karakter her må spille ind, idet der er et samfundsmæssigt behov (med ophæng i en grundlovsfæstet rettighed for den anholdte) for hurtigt at kunne tilkalde advokater, der kan påtage sig at deltage i grundlovsforhør i princippet på ethvert tidspunkt på døgnet.

Side 39, øverst

Afsnittene indeholder en overordnet beskrivelse af fri proces-instituttet, som imidlertid mangler den helt centrale kobling til reglerne om retshjælpsforsikring, og som derfor bliver misvisende. Retshjælpsforsikring er foranstillet fri proces. Det betyder, at alle, der har en retshjælpsforsikring – og de har langt de fleste som en del af deres almindelige forsikringer – ikke kan få fri proces. Denne beskrivelse kunne med fordel gives i sammenhæng med fri proces-reglerne og ikke først efterfølgende og under en ny overskrift.

Side 39, 5. afsnit: ”Retshjælp er – sammen med fri proces – et centralt element i retssystemet, idet retshjælpen skal medvirke til at sikre, at alle i praksis har adgang til at få juridisk bistand og evt. få afprøvet deres sag ved domstolene.” (understreget her)

I afsnittet anvendes begrebet retssystemet i en betydning, der – efter sætningens ordlyd og indholdet af retshjælpsordningen i øvrigt, jf. også boks 2.2. hvori alle elementer pr. definition ligger forud for en evt. retssag – helt notorisk omfatter opgaver, der ligger uden for advokatens rolle med at repræsentere klienten i retten. Dette taler således imod den falske sondring.

Det kan endvidere fremhæves, at det ikke er et krav for at arbejde i en retshjælp eller et retshjælpskontor, at man er advokat.

Side 40, øverst: ”... , og forsikringsdækningen fastsættes efter standardiserede takster. Hvis retshjælpen bliver givet i forbindelse med ansøgning om fri proces, betaler staten.”

Det er ikke korrekt, at der er tale om standardiserede takster. Sager omfattet af retshjælpsforsikring afregnes med udgangspunkt i landsretspræsidenternes vejledende takster, der er bygget op om ganske brede intervaller for sagens værdi og salærets størrelse, og som i øvrigt kan fraviges, hvis der er grundlag for det i den konkrete sag.

Side 43 om advokatbranchens medarbejdere

I afsnittet anføres, at 33 pct. af cand.jur. er beskæftiget i advokatbranchen. Baseret på de angivne absolutte tal må det korrekte være ca. 25 pct.

Side 45, afsnit 2.6

I første afsnit tales om advokatens rolle ”i et velfungerende retsvæsen” (understreget her), og den falske sondring gentages. Som eksempel nævnes juridisk rådgivning om et ”ejendomsskøde”. Køberrådgivning i forbindelse med en ejendomshandel fra en advokat rummer imidlertid en lang række yderligere vigtige elementer, og skødet, som udgår det sidste berigtigende led i handlen, er grundlæggende en formssag, mens al rådgivningen ligger forud.

Side 46, øverst: ”Det følger af § 31 i vedtægterne for Advokatsamfundet, at de vejledende retningslinjer skal afspejle Advokatnævnets praksis.”

Det bemærkes i den forbindelse, at Advokatnævnet er et uafhængigt tilsynsorgan, hvis medlemmer består af et flertal af ikke advokater. Det bemærkes endvidere, at Advokatnævnets praksis baseres på domstolspraksis, i det omfang sådan findes om det pågældende spørgsmål, og at de advokatetiske regler således tillige er funderet i domstolenes afgørelser om rækkevidden af god advokatskik.

Side 47, 1. afsnit

Beskrivelsen af indholdet af advokatens titelbeskyttelse fremstår som farvet af et ønske om at fremhæve tilknyttede rettigheder – eksempelvis nævnes som en rettighed advokatens tavshedspligt. Tavshedspligten er en mønt med to sider, men det er ikke desto mindre bemærkelsesværdigt og symptomatisk for rapportens linje, tone og italesættelse, at der alene er fokuseret på det, der fremstilles som et privilegium for advokatbranchen.

Side 47, 2. afsnit

Denne farvede beskrivelse genses i det efterfølgende afsnit, hvor indholdet og rækkevidden af advokatens tavshedspligt beskrives, herunder at der i ”en række situationer” er foretaget undtagelser fra tavshedspligten, og der nævnes herefter to eksempler. Skrivningen giver indtryk af, at det er uproblematisk og ofte forekommende at gøre undtagelser fra tavshedspligten, og at dette er hverdagskost i lovgivningen. Dette er stærkt misvisende. Tavshedspligten er helt central for advokatens rolle, og den fraviges kun i helt særlige tilfælde, hvor der er afgørende modhensyn. Derfor åbner lovgivningen alene op for at undtage herfra i helt særlige tilfælde – nemlig de to situationer, der er nævnt i eksemplet, samt – i et vist omfang og under særlige omstændigheder – i forbindelse med visse typer skattesager. Beskrivelsen og angivelsen af ”en række situationer” og ”f.eks.” er således ikke direkte usandt, men omvendt en ganske farvet vinkling af de faktiske forhold.

Side 47, 3. afsnit ”Titelbeskyttelsen hænger ifølge betænkning 1479 bl.a. sammen med advokaters eneret til at føre alle typer retssager, såfremt parten ikke kan eller vil møde selv (møderetsmonopolet). Advokater har således som hovedregel – gennem deres ”møderetsmonopol” – eneret på at repræsentere parter i sager ved domstolene.”

Beskrivelsen om eneret til at udføre ”alle” retssager genfindes ikke i den betænkning, der angives som kilde, og tilføjelsen giver indtryk af, at advokater er de eneste, der kan føre retssager. Dette er ikke korrekt. Hvad der derimod er tilfældet er, at advokater som de eneste kan repræsentere en anden i retten uanset sagstype, og at der for en række sagstyper derudover også er muligt for andre end advokater at repræsentere i retten. Møderetsmonopolet er således fraveget ved en række undtagelser, og det havde været befordrende for en korrekt forståelse af de faktiske forhold, hvis dette havde været angivet i afsnittet og ikke først i den efterfølgende tekst.

Side 47, sidste afsnit: ”Ved at føre sager ved domstolene bidrager advokater til at afdække gældende ret for resten af samfundet. Derudover kan advokater gennem deres juridiske rådgivning bidrage til at forebygge konflikter og løse konflikter, før de når domstolene, fx gennem udarbejdelse af kontrakter samt via mægling, forlig og voldgifter.”

Afsnittet illustrerer det problematiske i rapportens falske sondring og understreger netop, at advokatens rolle og de hensyn, der ligger bag advokatreguleringen, herunder både af hensyn til klienten og til et velfungerende retssamfund, ikke kan afskilles til alene at gælde i relation til retssagsførelse. Tungtvejende retssikkerhedsmæssige hensyn fordrer, at eksempelvis advokatens uafhængighed gælder i alle sammenhænge, hvor advokaten fungerer som advokat. Der henvises i øvrigt til citatet fra Yarrow og Decker s. 23, som omtalt under bemærkningerne til s. 28 ovenfor.

Side 48, øverst: ”Advokater har dog ikke et lignende monopol på den form for konfliktforebyggelse og konfliktløsning.” (understreget her)

Skrivningen fremstår her igen præget af et ønske om at tegne et bestemt billede – der er netop ganske mange undtagelser til advokatens eneret til i alle sagstyper at kunne repræsentere klienten i retten.

Side 48, 1. nye afsnit: ”Tilliden til, at advokater er uafhængige af uvedkommende interesser, når de repræsenterer deres klienter i en retssag, anses som en forudsætning for at opretholde et velfungerende retssystem. Advokatens uafhængighed, herunder af staten, når de varetager en kundes interesser, er derfor centralt for tilliden til, at en sag behandles professionelt og fri af uvedkommende interesser.”

Afsnittet beskriver netop problemet med den falske sondring. Det er som nævnt efter Danske Advokaters opfattelse baseret på en fejlagtig præmis, at der kan sondres – de hensyn til klienten og til retssikkerheden, der ligger bag kravet om uafhængighed mv., gør sig gældende i al advokatens virke.

Side 54, tabel 2.3

Under ”startkapital” og ”kapitalselskaber” skal rettelig stå 40.000 kr. og ikke som angivet 50.000 kr.

Side 54, 1. afsnit

Det er uklart, hvad der nærmere menes med teksten om ”a conto-honorarer” i sammenhæng med det grundlæggende krav om, at advokaten ikke må kræve højere salær, end hvad der er rimeligt. Af de advokatetiske regler pkt. 16.4 følger, at advokaten ikke må kræve et depositum, der overstiger, hvad der ved et forsigtigt skøn må antages at være et rimeligt salær. Depositum skal indbetales på en klientkonto og indgår således ikke i advokatens drift.

Der henvises endvidere til ”faste takster for visse sagstyper” (understreget her). Det er misvisende at tale om faste takster. Landsretspræsidenternes vejledende takster er ganske forskelligt bygget op, alt efter om der er tale om en civil sag eller en straffesag, og der er for de civile sager tale om ganske brede intervaller dels i relation til sagsgenstandens størrelse (sagens værdi), dels i relation til spændet på salærets størrelse. Det er i øvrigt ikke faste takster, men vejledende takster, der kan fraviges, hvis der er grundlag for det i den konkrete sag.

Side 55, øverst

Her opregnes de såkaldte salærparametre, og der henvises til ”branchens advokatetiske regler”. De advokatetiske regler skal som tidligere nævnt afspejle Advokatnævnets praksis, som også er baseret på retspraksis, og de nævnte salærparametre er ikke – som testen kan give indtryk af – noget man i branchen selv har fastlagt. Salærparametrene er fastlagt via retspraksis fra Højesteret. Dette kunne med fordel have fået en mere central plads og ikke blot en fodnote.

Side 58, nederst

Reglen i pkt. 16.3 i de advokatetiske regler om forbud mod skjult salærberegning gælder i forhold til alle kundetyper, ikke alene privatkunder.

Side 59, 6. afsnit

I afsnittet omtales reglerne om retshjælp og de forskellige ”trin”, salær på de enkelte trin samt hensynet til, at alle skal have ret (og råd) til retfærdighed (access to justice). Da alle trin i forbindelse med retshjælp notorisk ligger forud for det tidspunkt, hvor en sag ender i retten, understreger afsnittet, at access to justice og advokatens rolle i den forbindelse ikke kan adskilles til kun at vedrøre de situationer, hvor advokaten repræsenterer en klient i retten – dvs. endnu et eksempel på, at den falske sondring ikke holder stik.

Side 60, øverst: ”Der er desuden særlige regler og takster for fastsættelse af sagsomkostninger i retssager. Ved civile retssager (ikke strafferetssager) gælder, at omkostninger bæres af sagens parter.”

Sagsomkostninger bæres også af sagens parter i straffesager, hvor parterne jo er en hhv. den tiltalte og det offentlige. For en tiltalt, der findes skyldig, vil udgangspunktet således være, at vedkommende pålægges at betale sagsomkostninger til det offentlige, mens det offentlige betaler sagsomkostningerne, hvis vedkommende frifindes.

De efterfølgende afsnit om beskrivelsen af forholdet mellem passende og rimeligt salær er ganske misvisende. Sætningen ”Det betyder, at Landsdommeren fastsætter prisen på, hvad en advokat skal koste for den tabende part” er fejlagtig på så mange planer, at den bør slettes.

Der henvises i den forbindelse til betænkning nr. 1436/2004, hvor følgende fremgår af afsnit 4.2 om udgift til advokatsalær:

Retsplejerådet finder, at udgift til advokatsalær fortsat (alene) bør erstattes med et passende beløb.

...

Retsplejerådet foreslår derfor at opretholde den nuværende praksis, hvor der alene tilkendes et beløb svarende til, hvad der kan betegnes som et ”normalsalær”.

En sådan ordning indebærer i sagens natur, at den vindende part i en række sager vil have større udgifter til advokat end det beløb, der tilkendes til dækning heraf som sagsomkostninger. Det gælder ikke blot i tilfælde, hvor parten har valgt en advokat, der i sammenligning med andre beregner sig et ekstraordinært højt salær, men også i et vist omfang, når parten har valgt en advokat, der beregner sig et salær, som kun i mindre grad adskiller sig fra, hvad advokater i almindelighed kræver.

Ordningen bygger på en afvejning af, at det på den ene side ikke skal være for dyrt at tabe en civil sag, men også at det på den anden side ikke må være for dyrt at vinde den, når retten, som citeret ovenfor alene tilkender et passende salær, som er mindre end advokatens faktiske rimelige salær.

Konkrete bemærkninger til kapitel 3 – Konkurrencen i advokatbranchen

Der henvises generelt til bilag 1 til høringssvaret om de konkurrenceretlige og -økonomiske bemærkninger til kapitlet om konkurrencen i advokatbranchen.

Nedenfor følger alene få supplerende og mere tekstnære bemærkninger til rapporten.

Side 62, 2. afsnit: ”En række indikatorer peger på, at konkurrencen i advokatbranchen på nogle områder ikke er velfungerende.”

Farvningen af afsnittet er symptomatisk for hele skrivningen af rapporten. Baseret på de ”findings”, der er beskrevet i rapporten, kunne en italesættelse lige så vel have været ”Selv om der generelt er god konkurrence, peger en række indikatorer...”, men rapporten vælges konsekvens en anden linje.

Side 62, 3. afsnit: Analyserne finder, at advokatfirmaerne kun i begrænset omfang er i konkurrence med andre udbydere af juridisk rådgivning, fx revisorer. Konkurrencen fra udlandet er samtidig relativt begrænset. De største advokatfirmaer konkurrerer indbyrdes, men er kun i begrænset omfang udsat for et konkurrencepres fra mindre advokatfirmaer. Der er relativt lav entry i branchen, og de nye advokatfirmaer, som starter op, har svært ved at vokse. Det indebærer også, at mobiliteten i markedsandele er relativt lav.”

Danske Advokater er som nævnt ikke enig i præmissen om manglende konkurrence fra eksempelvis revisorer, eller fra udlandet. I relation til bemærkninger om nye firmaers begrænsede muligheder for at vokse, savner vi endvidere en belysning af, om vækst er en strategisk målsætning for de pågældende firmaer – en del ønsker faktisk ikke at vokse.

Side 63, øverst

Det forekommer ikke seriøst, når man i rapporten til belysning af stigning i overskudsgrad hos de fem største advokatvirksomheder vælger sammenligningstal fra hhv. 2008 og 2017 – dvs. årstal, der er kendetegnende

ved hhv. lav- og højkonjunktur. Det havde været hensigtsmæssigt for en reel belysning af spørgsmålet, om man havde valgt mere et mere repræsentativt sammenligningsgrundlag.

Side 63, 4. afsnit

Analysen og sammenligningen af advokat partners karaktergennemsnit i gymnasiet og indtjeningssevne som advokater forekommer helt løsrevet fra enhver form for virkelighed. Samtidig undrer vi os over, at helt relevante parametre så som arbejdstid og klienters forventning om, at advokaten står til rådighed 24/7, ikke inddrages.

Side 64, nederst

Det hører med til billedet, at den øgede omsætning hos de største advokatvirksomheder skyldes en kombination af organisk vækst og fusioner med mindre advokatvirksomheder.

Side 71, nederst og frem

Afsnittene om mobilitet mangler at tage højde for den helt centrale præmis, der handler om, at man som advokat er selvstændig erhvervsdrivende, og "tager sin forretning med sig", hvis man forlader advokatvirksomheden. I praksis ses således alle kombinationer af, at en advokat, en partner, en hel afdeling forlader advokatvirksomheden og rykker forretningen til en anden advokatvirksomhed.

Vi savner desuden en beskrivelse af, at en række af de mindre advokatfirmaer, der etableres ved "udbrud" fra andre advokatvirksomheder, etableres med det strategiske sigte at være et højt specialiseret nichefirma, der ikke har ambitioner om vækst, men derimod at etablere sig som såkaldte "boutique firms".

Side 76, 2. afsnit: "Fx kan det forhold, at man ikke må anvende advokattitlen, når man sælger ydelser til kunder fra andre (rådgivnings)virksomheder, være med til at fastholde advokater i branchen. Sådanne barrierer kan begrænse andre professioners mulighed for at skabe et konkurrencepres."

Det er korrekt, at advokater ikke må rådgive under anvendelse af advokattitlen fra andre virksomheder end advokatvirksomheder, hvilket jo er helt tilsigtet henset til hensynene bag reglerne. Det er også teoretisk korrekt, at dette kan fastholde advokater i branchen, men i den praktiske virkelighed må man imidlertid blot konstatere, at der er et løbende flow af advokater fra advokatbranchen til stillinger i erhvervslivet, uden at spørgsmålet om manglende mulighed for at anvende advokattitlen tilsyneladende spiller en stor rolle for de pågældendes beslutning om at forlade branchen. Således viser figur 2.8 på side 44 i rapportudkastet, at antallet af advokater uden for advokatbranchen, som fortsat er i besiddelse af deres advokatbestalling, er vokset med 39 pct. fra 2012 til 2019.

Side 78, 3. afsnit

Det anføres, at advokatbranchen adskiller sig fra mange andre brancher ved, at ejerne i advokatvirksomheden også arbejder i virksomheden.

Vi savner en sammenligning med andre erhverv inden for vidensservice, i forhold til hvilke advokatbranchen ikke ses at adskille sig nævneværdigt. Det er ganske normalt inden for en lang række professioner, at ejerne også arbejder i virksomheden. Her kan nævnes læger, tandlæger, arkitekter, konsulenter m.fl.

Side 78, nederst:

Der anvendes sammenligningstal fra 2008/2009 og 2017 med bemærkning om, at disse år dog kan være påvirket af finanskrisen.

Det er evident, at dette er tilfældet, og der burde have været anvendt andre mere retvisende årstal, hvis sammenligningen skal kunne indgå med blot nogen relevans i rapportens analyser og konklusioner.

Side 80, 2. og 3. afsnit:

I afsnittene søges belyst, om advokatvirksomhedernes omsætning påvirkes af antal dage med mulige hospitalsindlæggelser for partnerkredsen.

Analysen og relevansen af den synes helt løsrevet fra den virkelige verden og efterlader læseren med en oplevelse af, at rapporten er baseret på en særdeles teoretiske tilgang til verden, og man kunne fristes til at betegne den som en skrivebordsøvelse.

Tilsvarende gælder i relation til analysen *side 88, nederst og frem*, om sammenhæng mellem partneres indkomst og karaktergennemsnit fra gymnasiet. Som læser og med indsigt i branchen undres man over relevansen af dette, og hvad det kan/skal bruges til i den virkelige verden.

Side 93, nederst:

Det anføres, at lønpræmien i advokatbranchen er den 30. højeste ud af 128 brancher. Der er med andre ord ganske mange – hele 29 – brancher, hvor lønpræmien er højere, hvilket der imidlertid ikke reflekteres på i rapporten.

Side 95, øverst:

Salærparametrene gennemgås, og som kildehenvisning angives i note 147 ”Research på advokater hjemmeside”.

Salærparametrene følger som tidligere nævnt af retspraksis fra Højesteret og er udmøntet i praksis fra Advokatnævnet, hvilket må anses for en mere retvisende og relevant kilde.

Side 95, 2. afsnit: ”Den reelle pris på en juridisk opgave afhænger således ikke kun af timeprisen, men også af den tid, der faktureres på opgaven.”

Udsagnet er utvivlsomt korrekt og viser med al tydelighed udfordringen med ensidigt at se på en timepris som en markør for, hvad juridisk bistand vil koste. En overvejelse, som ikke i øvrigt ses at have en særlig fremtrædende plads i rapporten.

Side 100, boks 3.4.:

I tekstboksens afsnit 2 anføres, at ved beregningen af timeproduktivitet er det vanskeligt at opgøre et præcist mål for arbejdstiden, og at det anvendte estimat kun i begrænset omfang vil fange, hvis medarbejderen har meget ulønnet overarbejde.

Dette vil imidlertid med stor sandsynlighed og i ganske betydeligt omfang netop være situationen i advokatbranchen, hvilket selvsagt svækker de pågældende beregninger. Dette forholder rapporten sig imidlertid ikke til.

Konkrete bemærkninger til kapitel 4 – Reguleringsmæssige barrierer for effektiv konkurrence i advokatbranchen

Kapitlet beskriver såkaldte reguleringsmæssige barrierer for effektiv konkurrence. Danske Advokaters overordnede betragtning om denne del af analysen er beskrevet nærmere selve i høringsvaret, hvortil der henvises.

Side 101, 3. afsnit: ”Desuden adresserer reguleringen en række forbrugerbeskyttelseshensyn.”

Dette er et meget væsentligt hensyn, som ikke bør reduceres til en bisætning begyndende med ”Desuden”.

Side 101, 4. afsnit: "Unødigt strikse regler er således til skade for kunderne."

Der savnes en begrundelse for ordvalget "unødigt strikse". Hvem beslutter i denne sammenhæng, hvad der er unødigt strikst?

Side 102, 1. afsnit: "Uddannelseskravet kan skabe en ekspansionsbarriere ved at reducere advokatfirmaernes rekrutteringsbase."

Der uddannes i Danmark flere juridiske kandidater end nogensinde før og end nogen anden uddannelsesretning på universitetsniveau. Vi har ikke som brancheforening oplevet mangel på egnede juridiske studenter eller kandidater til vores medlemsvirksomheder, ligesom vores medlemsvirksomheder i stigende omfang rekrutterer medarbejdere med andre kandidatgrader end jura til deres virksomheder.

Side 102, 2. afsnit: "Branchens advokatetiske regler"

Der er ikke tale om brancheregler, men om professionsregler, der også omfatter de 25 pct. af alle advokater, der ikke arbejder i branchen.

Side 103, 1. afsnit: "Og i juli 2016 blev den såkaldte vinkelskriverlov".

Vinkelskriverloven blev ophævet i 2006.

Side 104, 1. afsnit: "I januar 2008 blev bl.a. advokaters møderetsmonopol og uddannelseskrav desuden lempet, jf. afsnit 4.3 og 4.4."

I januar 2008 blev krav til advokaters obligatoriske efteruddannelse indført, hvilket er en skærpelse, det løbende tilsyn med advokater blev skærpet, og Advokatsamfundets vedtægt blev ændret. Det vil være passende med en samlet beskrivelse af de mange ændringer i 2008 på dette sted.

Side 103, 3. afsnit

Igen benyttet begrebet "retssystemet" forkert.

Side 104, 6. afsnit: "Siden reguleringens principper blev indført, er der sket et grundlæggende skift i advokatbranchen fra det traditionelle sagførerkontor til de store advokatfirmaer (the large law firm)."

Danske Advokater er ikke enig i denne meget éndimensionale beskrivelse. Der er i dag knap 1.800 advokatvirksomheder i Danmark. Af disse er 1.082 enkeltmandsvirksomheder og 560 har 2-9 årsværk, jf. tabel 2.1. Alene 22 af de 1.796 består af mere end 50 årsværk. Derfor er ovenstående udsagn hverken en korrekt eller fyldestgørende beskrivelse af advokatbranchens demografi.

Side 107, 2. afsnit: "..samspil med øvrige regler i advokatretten"

Det er uklart, hvad der menes med "advokatretten".

Side 110, 2. afsnit: "Undtagelserne til advokaternes møderetsmonopol, hvor andre end advokater kan repræsentere klienter."

Dette afsnit fremstår uklart. Det handler vel ikke om andre end advokater, men om andre end "uafhængige advokater", da advokater beskæftiget uden for advokatbranchen ikke generelt kan repræsentere klienter i

retten, men i vidt omfang gør det inden for rammerne af mandatarreglen. Mandatarreglen bør derfor omtales her.

Side 116, sidste afsnit: "Mange advokatvirksomheder peger som nævnt på, at rekrutteringsproblemer har begrænset deres mulighed for at ekspandere."

Hvordan harmonerer dette udsagn med sætningen øverst side 117, hvoraf det fremgår at "Kun 2 pct. af advokatfirmaerne vurderede således, at uddannelseskrauet har haft en negativ virkning på deres mulighed for at vokse og udvide forretningen de seneste fem år"?

Side 120, 1. hele afsnit: "Det er på den baggrund vurderingen, at reglerne om brug af advokattitlen kan svække konkurrencen om juridisk rådgivning uden for retssystemet."

Danske Advokater anerkender som nævnt ikke denne sondring.

Side 123, 3. afsnit: "Uafhængighed er endvidere hensynet bag bestemmelsen om, at advokatfirmaer ikke må have andre formål end de, der falder ind under definitionen på advokatvirksomhed."

Her kunne passende være en henvisning til de politiske krav bag indførelsen af det nye afsnit pr. 1. juli 2019 13.9 i de gældende advokatetiske regler:

"Advokater, som uden for deres advokatvirksomhed i erhvervmæssigt øjemed driver anden virksomhed, der af kunderne kan forveksles med advokatvirksomhed, skal af egen drift oplyse kunderne om, at virksomheden ikke driver advokatvirksomhed og dermed ikke er omfattet af reglerne for advokatvirksomhed, og at virksomheden ikke er underlagt Advokatrådets tilsyn."

Side 126, tabel 4.8 om Danmark

Det er uklart, hvad der præcis menes med ejerskab: Ja op til 49 pct. af kapitalen (nærmere bestemt 10 pct.). Oplysningerne i tabellen er endvidere generelt upræcise/uklare på grund af svarmulighederne givet i spørgeundersøgelsen, idet "op til 49% af kapitalen/stemmerettighederne" øjensynligt kan dække over en hvilken som helst grænse mellem 1 og 49%.

Side 131, 1. afsnit: "De branchefastsatte advokatetiske regler"

Reglerne er ikke branchefastsatte.

Side 135 nederst-side 136 øverst: "de strenge krav til advokaters uafhængighed betyder.."

Det er som nævnt i høringssvaret oftest ikke de strenge krav i medfør af de advokatetiske regler, men de endnu strengere krav, som klienterne, herunder staten, selv stiller til uafhængighed og habilitet. Dette gælder i særdeleshed for undersøgelsen af Amager-bank-sagen.

Side 136, 3. afsnit: "Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens undersøgelse viser, at 4 pct. af både erhvervskunderne og privatkunderne de seneste to år har oplevet, at en eller flere advokatfirmaer har takket nej til en opgave for dem."

4 pct. virker efter Danske Advokaters opfattelse som et tal, der indikerer, at der ikke kan være tale om noget væsentligt problem. Derfor er det vanskeligt at forstå næste afsnit, der indledes med "Det tyder på at større erhvervskunder oftere møder udfordringer med reglerne om interessekonflikt", da dette udsagn ikke fastslår, at der er tale om et stort problem.

Vender man sig mod de konkrete elementer i reguleringen og rapportens analyse af mulige konkurrencebegrænsninger, kan følgende konstateres:

- **Møderetsmonopolet (side 110)**

Mens møderetsmonopolet med en række væsentlige undtagelser begrænser adgangen til repræsentation i retterne til advokater, er det for det første udokumenteret, hvad det betyder holdt op i mod den sikkerhed for professionel repræsentation blandt et i øvrigt meget stort antal advokater. For det andet er det spekulativt, når en konkurrencebegrænsning begrundes med "effekt på konkurrencen om de øvrige juridiske opgaver". For det tredje viser vores erfaring, at det er forkert, når det anføres, at møderetsmonopolet skulle have en "bundlingeffekt" og dermed spillover på konkurrencen om andet end retssager. Endelig forekommer det at være en noget bedaget anskuelse, når det for det fjerde anføres, at møderetsmonopolet skulle være et kvalitetsstempel på linje med tidligere tiders "Højesteretssagfører titler".

- **Advokattitlen (side 119)**

Med baggrund i to nævnssager konkluderer rapporten, at brugen af advokattitlen skulle være konkurrencebegrænsende. Set i en markedsmæssig sammenhæng er dette imidlertid et postulat uden belæg, og sagerne siger intet om eventuelle negative virkninger på konkurrencen heraf. Der er ingen dokumentation for, at kunderne til juridiske ydelser skulle vægte selve advokattitlen særskilt. Generelt oplever de større advokatvirksomheder, at kunderne er yderst tilfredse med andre ressourcer end advokaterne, for eksempel projektcentermedarbejdere eller konkurrenceøkonomer. Det afgørende for erhvervskunderne er ikke titler, men at de rette kompetencer sættes til at løse sagerne. Analysen er metodisk angribelig, når man i udkastet forsøger at understøtte sine konklusioner om advokattitlens virkninger ved at henvise til mulige, også udokumenterede konkurrencebegrænsende virkninger af møderetsmonopolet.

- **Formålsbestemmelsen (side 120)**

Med baggrund i den udvikling, som finder sted på markedet, må det anses for misvisende at konkludere, at kravet om, at advokatfirmaerne alene kan have advokatvirksomhed som formål, i sig selv skulle kunne være konkurrencebegrænsende. På konkurrenceretsområdet kan man konstatere, at de største advokatvirksomheder alle råder over konkurrenceøkonomer, som indgår i levering af ydelser, ligesom økonomer i flere advokatvirksomheder er blevet udnævnt til partnere. Bech-Bruun har endvidere netop købt fuld kontrol over et legaltech firma (Se AdvokatWatch 17/8-20), ligesom andre advokatfirmaer qua ejerne vil kunne etablere virksomheder, som driver andre former for virksomhed.

Revisionsbranchens udfordring med reglerne - der helt entydigt skal understøtte advokaternes uafhængighed - er, at reglerne, sammen med ejerskabsreglerne, vil stille særlige krav til de modeller for fordeling af økonomisk overskud og risiko, som findes. At det imidlertid kan lade sig gøre, er KPMG et godt eksempel på. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen kender KPMG og strukturen i det internationale KPMG fra sin behandling af fusionen mellem KPMG/EY i Danmark. KPMG er et netværk af uafhængige virksomheder, som arbejder sammen via aftaler. Det gør de på en måde, som ikke står tilbage for måden, de øvrige "Big 4" og enkontrollerede revisionsvirksomheder PwC og Deloitte eller EY driver deres virksomhed.

- **Ejerskab og ledelse (side 124)**

Det er utvivlsomt, at ejerskabs- og ledelsesreglerne afskærer andre end advokater fra at eje og drive advokatvirksomhed. Det er dog udokumenteret, at reglerne om ejerskab skulle udgøre en konkurrencebegrænsende adgangsbarriere. Eksemplet fra en legal tech-virksomhed, som savnede kapital, er uden tyngde i denne diskussion. Det kan eksemplet med Bech-Bruuns køb af softwarefirmaet Pactius dokumentere.

Det er endvidere udokumenteret og svarer ikke til de faktiske forhold, når det anføres, at ejerskabsreglerne forhindrer udenlandske advokatfirmaer i at etablere sig i Danmark. Den mulighed findes, men eftersom

juridisk rådgivning i Danmark forudsætter kendskab til dansk ret, kræver det lokal dansk tilstedeværelse. Dette er samme situation, som hvis en dansk advokatvirksomhed skulle etablere sig i Tyskland. Ser man på de internationale advokatfirmaer, kan det konstateres, at de i sagens natur har lokale kontorer med lokalt uddannede advokater i flere forskellige jurisdiktioner, men det kan også konstateres, at de store udenlandske advokatkontorer ikke har valgt at etablere sig i Danmark. Ifølge nogle advokatvirksomheders erfaringer skyldes det, at det danske marked med ca. 6 mio. indbyggere anses som for småt. Endelig noterer vi, at det synes at være en noget usammenhængende tilbagemelding, når rapporten unuanceret og med afsæt i besvarelser fra branchen når til, at ejerskabsbegrænsningerne også skulle hindre ekspansion inden for branchen.

- **Interessekonfliktreglerne (side 131)**

Ser man på rækkevidden af de danske interessekonfliktregler, er disse i en international sammenligning på linje med andre landes regulering med enkelte undtagelser, jf. tabel 4.9. Reglerne er mere restriktive end for andre professioner, hvilket har basis i advokatens særlige funktion og rolle i samfundet, jf. tidligere i selve høringsvaret. Revisorerne er som anført underlagt et langt lempeligere habilitetskrav, som i praksis betyder, at det for eksempel er muligt at møde det samme revisionsfirma på både køber- og sælgerside i en og samme M&A transaktion. Dette kan end ikke konstruktioner som "chinese walls" fjerne kundernes utryghed ved. Til gengæld er revisorerne så underlagt andre krav til omfanget af henholdsvis revisions- og andre opgaver, som de kan udføre for kunderne, og tvungne revisorskift for at sikre uafhængighed (se Konkurrencerådets afgørelse om godkendelse af KPMG/EY-fusionen - 28. maj 2014, pkt. 4.2.2).

Det er Danske Advokaters klare erfaring, at reglerne om interessekonflikter virker som en dynamo og katalysator for dynamik i branchen. Når interessekonflikten opstår, vil sagen blive henvist til andre advokatvirksomheder, som dermed får mulighed for at byde ind på sagen. Det kan være besværligt for klienterne, men opleves af de større erhvervsvirksomheder som et mindre problem, også fordi de typisk har flere leverandører af juridiske ydelser. At reglerne skulle begrænse valgmuligheder, er faktisk misvisende, da antagelsen om høj koncentration i branchen er uden støtte i de faktiske forhold, jf. bilag 1 til høringsvaret. Hvis eksemplet nævnt om "klient shopping" skulle være rigtigt, må det anses for at være helt usædvanligt og marginalt. Tallene for kundernes oplevelse af at skulle finde ny advokat er meget små, 4 %, heraf 2% af erhvervs kunderne, hvilket i sig selv må betragtes som fuldstændig marginalt, og endnu mere hvis man anlagde en kvantitativ vurdering af betydningen. Dertil kommer imidlertid, at procentsatserne er udregnet på grundlag af så få respondenter, at der ingen indikation kan give om, at det skulle medføre noget problem.

I rapporten vurderes, at interessekonfliktreglerne skulle begrænse konkurrencen, herunder da det kan forhindre rekruttering og partnerskifter, fordi reglerne er ganske strikse. Dette synspunkt forfølges flere steder i høringsudkastet, fx på side 17, 102 og 109. Efter vores opfattelse er det korrekt, at der kan være tilfælde, hvor man må afvise optagelse af en partner eller ansættelse af en medarbejder, fordi vedkommende risikerer at medbringe fortrolig viden om klienter, som er modparter hos den anden advokatvirksomhed. Det må imidlertid afvises, at denne virkning af interessekonfliktreglerne skulle kunne have nogen mærkbar effekt på konkurrencen. Det må ligeledes afvises, at dette skulle medvirke til at gøre medarbejderrekrutteringen sværere for de mindre advokatvirksomheder, som generelt set vil opleve færre interessekonfliktregler end de større advokatfirmaer.

Samlet viser ovenstående punkter, at styrelsens konklusioner vedrørende den mulige konkurrencebegrænsende virkning af regulering ikke har et fornødent afsæt i de fremherskende forhold i branchen.

Konkrete bemærkninger til kapitel 5 – Privatkundernes adfærd

Side 145, 2, afsnit: "For mange af de ydelser privatkunderne køber, er det imidlertid vanskeligt at sammenligne priser hos forskellige advokatfirmaer inden købet. Fx er det kun omkring 6 pct. af

advokatfirmaerne, der oplyser hhv. timepriser og priser på standardprodukter på deres hjemmeside. Det gør det svært for privatkunderne at afsøge markedet.”

En udfordring ved at fokusere ensidigt på timepris er, at denne ikke er en særlig god markør for, hvilken samlet pris kunden ender med at betale, hvis man ikke kender timeantallet. Og timetallet er ikke en god proxy for kvaliteten. En klient opnår en billigere pris ved at betale for to timers arbejde fra en advokat, der koster 4.000 kr. i timen, end ved at betale for ti timers arbejde fra en advokat eller rådgiver, der fakturerer 1.000 kr. i timen. Dette aspekt levnes ikke meget plads i rapporten.

Side 145, 6. afsnit: ”Markedet for mere standardiserede produkter som fx skøder og enkle testamenter kan derimod være lettere at navigere i.”

Det bemærkes, at rådgivning i forbindelse med ejendomshandler indeholder mange andre aspekter end ”skødeskrivning”, som alene udgør det sidste berigtigende led i en ejendomshandel. Dvs. alle dokumenter er udarbejdet, undersøgelser (eksempelvis af tingbøger) er foretaget, rådgivning er gennemført osv. forud for den formelle berigtigelse, der sker via skødet, som altså er en formssag.

Side 145, 7. afsnit:

I afsnittet tales om adgang til let og troværdig information. Hvad menes nærmere med troværdig i denne sammenhæng?

Side 147, figur 5.1

Figuren viser i højre del, at ca. 50 pct. af private modtager juridisk rådgivning fra en advokatvirksomhed. De resterende 50 pct. udgøres af en sum af andre rådgivere, herunder bankrådgivere med lidt under 40 pct.

Man kunne meget vel mene, at dette netop viser, at advokater udbyder sine ydelser i konkurrence med andre rådgivere. Men rapporten reflekterer ikke yderligere over denne information.

Side 151, 2. afsnit:

Der foretages en såkaldt CLA-analyse, og det anføres, at analysen understøtter, at der kan afgrænses et selvstændigt marked for juridisk rådgivning fra advokatvirksomheder til privatkunder. Det er imidlertid ikke ganske klart, hvad denne information skal bruges til, al den stund, at lov om juridisk rådgivning jo netop åbner op for, at andre udbydere end advokatvirksomheder kan udbyde noget tilsvarende, hvilket da også eksemplificeres i det efterfølgende afsnit.

Side 153, boks 5.1

I boksen gennemgås grundlaget for CLA-analysen, og det anføres bl.a. at ”Dette resultat peger således på, at der set fra efterspørgselssiden kan afgrænses et selvstændigt marked for juridisk rådgivning fra advokatfirmaer (eller mere præcist, at markedet ikke er bredere.)”

Det er imidlertid en central pointe, at en sådan analyse ikke kan laves meningsfyldt for et samlet marked, men nødvendigvis må foretages på hvert delmarked for sig – hvilket betyder, at der i så fald også skal spørges ind til og fremskaffes data i relation til belysning af hvert delmarked for sig. Disse data har man imidlertid ikke fundet anledning til at inddrage i rapporten.

Side 154, sidste afsnit: ”Ingen af de advokatfirmaer, der omsætter for mere end 200 mio. kr., peger på prisen som den vigtigste parameter, når de skal tiltrække privatkunder.”

Denne information kan næppe overraske, og man kan stille spørgsmålstejn ved relevansen, henset til at rapporten i øvrigt synes at operere ude fra en forudsætning om, at de største advokatvirksomheder enten slet ikke har eller kun i meget begrænset omfang har privatkunder.

Side 160, nederst: "Fx kan en høj pris evt. blive tolket som et signal om kvalitet, hvilket kan presse prisniveauet i vejret."

Det er uklart, om der her tales om høj pris eller høj timepris.

Side 164, 3. afsnit: "Det er kun omkring 6 pct. af advokatfirmaerne, der oplyser hhv. timepriser og priser på standardprodukter på deres hjemmeside."

Som nævnt er det en misforståelse ensidigt at anse en timepris som en retvisende markør for den samlede pris for ydelsen.

Side 167, 1. afsnit: "I 2007 blev reguleringen med hensyn til ejerskabsregler lettet, og det blev muligt at oprette ABS'er – Alternative Business Structures – hvor bl.a. advokater og ikke-advokater kunne tilbyde services på forskellige områder fra samme virksomhed. Målet med lettelserne var øget konkurrence og innovation, men CMA vurderede i 2016-undersøgelsen, at lettelserne ikke havde medført den ønskede effekt, fordi der ikke var tilstrækkelig med konkurrencepres fra kunderne på markedet."

Det kan undre, at disse udenlandske erfaringer ikke får mere klangbund i rapportens anbefalinger. Ovenstående erfaringer vedr. ABS'er vidner jo – lige som de enkelte erfaringer med MDP'er – med al tydelighed om, at liberaliseringsvejen ikke er den rette vej at gå, og at de hypotetiske og teoretiske effekter heraf ikke indtræffer. Den retssikkerhedsmæssige pris at betale for et sådant eksperiment er høj.

Side 167, 2. afsnit: "En væsentlig anbefaling gik primært på, at advokater skal offentliggøre deres priser på deres hjemmesider for at øge gennemsigtigheden."

Det er igen uklart, om der her er tale om pris eller timepris.

Konkrete bemærkninger til kapitel 6 – Erhvervskundernes adfærd

Side 168, 2. afsnit: "Analysen finder, at der set fra efterspørgselssiden kan afgrænses et selvstændigt marked for juridisk rådgivning fra advokatfirmaer. Det peger på, at advokatfirmaerne kun i mindre omfang er udsat for konkurrence fra andre udbydere af juridisk rådgivning. Inden for visse specialer er der imidlertid en vis konkurrence, fx ved konkursboer og skatterådgivning."

Vi er som nævnt helt uenige i denne betragtning, som vi mener er en alvorlig fejlslutning. Rapporten lider af en række metodiske svagheder, jf. også bilag 1 til høringssvaret, hvori dette nærmere begrundes.

Side 168, 3. afsnit:

I forbindelse med erhvervskunders brug af alternativer, hvis de ikke længere kunne få juridisk bistand fra den advokatvirksomhed, nævnes særskilt, at færre end 3 pct. oplyser i stedet at ville vælge en revisionsvirksomhed.

Den information er for så vidt ikke overraskende, eftersom en revisor jo i vid udstrækning beskæftiger sig en ganske anden type opgaver end en advokat.

Side 168, sidste afsnit:

Det omtales, at de store erhvervs kunder ofte bruger flere advokatvirksomheder, og at der i nogle tilfælde bruges rammeaftaler. (understreget her).

Det er Danske Advokaters opfattelse, at rammeaftaler og lignende ikke blot bruges i ”nogle” tilfælde, men faktisk kendetegner en betydelig del (og meget vel op mod halvdelen) af de sagerne om erhvervsrådgivning, der behandles af de største advokatvirksomheder.

Side 170: ”Der er en klar tendens til, at de erhvervs kunder, der har været kunde ved et advokatfirma, foretrækker at købe deres juridiske rådgivning i advokatbranchen. Således angiver mere end 80 procent af erhvervs kunderne, at de ville vælge et nyt advokatfirma, hvis de ikke længere kunne få bistand fra det advokatfirma, som de bruger i forvejen. Det indikerer, at andre juridiske rådgivere primært ses som et muligt supplement, evt. inden for visse fagområder. Det er fx mindre end 3 pct. af erhvervs kunderne, der angiver, at de ville vælge en revisionsvirksomhed i stedet for deres nuværende advokat, jf. Figur 6.2.”

Man kan undre sig over relevansen af afsnittet, og at det bliver betonet som et problem, at færre end 3 pct. af erhvervs kunderne i stedet ville vælge en revisor. Som nævnt ovenfor er der tale om ganske forskellige opgaver. Man kan spørge, om det på samme måde ville blive præsenteret som et muligt konkurrenceretligt problem, at en erhvervs kunde, der bruger en revisor til at udarbejde sin årsrapport, vælger en anden revisor til opgaven, hvis man ikke længere kan få bistand fra den første revisor?

Side 171

Det konkluderes, at CLA-analysen understøtter, at der kan afgrænses et selvstændigt marked for juridisk rådgivning for advokatfirmaer.

Som tidligere omtalt, er vi uenige i denne præmis. Det giver efter vores opfattelse ikke mening at se på markedet på denne måde, uden at se på mulige delmarkeder vedrørende forskellige typer rådgivning., jf. også side 172, 1. afsnit under boks 6.1., hvor det anføres at ”Advokatfirmaerne sælger en række forskellige ydelser, som set fra kundernes side ikke er direkte substitutter.”

Side 173, 1. afsnit under figur 6.3: ”Det kan pege på, at de udenlandske advokatfirmaer bruges, hvis der er behov for juridisk rådgivning, der kræver detaljeret indsigt i regler m.v. i andre lande, mens danske advokatfirmaer bruges til juridisk rådgivning om forhold, der har en mere national karakter.”

Det lyder oplagt rigtigt, og den observation kan næppe overraske.

Side 175, 2. afsnit: ”Samtidig indebærer den asymmetriske information, at tillid mellem kunde og advokat er en vigtig konkurrenceparameter, herunder tillid til at opgaverne løses professionelt. Tillid opbygges ofte over tid, og når først den er opbygget, kan det være vanskeligere at få kunden til at skifte til en ny leverandør. Det kan bidrage til, at kunderne er relativt passive.”

Det kan tilføjes, at tillid jo også understøttes og skabes ved at sikre sådanne hensigtsmæssige regulatoriske rammer om samarbejdet og klientrelationen, at det netop understøtter og betrykker kundens tillid – eksempelvis kundens tillid til, at rådgiveren alene varetager kundens interesser og ikke direkte eller indirekte kan have andre agendaer, der påvirker rådgivningen.

Side 176, 2. afsnit: ”Erhvervs kundernes adfærd og præferencer peger således i retning af, at de store advokatfirmaer i begrænset omfang er udsat for konkurrence fra de mindre advokatfirmaer. Det kan være et udtryk for, at de helt eller delvist opererer på forskellige delmarkeder.”

Det kan tilføjes, at der også vil kunne være delmarkeder inden for de enkelte specialer, som kan gå på tværs af advokatvirksomhedernes størrelse.

Side 177, nederst: "Knap 40 pct. af de erhvervskunder, som har købt advokatbistand de seneste to år, har købt bistanden fra mere end ét advokatfirma. Det er især de større erhvervskunder, der har brugt mere end et firma. Således har knap 80 pct. af erhvervskunderne med mere end 250 ansatte anvendt flere advokatfirmaer de seneste to år. For erhvervskunder med under 50 ansatte er det cirka 36 pct."

Udsagnet støtter vel betragtninger om, at der er konkurrence om de pågældende advokatydelse, herunder navnlig ved de større erhvervskunder, der må betragtes som "professionelle indkøbere" af advokatydelse.

Side 181: Således vil over 85 pct. af erhvervskunderne skifte firma, hvis de vurderer, at den kvalitet de har modtaget, er dårligere eller meget dårligere, end hvad andre relevante advokatfirmaer kan levere."

En meget betydelig del af erhvervskunderne er altså med andre ord i stand til at vælge en advokatvirksomhed fra, hvis de ikke er tilfredse med den ydelse, de modtager.

Side 182, 2. afsnit: "Endvidere kan ledelsen hos en erhvervskunde – og de personer i virksomheden, som står for indkøb af juridisk bistand – ud fra egeninteresse evt. have en tilskyndelse til at vælge et advokatfirma med et godt renommé. Det kan afværge evt. kritik af de pågældende fx fra bestyrelsen (og ledelse), hvis udfaldet ikke skulle falde ud til kundens fordel, eller rådgivningen skulle vise sig at blive dårligere end forventet. Dermed bliver det vanskeligere for mindre, og nyere, advokatfirmaer at komme ind på markedet, selv om firmaet forventes at kunne løse opgaven med høj kvalitet og evt. til en lav pris."

Man kunne fristes til at spørge, om denne hypotese også kan overføres på andre kundetyper – eksempelvis når embedsmænd eller politikere er opdragsgiver?

Side 185, øverst: "Hvert tiende advokatfirma må mindst ugentligt sige nej til sager pga. risiko for interessekonflikter."

Det fremstår ikke ud fra beskrivelsen klart, i hvilket omfang et sådant "nej" er en følge af reguleringen, og i hvilket omfang der er tale om en "kommerciel interessekonflikt" – dvs. hvor advokatvirksomheden vurderer, at man ud fra en kommerciel betragtning ikke ønsker at påtage sig den pågældende sag.

Side 185, nederst og frem: "Tilsammen peger analysens resultater på en høj grad af loyalitet over for advokatfirmaerne blandt erhvervskunderne. Loyalitet opstår typisk efter, at en kunde er blevet personlig vejledt og har opbygget tillid til advokaten og advokatens firma. Derudover kan loyaliteten og anvendelsen af det samme advokatfirma afspejle, at erhvervskunderne har svært ved at navigere på markedet, og derfor forbliver kunder ved det "de kender". For nogle kan det også afspejle, at advokatfirmaet har opnået en indsigt i erhvervskundens behov og særlige udfordringer og evt. fået adgang til fortrolige oplysninger. Det indebærer som nævnt, at det vil det være forbundet med umiddelbare omkostninger for erhvervskunden at skifte."

Rapporten anerkender her tilsyneladende ikke en mulig forklaring, der ganske enkelt blot handler om, at erhvervskunderne er tilfredse, og at det kan være dette, der afspejles i ovennævnte tilbagemeldinger.

Side 186, nederst: "For erhvervskunder, der køber en ydelse for første gang ved advokatfirmaet, vil man på et velfungerende marked forvente, at en stor del af kunderne har sammenlignet flere forskellige muligheder, inden de vælger firma."

En ting er, hvad man teoretisk vil forvente, noget andet er selvsagt, hvad der er realiteten. Det havde været nyttigt og forventeligt, om man i rapporten havde understøttet dette helt generelle udsagn med konkrete

eksempler fra virkeligheden vedr. køb på sammenlignelige områder – dvs. køb af komplekse rådgivningsydelser.

Side 187:

Her omtales erhvervskunders afsøgning af markedet, og det angives, at kunderne er passive, og at stort set alle erhvervskunder alene kontaktede én advokatvirksomhed for at få tilbud om juridisk rådgivning.

Først som det allersidste i det pågældende afsnit kommer så den helt centrale oplysning, at der for 21 pct.'s vedkommende var tale om erhvervskunder, der indkøbte juridiske ydelser inden for en rammeaftale eller med klippekort og derfor af helt oplagte grunde alene kontaktede én advokatvirksomhed.

En sådan "farvet" skrivning er illustrativ for den oplevelse, rapportudkastet efterlader hos læseren, hvor man meget nemt kan få en opfattelse af, at der er tilsigtet en præsentation med størst fokus på de elementer, der kan understøtte en på ønsket konklusion.

Konkrete bemærkninger til kapitel 7 – Offentlige kunders køb af advokatbistand

Side 196, boks 7.2.

I boksens andet afsnit omtales at rammeaftalen mellem Frederiksberg Kommune og DLA Piper blev opsagt af kommunen, efter at advokatvirksomheden havde fået den amerikanske kapitalfond Blackstone som klient.

At dømme efter omtalen af den pågældende opsigelse kan man spørge, om denne ikke netop var et udtryk for, at kommunen ville sikre sig fuldstændig uafhængighed hos sin rådgiver, herunder uafhængighed i en videre udstrækning end hvad der følger af de advokatetiske regler om interessekonflikter. Eksemplet kan dermed tjene til illustration af, hvor væsentlig uafhængigheden hos rådgiver er for klienten – det gælder også embedsmænd og politikere, når de selv skal købe juridisk rådgivning.

Side 214, øverst: "Rådgivningsenheden har fokus på at skabe effektiv konkurrence om de offentlige indkøb, som der rådgives om. Enheden bistår statslige indkøbere og udbudskonsulenter med løsningsorienteret rådgivning..." (understreget her)

Det er bemærkelsesværdigt, at rapporten her - når rådgivningen foretages i enheden af udbudseksperter fra Moderniseringsstyrelsen og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen - som det eneste sted i rapporten finder anledning til at tale om løsningsorienteret rådgivning.

Som læser af rapporten fristes man til at spørge, om al anden rådgivning, der omtales i rapporten uden tilsvarende foranstillede tillægsord, ikke betragtes som løsningsorienteret?

Side 215, 2. og 3. afsnit:

Her omtales L 74 om hjemtagelse af retssagsførelse til staten, og det konkluderes at den del af lovforslaget, der skulle give statslige embedsmænd mulighed for at blive ansat med henblik på at føre retssager på vegne af den pågældende statslige myndighed blev opgivet, og at offentlige institutioner dermed fortsat ikke har mulighed for at ansætte jurister med det formål at møde i retten.

Det er korrekt, at denne del af lovforslaget blev skrinlagt under Folketingets behandling som følge af et ændringsforslag fra justitsministeren. Det hører imidlertid med til historien, at statslige embedsmænd på en række punkter kunne og fortsat kan møde i retten på vegne af myndigheden – det gælder eksempelvis det ganske store område af sager, der er hjemtaget under Ankestyrelsen.

Det hører også med til historien, at den del af lovforslaget L 74, der blev gennemført, giver statslige myndigheder adgang til at få tilkendt sagsomkostninger i en retssag, hvor myndigheden har været

repræsenteret af en egen ansat, på samme måde, som hvis myndigheden var repræsenteret af en advokat. Herved stilles en statslig myndighed, der møder i retten med en egen ansat, anderledes gunstigt, end hvis en privat virksomhed møder i retten ved en egen ansat, hvor der ikke tillægges sagsomkostninger.

Konkrete bemærkninger til kapitel 8 – Konkurrencen om kurator- og bobestyreropgaver

Danske Advokater er bekendt med høringssvarene hhv. fra Danske Arveretsadvokater og Danske Insolvensadvokater vedrørende udkastet til dette kapitel – høringssvar, som vi kan tilslutte os.

Generelt om kapitlet bemærkes, at området for konkursboer og området for dødsboer på en lang række felter er så væsensforskellige, at de to områder burde have været behandlet hver for sig i rapporten. Det forhold, at man har valgt at sammenskrive områderne, efterlader et indtryk af manglende indsigt i substansen og præget af en tilgang om, at ”et bo er vel et bo, uanset om det er et konkursbo eller et dødsbo”, hvilket rapporten desværre også bærer præg af i form af unøjagtigheder, fejlslutninger og misforståelser om, hvordan de pågældende sager behandles, hvilke roller aktørerne har, og hvilke opgaver der udføres af hhv. kurator og bobestyrer, samt hvilke kompetencer det kræver.

Denne sammenblanding kommer eksempelvis til udtryk på *side 218, 3. afsnit*, hvor det helt ukritisk uden refleksion og nuancering anføres, at *”Både ved sager om konkurs og dødsboer er der en række mekanismer for fx valg af advokat og for prissætning, som er med til at begrænse konkurrencen og udelukke andre professioner fra opgaverne. Områderne er således generelt præget af, at de advokater, som yder bistand, ofte udpeges fra en fast kreds af advokater uden konkurrence om dels at komme med i kredsen af faste advokater, dels om den enkelte opgave.”*

Side 218, 4. afsnit

I afsnittet bemærkes, at *”Betalingen for bistanden betales af aktiver i boet, og derfor reelt af boets kreditorer eller arvinger, som får mindre ud af boet.”*

Det er utvivlsomt korrekt, at kurator og bobestyrer honoreres af midler fra boet. Det er imidlertid meget misvisende at tale om, at kreditorer/arvinger ”får mindre ud af boet” – man fristes til at spørge – mindre end hvad? En af de centrale opgaver for såvel kurator som bobestyrer er at realisere boets aktiver på en for boet så gunstig som mulig måde – dvs. redde værdier til gavn for kreditorer/arvinger/statskassen og fordele dem i overensstemmelse med reglerne herom. Dvs. betalingen for bistanden skal jo holdes op mod den pågældendes evne til at få mest muligt ud af det pågældende bo til gavn for kreditorer/arvinger/statskasse – dvs. om den pågældende så at sige ”netto-bidrager” til bomassen.

Side 218, figur 8.1. – figuren er på en række centrale punkter faktisk forkert og baseret på misforståelser af, hvordan udpegningerne foregår i praksis. Misforståelser, der gennemsyrrer hele beskrivelsen i kapitel 8.

Allerede 1. boks henviser til udpegninger på minimum 10 år. Det er ikke korrekt, hvilket kunne have været konstateret ved en simpel henvendelse til skifteretterne. Således har retten i Aarhus haft stillinger opslået som faste medhjælpere for en periode for fem år, mens retterne i Aalborg og Randers har antaget medhjælpere for fire år ad gangen.

I relation til kuratorer er der i beskrivelsen tale om så eklatante misforståelser og massive fejlopfattelser, at vi har fundet rigtigst nedenfor at redegøre mere sammenhængende for, hvordan reguleringen på området faktisk er:

Beskrivelsen af, hvorledes konkurrencen om kuratoropgaverne foregår, er både misvisende og faktisk forkert. Helt grundlæggende er forholdet allerede i dag, at i det omfang, kreditorerne ønsker at vælge andre end advokater til at varetage opgaver, åbner konkursloven op for dette som en mulighed. Der er således ingen

regulatoriske begrænsninger eller bindinger på andre, der måtte ønske at være aktive på dette marked. Men det kræves selv sagt, at vedkommende besidder de kompetencer og kvalifikationer, der skal til, for at kreditorerne ønsker, at vedkommende forvalter boet med de konsekvenser det nu engang har for boets midlerne og for kreditorernes dividende, hvis vedkommende ikke bestrider opgaven.

Beskrivelsen af, hvorledes konkurrencen om kuratoropgaverne foregår, er både misvisende og faktisk forkert. Helt grundlæggende er forholdet allerede i dag, at i det omfang, kreditorerne ønsker at vælge andre end advokater til at varetage opgaver, åbner konkursloven op for dette som en mulighed.

Det er således ikke korrekt, når rapporten side 218 konkluderer, at advokater, som yder bistand i forbindelse med kuratoropgaver, udpeges fra en fast kreds af advokater uden konkurrence. Denne konklusion synes at hvile på forudsætningen om, at det er retten - og ikke kreditorerne - som udvælger kurator, jf. desuden beskrivelsen på side 219 om faste kuratorpaneler og på side 221 om udpegning af kurator eller rekonstruktør til konkursboer. Det er faktisk forkert, at det forholder sig sådan.

Det vil i det klare udgangspunkt altid være kreditor, som udpeger kurator eller rekonstruktør, uagtet om det sker ved begæring om rekonstruktion eller konkurs. Det bemærkes i den forbindelse, at en begæring om rekonstruktion som gyldighedsbetingelse blandt andet skal indeholde et forslag fra skyldneren eller kreditor til rekonstruktør samt en bekræftelse fra vedkommende om habilitet. Hvis dette ikke foreligger, er begæringen ugyldig. Retten kan ikke vælge en anden rekonstruktør end den foreslåede.

Der eksisterer ikke et tilsvarende gyldighedskrav ved indlevering af en konkursbegæring, men en kreditor vil også i disse sager (altid) bringe en kurator i forslag. Retten er ikke forpligtet til at følge forslaget, men gør det oftest, medmindre den foreslåede kurator er kendt i retten for ikke at være tilstrækkeligt fagligt kvalificeret. Reglerne for, hvordan kuratorhverv opnås, er nærmere beskrevet i bemærkningerne til konkurslovens bestemmelser herom samt i betænkning (Betænkning nr. 1273/1994 om rationalisering og modernisering af konkursbehandlingen p.25ff).

I rapporten anføres på *side 222*, at kurator udpeges af retten i de sager, hvor skyldner eller kreditor ikke ønsker at pege på en kurator selv. Dette er i teorien korrekt, men det forekommer aldrig i praksis. Vi skal opfordre til, at der som led i udarbejdelsen af en retvisende beskrivelse af området rettes henvendelse til Sø- og Handelsretten med henblik på at afdække, hvor ofte retten er i denne situation.

Retten udpeger således kun kurator i sager, hvor der ikke er en kreditorinteresse repræsenteret, dvs. i tvangsopløsningssager eller i (meget få) tilfælde, hvor en kreditor eller skyldner indleverer en konkursbegæring uden at have taget stilling til, hvem der skal forestå kuratorhvervet. I tvangsopløsningssagerne har Erhvervsstyrelsen ikke peget på en likvidator/kurator. I disse sager (som vel at mærke er honorarmæssigt små) udpeger retten således likvidator/kurator uden inddragelse af kreditorerne. Ofte er SKAT repræsenteret som eneste eller væsentligste kreditor, hvorefter SKAT (Gældsstyrelsen) vil pege på likvidator/kurator.

På *side 223* kritiseres Sø- og Handelsrettens panel af faste kuratorer. Baggrunden for, at retten opererer med et fast panel, er imidlertid ikke oplyst eller vurderet, og det er tilsyneladende heller ikke afdækket, hvorfor retten har valgt en sådan fremgangsmåde.

Om konkursloven anføres endvidere på *side 223*, at denne ikke fastsætter kvalifikationskrav for kurator eller retningslinjer for udpegningen af kurator. Dette er delvist korrekt. Loven fastsætter udførligt, hvordan kurator vælges, og regulerer kreditor demokratiet og den enkelte kreditors indflydelse på bobehandlingen og kurators ageren i denne henseende. Lovbemærkningerne til konkursloven og betænkning 1273/1994 beskriver kvalifikationskrav og stiller ikke krav om, at kurator skal have juridiske kvalifikationer.

På *side 224* anføres det, at Sø- og Handelsretten opslår stilling som fast kurator ca. hvert femte år. Dette udsagn er ikke korrekt. Det er ifølge fodnote 369 baseret på input fra FSR. Vi finder det stærkt problematisk, at man som led i udarbejdelsen af rapporten forlader sig ukritisk på et sådant partsindlæg, og vi skal opfordre til, at der indhentes de faktiske data fra Sø- og Handelsretten.

Endelig beskrives det på *side 225*, at timepris ikke er et parameter ved udnævnelse af en fast kurator ved Sø- og Handelsretten. Dette er isoleret set korrekt, men ikke desto mindre fastsætter retten direkte prisen for arbejdets samlede omfang, dels gennem den maksimale sikkerhedsstilling på kr. 30.000 for denne type konkursboers behandling, og som kurators honorar er en del af, dels gennem en kritisk gennemgang af de øvrige honorarparametre, som retten efter konkurslovens § 239 skal inddrage ved honorarfastsættelsen. Det er selvsagt problematisk, at man i rapportens beskrivelse tilsyneladende ser helt bort fra det faktum, at kurator anmodes om at udføre et stykke arbejde uden på forhånd at vide, om dette arbejde vil blive honoreret og med den risiko, at retten efter arbejdets udførelse frit kan tage stilling til, hvad retten mener arbejdet skal koste.

På *side 228* konkluderes det, at kuratorvalget ofte ikke sker af dem, som i sidste ende betaler for boets behandling. Udsagnet er delvist forkert. Valget af kurator sker med respekt for kreditordemokratiet (den, der taber mest og dermed forudsættes at have største interesse i, hvordan boets behandling tilrettelægges, og hvem der forestår denne, bestemmer mest). I de rene opløsningssager er det staten, der betaler samtlige omkostninger ved boets behandling, og samtidig retten, der udpeger kurator/likvidator. I langt de fleste konkursboer, hvor der er aktiver, er aktiverne omfattet af et virksomhedspant, typisk til et pengeinstitut. Det ville efter vores opfattelse have været oplagt, hvis man som led i udarbejdelsen af rapporten havde rettet henvendelse til Finans Danmark for at få oplyst, hvor ofte pengeinstitutterne vælger kurator, og modsat hvor ofte de ikke er involveret i denne del af processen. Undersøgelsen ville have vist, at pengeinstitutterne uden undtagelse foretager valg af kurator, og i alle tilfælde forhandler prisen for boets behandling til yderste krone.

Herudover fremgår det på *side 228*, at det er vurderingen, at hovedparten af konkursboer fordeles uden konkurrence gennem forskellige advokatpaneler. Vurderingen udføres dog på baggrund af et forkert statistisk grundlag, hvor man i rapporten fejltolker det statistiske materiale med fokus på absolutte tal. I rapporten har man som basis for vurderingen lagt en opgørelse til grund, hvor et konkursbo tæller med samme vægt uden hensyntagen til konkursboets størrelse eller kompleksitet. Som illustrativt eksempel vil det altså betyde, at boet efter Amagerbanken sidestilles med boet efter en iværksætter, som aldrig fik gang i aktiviteterne efter at have stiftet et IVS med en kapital på DKK 1. For at forstå insolvensmarkedet og den konkurrence, som udspiller sig herpå, vil det være nødvendigt, at man i rapporten forholder sig til, hvordan markedet er sammensat, herunder at det numeriske antal konkursboer ikke kan beskrive markedet alene.

I rapporten sammenlignes flere steder det danske system med systemer i udlandet, herunder på *side 224 og 229-230*. Ved denne sammenligning har man udeladt Sverige og Finland, og ved valget af sammenligningslande har man tilsyneladende valgt at fokusere på lande, der ikke anvender advokater som kurator, men udeladt referencer til lande, der anvender advokater. Denne selektive og unuancerede beskrivelse er selvsagt kritisabel – ikke mindst henset til, at man i rapporten end ikke forholder sig til, hvordan konkurrencen fungerer i de lande, som man så helt enøjet har valgt at fremhæve. Blandt andet sammenlignes med håndteringen af konkurser i en række lande, hvor arbejdsdelingen mellem bostyret (rekonstruktør/kurator) og domstolene er markant anderledes end i Danmark, og hvor omkostninger til bobehandling generelt er præget af, at der i selve bobehandlingen deltager langt flere rådgivere end den advokat, som i Danmark typisk varetager hovedparten af opgaverne.

På *side 229 og 230* beskrives kuratorsystemet i Storbritannien, og denne beskrivelse anvendes som eksempel på et (bedre) system ved udpegning af kuratorer. Der foreligger imidlertid ikke datagrundlag for de samlede omkostninger ved konkursbobehandlingen i Storbritannien. Et sådan datagrundlag ville formodentlig have vist, at den gennemsnitlige omkostning i Storbritannien er væsentligt højere end i Danmark. Danske

Advokater har således kendskab til, at bobehandlere fra Storbritannien (som ofte er de store revisionshuse), ser med beundring på det danske system, hvor der generelt opnås en betydeligt højere dividende til kreditorerne (panthaverne), og omkostningerne er tilsvarende lavere. Hertil kommer, at effektiviteten er højere i Danmark end i Storbritannien.

I rapporten henvises til, at der i Storbritannien er indført en komité, som skal tage stilling til blandt andet kurators honorar. Det skal hertil bemærkes, at der allerede i dag i den danske konkurslov findes mulighed for etablering af et kreditorudvalg. Omkostningerne hertil kan betales af boets midler, men er sjældent anvendt i praksis, da kreditorerne ofte ikke vil bruge egen tid herpå.

I rapporten nævnes afslutningsvis om konkursboerne *side 231*, at det er vanskeligt for kreditorerne at gennemskue det angivne salær, og at salæret fragår det beløb, som kreditorerne får med fra konkursboet. Med udsagnet undlader man at forholde sig til den helt grundlæggende præmis, at kurator jo redder værdier til boet og dermed kreditorerne, og rationalet i rapporten må derfor nødvendigvis være, at kurator ”koster mere end vedkommende redder”, hvilket imidlertid står helt udokumenteret.

Det kan undre, at væsentlige strukturelle og regulatoriske forhold er helt uomtalte i rapporten, hvilket medfører, at rapporten tegner et mangelfuldt eller ufuldstændigt billede af markedsforholdene. Blandt andet er reglerne om virksomhedspant, som blev indført i 2006, generelt uomtalte i rapporten, selvom reglerne efter Danske Advokaters opfattelse har haft en væsentlig betydning for, hvordan insolvente virksomheder afvikles eller sælges, herunder hvem der i tilfælde af konkurs udpeges som kurator i forbindelse med konkursbehandling af virksomheder med substansaktiver. Reglerne om virksomhedspant har medført, at kreditorer, hvis fordringer er sikret gennem virksomhedspant, har endnu større indflydelse på, hvem der udpeges som kurator, samt hvilket arbejde der udføres og til hvilke priser.

Det kan også undre, at rapporten i forbindelse med beskrivelsen af kuratorsalær og gennemsigtighed ikke har fundet anledning til at omtale, at Danske Insolvensadvokat og Finans Danmark i 2016 udarbejdede en række fælles anbefalinger om god praksis, herunder med en tilhørende budgetmodel med henblik på at gøre behandlingen af konkursboer mere effektive og gennemsikrelige. Anbefalingerne, der er nærmere omtalt her <https://finansdanmark.dk/nyheder/2016/stoerre-gennemsigtighed-i-konkursboer/>, er således et eksempel på den fælles interesse der er i dialog og forventningsafstemning mellem kurator og kunde (kreditor) i disse sager.

I relation til de øvrige elementer omtalt i kapitel 8 kan endvidere peges på følgende:

Side 218, 2. afsnit: ”I Danmark var der i 2019 knap 54.000 dødsfald, hvoraf ca. 12 pct. blev behandlet af en bobestyrer.”

I forhold til de videre analyser mangler i det foreliggende datamateriale den helt centrale oplysning om, hvordan de 12 pct. fordeler sig på hhv. testamentsindsatte og skifteretsudpegede bobestyrere – en sontring som fylder bemærkelsesværdigt lidt i rapporten.

Side 219, 2. afsnit

Afsnittet omtaler antallet af dødsboer, der behandles af autoriserede bobestyrere, som den personkreds, der er genstand for behandling i rapporten.

Det hører med til historien, at antallet – også ud fra rapportens egne beregninger – udgør et meget lille antal. Faktisk er fokus i rapporten således helt nede på at være 80 pct. af de 12 pct. af alle dødsboer, der behandles ved bobestyrer – dvs. reelt taler vi om under 10 pct. af alle dødsboer.

Side 219, 3. afsnit: "Autorisation som bobestyrer kræver desuden en advokatbestalling. Derved udelukkes andre professioner fra konkurrencen, selv om de har tilstrækkelige kvalifikationer."

Skrivningen nærmer sig det tendentiøse – hvem afgør, om andre professioner har tilstrækkelige kvalifikationer til at være autoriserede bobestyrere? Det kan kun overraske, at man i rapporten tilsyneladende har følt sig i stand til at foretage denne vurdering, ikke mindst henset til, at kapitlet generelt efterlader et indtryk af, at indsigten i, hvilke opgaver en autoriseret bobestyrer skal løse, og hvilke kompetencer det kræver, generelt er ganske beskedne.

Side 219, 3. afsnit: "Det er med til at begrænse priskonkurrence om bobestyreropgaverne, at man ikke kender den endelige pris."

Rapporten er optaget af priskonkurrence, men med til historien hører, at det kun i begrænsede tilfælde er muligt at angive en fast pris på forhånd, hvor boets forhold overhovedet ikke kendes, og at en timepris som tidligere nævnt ikke er en god markør for den samlede pris, når timeantallet kan variere.

Det følger imidlertid allerede af dødsboskiftelovens § 47, stk. 2, at en bobestyrer ved boets begyndelse på det første bomøde skal oplyse arvingerne om, hvordan salæret beregnes og om muligt den forventede størrelse heraf. Den nævnte bestemmelse blev indsat ved en lovændring i 2011 og er et korrelat til de kendte regler for kravene til advokaters salæroplysninger, herunder at advokaten ved boets start (første bomøde) skal oplyse parametrene for salærberegningen og/eller give et begrundet overslag. Bobestyrer har pligt til løbende at justere prisoplysningerne, herunder særligt sådan, at bobestyrers jugement på tidsforbruget af rådgivningstimer ændres, hvis det viser sig, at det faktisk og yderligere forventede anvendte tidsforbrug bliver højere end det stipulerede.

Disse regler er udmøntet i en "best-practice" i overensstemmelse med det anførte – en praksis, som i vid udstrækning efterleves. Med henblik på yderligere at understøtte dette har Danske Advokater og Danske Arveretsadvokater til brug for Justitsministeriets arbejdet med opfølgningen på beslutningsforslag B 56 udarbejdet en tjekliste med en række centrale punkter, som arvingerne skal orienteres om på det første bomøde. Tjeklisten indebærer således bl.a. en formalisering af ovennævnte "best-practise", og den tjener til at skabe yderligere transparens, gennemsigtig og forudsigelighed for arvingerne om processen og dermed betrygge arvingerne med hensyn til de enkelte elementer i skiftesagens behandling, de enkelte aktørers rolle, de forventede omkostningerne ved behandlingen osv. Tjeklisten angiver også, at arvingerne har mulighed for efter modtagelsen af det oprindelige honoraroverslag at udbede sig kvartalsvise opgørelser over den medgåede tid – et timesagsregnskab – såfremt de måtte ønske det – opdelt på advokattimer, sekretær/sagsbehandlertimer og øvrige omkostninger. Dette timesagsregnskab er ikke i sig selv udtryk for et revideret eller opdateret honoraroverslag.

Tanken er, at tjeklisten dels skal gøres tilgængelig på alle skifteretters hjemmeside, dels udleveres til arvingerne på det indledende bomøde, hvor bobestyreren skal gennemgå de enkelte punkter, og hvor arvingerne har muligheden for at spørge ind til de enkelte elementer.

Med henblik på at sikre transparens og tryghed for arvingerne, herunder også i relation til valgmulighed blandt flere bobestyrere – også på tværs af retskredse – har Danske Advokater og Danske Arveretsadvokater desuden foreslået, at alle skifteretter på deres hjemmesider i tilknytning til tjeklisten offentliggør en liste med kontaktinformationer på alle autoriserede bobestyrere i retskredsen sammen med et link til en hjemmeside, som vedligeholdes af Domstolsstyrelsen, der indeholder en oversigt over kontaktinformation for alle landets autoriserede bobestyrere.

I forlængelse heraf har Danske Advokater endvidere overfor Justitsministeriet tilkendegivet at ville stille sig i spidsen for etablering af en frivillig mærkningsordning, hvor advokater kan tilslutte sig brugen af tjeklisten. Der pågår således aktuelt et arbejde med at udarbejde og fastlægge det nærmere format for den frivillige mærkningsordning, herunder i relation til audit mv.

Side 219, 4. afsnit

I afsnittet anføres, at det især i de mindre boer, at betalingen til bobestyreren udgør en stor andel af boet. Observationen kan ikke overraske og er jo en naturlig konsekvens af, at der i forbindelse med behandlingen af et dødsbo er en række faste udgiftsposter, som er helt uafhængige af størrelsen på aktiverne i boet.

Som eksempler herpå kan nævnes:

I den foreløbige fase (fra udleveringen til åbningsstatus)

- Indrykning af proklama i Statstidende
- Sikring af aktiver
- Arvingsundersøgelse
- Undersøgelse af ejerforhold af aktiver
- Værdiansættelsen af disse
- Undersøgelse af kreditorer
- Udarbejdelse af åbningsstatus

Dernæst den operationelle fase:

- Fordringsprøvelse
- Realisation af aktiver
- Eller alternativt udlæg af aktiver til arvinger og legatarer
- Betaling af gæld

Den afsluttende fase:

- Udfærdigelse af boopgørelse
- Evt beregning af boafgift og tillægsboafgift (uanset en bundgrænse for boafgift - 301.900 kr i 2020 - betales der altid tillægsboafgift med 25 pct., så det gælder også for mindre boer)
- Godkendelse af boopgørelsen af boets arvinger og indsendelse af denne til skifteret og skat og
- Som det sidste udlodning.

Dette sker altså i alle boer uanset størrelse og er obligatoriske punkter ifølge dødsboskifteloven, uanset boets størrelse.

Side 219, 4. afsnit

I afsnittet beskrives endvidere forskellige data om prisniveauer på bobehandlinger. Afsnittet mangler imidlertid helt at blive sat ind i den relevante retlige kontekst i forhold til, i hvilke type af boer skifteretten udpeger en bobestyrer, herunder at det er de boer, hvor arvingerne er uenige, de boer hvor der ikke er kendte arvinger, de insolvente dødsboer, og de boer, hvor en velgørende organisation er indsat som arving i et testamente, og hvor organisationen beder om en autoriseret bobestyrer som sikkerhed og dokumentation for, at alt er gået rigtigt for sig i forbindelse med bobehandlingen.

Det hører også med til historien, at de autoriserede bobestyrere er forpligtet til at tage de boer, skifteretten fordeler til dem – også de besværlige boer, og de som i langt overvejende grad ikke er rentable for advokaten, men honoreres med maksimalt 30.000 kr. incl. moms udbetalt af det offentlige.

Side 233, 5. afsnit

Her henvises til en række data fra en rapport, som Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen udarbejdede i 2012. I forbindelse med arbejdet med nærværende rapport har vi fra Danske Advokaters side tilstillet styrelsen en række materialer, herunder en rapport udarbejdet af Copenhagen Economics i 2016 for Danske Advokater og Advokatsamfundet om markedet for bobestyrere. Det er ikke befordrende for troværdigheden af rapportudkastet, at man end ikke omtaler disse opdaterede data, men blot henviser til egne gamle analyser.

Side 234, 3. afsnit "For det andet får arvingerne ikke reelt mulighed for at vælge mellem de autoriserede bobestyrere. De får heller ikke information om disse, fx om deres priser, sagsbehandlingstid m.v. For det tredje kan en bobestyrer efterfølgende kun udskiftes, hvis der klages over denne. Der er således stort set ingen reel konkurrence og begrænset gennemsigtighed for kunden."

Afsnittet giver et misvisende billede af arvingernes reelle handlemuligheder. Som omtalt ovenfor er der taget en række initiativer med henblik på at forbedre oplysningsgrundlaget og transparensen for arvinger via tjeklister og mærkningsordning, ligesom der arbejdes på, at alle retskredses autoriserede bobestyrere gøres tilgængelige på alle skifterettens hjemmeside. Det er endvidere i praksis et velkendt fænomen, at arvinger kontakter en række bobestyrere og forespørger om pris mv. inden de vælger, hvem de ønsker skal behandle boet.

Side 234, 5. afsnit: "Dog gælder de generelle regler for advokaters prissætning, herunder at prisen skal være rimelig, jf. RPL § 126 også for bobestyrere."

Det kan tilføjes, at der er klageadgang til skifteretten, hvis arvingerne ikke finder salæret til bobestyreren rimeligt.

Side 234, 8. afsnit

I afsnittet omtales Domsstolsstyrelsens redegørelse for undersøgelse af bobestyreres salær. Undersøgelsen lider af den metodiske svaghed, at der ikke er sondret mellem testamentsindsatte bobestyrere og skifteretsudpegede bobestyrere. Endvidere er der ikke i opgørelsen udskilt atypiske boer, der påvirker de gennemsnitlige data uforholdsmæssigt meget – eksempelvis er i data vedrørende Lyngby retskreds også inkluderet et meget stort erhvervsbo. I sådanne sager har afdøde som udgangspunkt selv peget på bobestyreren.

Side 237, 2. afsnit: "Derudover fremgår det af undersøgelsen, at der blev klaget over salæret i 54 af de 8.744 sager (0,7 pct.). 25 af klagerne medførte en nedsættelse af salær."

Det er med andre ord overordentlig få tilfælde af sagerne, der resulterer i klager fra arvingerne.

Side 238, afsnit 4: "Det er i mange sager en anseelig del af boet, der betales i omkostninger."

Som det er tilfældet med kuratorerne, jf. ovenfor, må dette imidlertid – hvis det skal give mening - holdes op mod, hvor mange værdier bobestyreren på den anden side sikrer til boet til fordeling mellem arvingerne, til sikring af korrekt be- og afregning af boafgifter til statskassen osv.

Side 239, figur 8.4

For meningsfuldt at kunne forholde sig til udsagn om pris- og konkurrencemæssige spørgsmål på området for bobestyrere, mangler i rapporten helt grundlæggende en beskrivelse af, hvilke opgaver en bobestyrer skal kunne løse, og hvilke kvalifikationer og kompetencer dette kræver. Betragtninger herom ser ikke ud til at have haft betydning i rapporten, hvor man ganske enkelt slet ikke forholder sig til, om det, man vurderer på, er højt specialiseret rådgivning eller noget i den helt anden ende af skalaen. At der er tale om højt specialiseret rådgivning fremgår med al tydelighed af høringssvaret fra Danske Arveretsadvokater vedrørende kapitel 8 i rapportudkastet.

Rapporten lider således af den grundlæggende mangel, at den ikke forholder sig til eller reflekterer over, hvorfor det efter lovgivningen er et krav, at en autoriseret bobestyrer skal være advokat. Der er imidlertid i vid udstrækning tale om, at bobestyreren varetager opgaver, der under den tidligere dødsboskiftelov, var et rent skifteretsanliggende, således at en række af bobestyrerens beslutninger reelt er judicielle afgørelser med bindende virkning for arvingerne. For forståelsen af området og en retvisende beskrivelse i rapporten burde dette være belyst helt anderledes grundigt, end tilfældet er.

Side 240: "Et andet eksempel på en ikke-autoriseret bobestyrervirksomhed, er den danske virksomhed, "BSE bobehandling", som tilbyder assistance til arvingerne ved dødsboer. BSE bobehandling har eksisteret siden 2007 som en del af en bedemandsvirksomhed, og har i dag ni kontorer i hovedstadsområdet og på Sjælland. BSE har tilkendegivet, at de oplever store udfordringer med at konkurrere på lige vilkår på markedet."

Afsnittet, der helt ukritisk gengiver et aldeles ukonkret udsagn fra en aktør på markedet, nærmer sig det tendentiøse. En anden tilgang til udsagnet kunne eksempelvis have været, hvis rapporten havde fremhævet, at sådanne aktører faktisk har en lang række fordele på markedet, fordi de ikke er underlagt de krav og pligter, som advokaterne er, fordi de alene agerer inden for rammerne af lov om juridisk rådgivning, og fordi de jo netop kan konkurrere på ca. 90 pct. af boerne, der ikke udleveres af skifteretten. Symptomatisk for hele rapportskrivningen har man imidlertid ikke valgt en sådan tilgang.